

N130

C

పదమవు - సంస్కారాలు

పి. ఎం. వర్మ

CH

చదువు - 1

REHBO2E214

సంస్కారాలు

N/2

రచన:

పి. యం. శర్మ

ఆదిశంకర్ బుక్ డిస్టో

నరాయణగూడ : : హైదరాబాద్

ప్రథమ ముద్రణ :

2

మార్చి 1964

వెల : 3-50 సాదాప్రతి
4-00 మేలుప్రతి

ముద్రణ :

ప్రసాద్ ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్
విజయవాడ.2.

అంకితం

దెబ్బతగిలితే 'అమ్మ'ను తలుచుకొంటాం. కష్టతర
మైన పని తీరినప్పుడు 'అమ్మయ్య' అంటాం. ' ఈ యిద్దరూ
గాక ఇంకొ పరోక్షమైన 'అమ్మ'కు ఇప్పటివరకూ నన్ను
నలిపి పెంచిన 'అమ్మ'కు

ఇది నా మొదటికానుక.

—రచయిత

స్వవిషయం

చదువెంతటిదైనా, ఎలాటిదైనా సంస్కారభావం లేనిదే రాణించదు. "సంస్కారభావం భావం మాత్రమేగాక జీవితంలో ప్రయోగించి అనుభవాన్ని గడించడమే జీవితం" అని సోకరటీసు సిద్ధాంతం. కేవలం ఓర్పు పేరుతో నోరు మూసుకోవాలి అని ఆయన అభిప్రాయంకాదు.

ఈ భావం సమన్వయించుకుంటూ ఓరిమికి వీలైన హద్దు నిచ్చి తీర్పుని లక్ష్యించి 'చదువు - సంస్కారాలు' అనే పేరుతో ఈ కథ వ్రాయటం జరిగింది. దీనిలో డాక్టరు బెల్లిన్ యొక్క సిద్ధాంతాన్ని ప్రధానాంశముగా తీసుకున్నాను. "రూప గుణ విద్యాసంపన్నురాలైన స్త్రీనే వివాహమాడ గోరినవాడిని కేవలం భగవంతుడే రక్షించాలి; అలాటి స్త్రీ లభించిన తరువాత ఆ పురుషుని భగవంతుడుగూడా రక్షించలేడు" అన్నది బెల్లిన్ సిద్ధాంతం.

అయితే 'సౌజన్యమైన ఓర్పు సౌహార్దికమైన తీర్పు' చదువుల సంస్కారంవల్లనే ఏర్పడుతుంది - అని నా అభిప్రాయం. అందువల్ల బెల్లిన్ సిద్ధాంతంలోని రెండవభాగము 'అలాంటి స్త్రీ లభించిన తరువాత ఆ పురుషుని భగవంతుడుగూడా రక్షించలేడు' అన్న విషయం అసంభవం.

ఈ విషయాలన్నీ దృష్టిలో నుంచుకొని, కొన్ని ఆర్థిక శాస్త్రవిధానాలతోబాటు ఈ పుస్తకం వ్రాశాను.

—రచయిత.

“చూడండీ ! మా వాడికి చదువుకోడం రాదనీ, పాఠాలు రావనీ పాస్ కాలేడనీ నా అభిప్రాయంకాదు. లోక జ్ఞానంలేదని. దానికే నా యెదురుచూపు. ఎంత ఆస్తి ఉన్నా లోకజ్ఞానం లేనివాడి బ్రతుకు నలుగురిలో చులకనైపోతుంది; కష్టతరమౌతుంది. ఇదే నన్ను పీడిస్తోన్న బాధ.” మాట్లాడు తున్న ముసలి కంఠంలో చాలా బాధ ధ్వనించింది. అందుకే శ్రద్ధగా వింటోంది సుశీల.

“మీరు పెద్దలు; మీకు ఎదురుచెప్పే సాహసం నాకు లేదు. ఐనా, ఒక విషయం ఆలోచించండి. నేను పాఠాలు చెప్పి బాధ్యత వదిలించుకొనే వాడిని. పైగా, ఈ కాలేజీలో ఎస్. పి. సి. కి సీటు నొరకడమంటే మాటలుకాదు. ఏ మాత్రం తెలివితక్కువైనా, వెనుదిరిగిపోవలసిందే. ఇక పై విషయం నేను హామీ యివ్వలేనుగాని, నాకు చేతనై సంతి వరకూ మీరడిగినట్టు పాటు పడతాను. సరేనా?” లెక్చరర్ చెప్పిన మాటలు సరసంగానే ఉన్నాయి.

“సరే, తమదయ. అబ్బాయిని మీకు ఒప్పగిస్తున్నాను, నాకు శెలవియ్యండి.” అంటూ ముసలాయన బయటికిరాగా “శలవు మాస్టారు” అంటూ ఓ యువకుడు కూడా ఇవతలి కొచ్చాడు. అతిడ్ని చూసి, “ఈరోజు మా క్లాసులో చేరిన కొత్తబ్బాయి” అనుకొంది సుశీల.

“అతను తెలివితక్కువ్వాడా” అని తర్కించుకొంది సుశీల. “స్కూలుఫైనల్లో చాలా మార్కులొచ్చాయన్నారే! అతడు తెలివితేని వాడేమిటి? ఏ విషయంలో?” తన్ను శతవిధాల ప్రశ్నించుకుంది సుశీల.

సుశీల గదికి ప్రక్కగదిలో ఇంగ్లీషు లెక్చరర్ కిరాయి దారుగా ఉంటున్నాడు. ఆయనకు సంసారంలేదు. ఎప్పుడూ మాటలు వినిపించవు. ఈనాడు ఆ రూములో మాటలు విని పించాయి. కనుకనే, అటు చూసింది. పైగా విన్న విషయం వింతగా కనిపించిందేమో, ఆలోచించడం మొదలెట్టింది.

“కాంప్రోజిట్ మాథ్స్లో స్కూలుఫైనల్ పాసు కావటమే ఒకవిధంగా కష్టం; దానికి మంచి ఆలోచనాశక్తి కావాలి; చురుకుదనం కావాలి. హైస్కూలు గడిచి, మంచి మార్కులతో, కాఫేజిలో ప్రవేశించినా, ఎమ్. పి. సి కి నీటు దొరకాలనుకుంటే మరో పరీక్ష, పిన్సిపాల్ వేసే ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పలేకుంటే నీటులేదు— వెధవది ఫోర్టు ఫారం చదివే కుర్రాడుకూడా తిమ్మిని బ్రమ్మినిచేసే ప్రయత్నంలో ఉంటాడు. నిలవేసి అడిగితే జవాబు చెప్పలేని వాజమ్మలు పాసౌతున్నారంటే, కేవలం వాళ్ళ తెలివే

కారణం. అలాటిది, తన చదువు తాను చదువుకోగలిగినవాడు తెలివితక్కువ్వాడంటే ? ఇదేరకపు తెలివితక్కువో ?”

“ఏ వీధికి ప్రెసిడెంట్” అన్నట్లు ఆలోచించింది సుశీల. ఎంత ఆలోచించినా, అతని అజ్ఞానం ‘ఇలాటిది’ అని పించే జవాబులాటి సూచనైనా ఆమెకు తోచలేదు. తనను గురించైనా ఆలోచించే అలవాటులేని సుశీల ఈనాడు ఈ విషయంపై ఆలోచనకు దిగింది. ఇంతకూ ఆ ముసలాయన మాటల్లో నున్న స్వని ఇంతగా ఆలోచనలో ముంచిందామెను. ఆ స్వనిలో బాధ ఆమెను మనసులో బాధించి, మధిస్తోంది. అందుకే, అంతగా ఆలోచిస్తోంది.

“మా వాడికి చదువురాదు అన్న బెంగలేదు. తన పాఠాలు తాను అర్థంచేసుకొంటాడు” అన్నప్పుడు ముసలాయన స్వనిలో దృఢమైన గాంభీర్యం కనుపించింది, విశ్వాసంతోసహా. “లోకజ్ఞానం లేకపోవటంచేత ఆస్తి ఎంతవున్నా, బ్రతుకు కష్ట తరమాతుంది” అన్నప్పుడు ఎంతో బాధ స్వనించింది. ఐనా ఈ రెండు మాటలకు సంబంధం కనుపించటంలేదు. తెలివితేని వాడైతే యే ప్రశ్నకెంత జవాబో ఎట్లా తెలుస్తుంది ? అలాటప్పుడు మెరిట్ నూక్కులెట్లా వచ్చాయని ? అతనికెన్నో మెరిట్ మార్కులున్నాయన్న విషయం, అతడు క్లాసులో అడుగుపెట్టిన పదినిమిషాల్లో గుసగుసలపాలైంది. అలాటి ఇతణ్ణి ఆ తండ్రి ‘తెలివితేని వాడం’టాడే ? పోనీ, వాత్సల్య మేమో ? అలా అనుకుంటే ఇంకోవిధంగా చెప్పాలి. ‘ఇది

క్రొత్త ప్రదేశం, పరిచయాలులేవు, కనుక అప్పుడప్పుడు వాడిక్కావలసిన విషయాలలో సలహాలిస్తూఉండండి' అనాలి. అదికాకుంటే, 'ఇదివరకు ఒంటరిగా ఉన్నవాడుకాదు బహుశా, బెంగపడతాడు. కాస్త ధైర్యం చెబుతూఉండండి' అనేనా అనాలి. ఏమిటో ఆయన మాటల్లో అలాటి భావమేలేదు. అతడి సర్టిఫికేటును చూసి 'అతడు తెలివిలేనివాడు' అనేటంత తెలివిహీనుడు ఉండబోడని దృఢమైన వదంతి. అయితే తండ్రి స్వయంగా తన కుమారుణ్ణి 'తెలివిలేనివాడు'ని ప్రచారంచేస్తే ఆ కొడుకు గతేంకావాలి? పరిస్థితికీ, ఆయన ధోరణికి యేమీ సంబంధంలేదే? వింతగా ఉంది!

ఆలోచనల్లో తదేకంగా ఉన్న సుశీలకు కాలమానం తెలియలేదు. దాసివచ్చి తన గదిలో దీపం వెలిగిస్తూ 'అమ్మ గారు సీక్లర్లో కూర్చోని ఆలోచిస్తున్నారు' అని రిమార్కు చెయ్యడంతో సుశీలకు ప్రపంచం తెలిసింది. అప్పటికి సుమారు మూడు గంటలనుండి ఆలోచనలో మునిగినట్టు అప్పుడే అర్థమైంది. ఆ తండ్రి మాటలకూ యీ యువకుడి విజ్ఞతకూ సంబంధంలేదని తెలిసికొంది కాని; అతని తెలివి లేమికి, తన ఆలోచనకూ సంబంధంలేదన్నది తెలియనేలేదు.

“సరే, రేపటినుండి చూడొచ్చులే, మాస్టారింటికి వస్తాడుగా, అతనిలో ఎంత తెలివితక్కువున్నదో తెలిసి పోతుంది.” అనుకొని తన ఆలోచనల్ని తాత్కాలికంగా నిలిపివేసింది. ఐనా, ఆస్పృతి తన్ను విడిచిపోవడంలేదు.

నాటిరాత్రి సుశీలకు నిద్రలేదు, మెలకువగాలేదు. పుస్తకం తెరిచి చదవబోయి ఆలోచించేది. ఆ ముసలాయన మాటలే చెవుల్లో ధ్వనిస్తున్నాయి. అంతలోనే, అతన్ని గురించిన ఆలోచనల్లో సంతృప్తి కనుపించేది. అంతటితో చదువాపి, నిద్రపోవాలనుకొంటే, మళ్ళీ ముసలాయన నిష్క్రమిస్తోన్న దృశ్యం కళ్ళకు కట్టినట్టు నిలచేది, ఎవరో కొట్టినట్టు బాధపడి లేచి కూర్చునేది. 'నన్ను గురించి మా నాన్న ఇలాగే ప్రచారంచేస్తే?...' ఇలాటి భావం కలిగి ఎంతో బాధగా మనసులో నొచ్చుకొనేది. కలకూ మెలకువకూ మధ్య ఊగులాడుతూ తెల్లవార్చింది. ఇక అంతవరకూ తన్ను 'వేధించిన సమస్యకి పరిష్కార సమయం వచ్చిందికదా' అనుకొంటూ, ఉదయం ఎనిమిది గంటలకు కిటికీ దగ్గరవిలిచి చూస్తోంది సుశీల.

అసెడు వస్తున్నాడు. తలవంచుకొని తీవిగా కాకిపోయినా వినయంగానే నడుస్తున్నాడు. విరగబాటులేదు. దుస్తులు సరిగానే ధరించాడు, ఎగుడు దిగుళ్ళు లేకుండా. చేతిలో పుస్తకాలు వయ్యారంగా ఊగటంలేదు. అతని చెప్పలూ గడియారమూ నాగరికతనే సూచిస్తున్నాయి కాని ఆడంబరాన్ని ప్రదర్శించడంలేదు. జేబులో కలం వున్నదే కాని, సిగా మరకల్లేవు. ముఖంలో విపరీతపు ధోరణి లేదు. నిగ్రహం హఠాదాగా వుందికాని, వెర్రితనపు లక్షణాల్లేనేలేవు. తెలివిలేమిని బలపరుస్తూన్నట్టు మచ్చుకి ఒక్క అవగుణంకూడా కానరాదు.

ఆ తండ్రి మాటల్ని నమ్మాలా వాదా అనే మీమాంసలో పడింది సుశీల. ఆలోచనలో ఆమె కేమీ ఉపాయాంతరం తోచలేదు.

సుశీల అతణ్ణి గురించి ఆలోచిస్తూనే నిల్చింది. అతని పాఠం పూర్తయింది. బయటికి వస్తూండగా అతణ్ణి పేరడిగారు మాట్లాడు. “అరుణ” అన్నాడు. ఆ మాటతో ఆమెలో చలనం కలిగింది. తొందర పుట్టింది. “ఇంకా ప్రెపరేషనుంది. భోజనంచేసి కా లేజకి వెళ్ళాలి” అనుకొంటూ పుస్తకాలను చేతపట్టింది అప్పుడూ దానిదే జాపకం చేసింది “భోజనం చేయరా” అని. దానితో తన ధోరణి మార్చి స్థాయిలో పడింది సుశీల.

అన్నం తింటూండగా అతని పేరు గుర్తొచ్చింది. ‘అరుణ’. ఎంతచక్కని పేరూ! ఉదయించే భాస్కరుడు. అతని దర్శనం కోసం శతపత్ర సుందరి నిప్పారి నిండుగా అలంకరించుకొంటుంది. అతని రాకకు స్వాగతం చెబుతూ భరద్వాజపక్షి మలయ మారుతం రాగాలాపన

చేస్తుంది. ఆ శుభాన్ని కాంక్షిస్తో చక్రవాకి తన విలాసాన్ని ఆపుజేస్తుంది. అతనికాక తెలుపుతూ నిద్రలోని వారికందరికీ జాగృతినిస్తుంది మంద మలయమారుతం. స్వేచ్ఛగా సరళింగా వీస్తూన్న ఆ పవనాలను అనుభవించే స్వేచ్ఛను కాంక్షిస్తారు ప్రజలు. ఈ పేరులో అంతటిభావం మహత్తరంగా ఉండి కూడా, నిగూఢంగా వుంది. నిగూఢం కనుకనే ఆ తండ్రికి అరుణ 'అరణా' అనిపిస్తూ నిజంగా అరణా విలువకూడా చెయ్యడంలేదు. అన్నం తిన్నదోలేదో పుస్తకాలు తీసికొని కాలేజికెళ్ళింది.

క్లాసులో సామాన్యమైన రోద సుశీలకు వినిపించడం లేదు. ఆమెకు అనిపించే దొక్కటే ! అతని తండ్రిమాటల భావం. ఆ భావానికి అతని నామార్ధానికి పోలికేలేదు అని పించింది. అది నిజంగా నామార్ధమేతేనే! నామమాత్రార్థం కాకుంటే, తన భావన సరియైనదే కావచ్చు. మరి, ఆయన మాటల్లో భాధ వినిపిస్తోందిగా? వట్టి పరితాపమేనేమో? నిర్ణయించుకొంది.

క్లాసులో విద్యార్థులంతా ఎవరికి తగిన స్నేహాల్లో వారు వారు జట్లుగా యేవోయేవో వాగుతున్నారు; ఉత్సాహంగా కేరింతాలేస్తున్నారు. అరుణ మాత్రం యెరివోనూ మాట్లాడటంలేదు. కొత్తవాడు కావటం వల్లేమో ! అతనితో కల్పించుకొని యెవరూ మాట్లాడటంలేదుకూడా. అతడేదో పుస్తకం తిరగేస్తున్నాడు. కాని చుట్టూ పక్కల చూడటంలేదు. విద్యార్థినులు కూడా తగిన జట్లుగా మాట్లాడు

కొంటున్నారు. వారిలో సుశీల ఒక్కతే యెవ్వరితోనూ మాట్లాడటంలేదు. అరుణ మాదిరి పుస్తకం చూస్తూండక పోయినా, అరుణను గురించే ఆలోచిస్తోంది.

పాఠం ప్రారంభమయింది. సుశీల ఆలోచనకు బ్రేక్ పడింది. క్రమంగా ఆమె స్వస్థతలోకి వచ్చింది, తీవ్రత విడిచి. ఆ స్వస్థజీవితం ఆమెలో వారం రోజులు నిలిచిందంటే! అరుణ దినచర్యల్లో ఏ మాత్రమూ మార్పులేదు. విశేషం లేదు. సుశీలకు అతనిలో యేమీ లోపమేమోచలేదు. “ఉంటే అదే బైటికొస్తుందిలే” అని నెమ్మదించి ఉంటుంది.

ఆనాడు కెమిస్ట్రీ ప్రాక్టికల్ జరుగుతోంది. చాలమంది విద్యార్థులు ప్రాక్టికల్ పూర్తిచేసి, ఇన్స్ట్రక్టర్తో బాతా ఖాసీ కొడుతున్నారు. అరుణ యింకా ఎక్స్పరిమెంటు చేస్తూ న్నాడు. కెమికల్స్ను తప్పుడు తూనికలతో కలిపి ప్రయోగానికి ఫలితం రాలేదని కంగారుపడుతున్నాడు. ఒకటిరెండుసార్లు తలెత్తి ఇన్స్ట్రక్టర్ వైపు చూశాడుకాని, పిలవలేదు. అడగలేదు ఆ టేబిల్ యెదుట వైపున అప్పుడే ప్రయోగం పూర్తి చేసిన సుశీల అతని అవస్థను చూస్తూనేవుంది. అసలామె అతన్ని పరీక్షిస్తూనే ఉందిగా! అతడి తప్పుడు ప్రయోగంచూసి విసిగిపోయింది. ‘ఆ తప్పులనే రికార్డు చేస్తూన్నాడే’ అనుకొని అతన్ని ఆపుచేసింది. “ఇలాటి తప్పులతోనే రికార్డుచేస్తే, చదివిన దానికీ, ప్రయోగానికి సంబంధం కనిపించదు. రికార్డంతా తప్పుల తడక అయిపోయింది” అంటూ అతని ప్రయోగం

సరిచేసి యిచ్చింది. అతని ముఖంలో సంతోషం కనుపించింది. ఐనా, కృతజ్ఞతగా అతడేమీ అనలేదు. “ఒకరిచ్చిన సహకారానికి కృతజ్ఞత చెప్పడానికూడా సిగ్గుపడాలా? మరవలేక అడగలేకపోతే పోవచ్చు; మాట్లాడే ధైర్యంలేదా?—పోనీ కాలేజికి ఫీజుకట్టినవాడు, అధమం. చందాదారుడుగానైనా, తన విలువ దక్కించుకోవచ్చునుకదా!” ఆశ్చర్యంగా ఆలోచనల్ని నడిపిస్తూ, తానుకూడా లేబరేటరీ దాటివచ్చింది. ముందుగా అరుణ నడుస్తున్నాడు.

“తప్పలతో రికార్డుచేస్తున్నందుకు మీరేమైనా ఫీలయ్యారా?” ఆమె ముఖంలోకి చూస్తూ అడిగాడు.

“నాకు ఫీలింగెందుకూ? మీరేమీ ఫీలవలేదా?...” అతడినుండి జవాబు రాబట్టాలని ప్రయత్నించింది.

“ఆ ప్రస్తావనింక వదిలేయండి. మీపేరు... అహ, అడగవచ్చునా? ఇష్టముంటేనే చెప్పండి” నసిగాడు.

“పాపం! అంతగా ఫీలవుతున్నారన్నమాట?... దానికేమీ మార్గంలేక బిగపట్టారా?” రెట్టించింది సుశీల.

ఆమె ప్రశ్నకు అరుణ చిన్నబుచ్చుకున్నాడేమో ననిపించిం దామెకు వెంటనే అతని ప్రశ్నకు జవాబుచెప్పింది. “నాపేరు సుశీలంటారు... ఇదికూడా చెప్పాలా అనుకున్నా. అటుండెన్నిచ్చేప్పుడు వినకోమా?” ఘోరణి మాట్లాడుకొంది.

“అయితే, క్లౌసులోవాళ్ళందరి పేర్లూ మీకు తెలుసన్నమాట— మీ పేరునుబట్టి చూస్తే, పుట్టినా మెట్టినా

సంస్కరించబడాలి. ఇరుగు పొరుగులనుకూడా సంస్కరించే ధర్మం మీలో కొత్తగా కనిపిస్తోంది. అలాటి మీ సామర్థ్యాన్ని అంచనా వెయ్యలేను. ఇలాటి చరిత్రగల స్త్రీల విషయం పురాణాల్లో వినకపోతం నా లోషంకాబోలు?” తన ముఖంలో భావాన్ని దాచుకొంటూ, సుశీలను ఇంకో ఆలోచనకు నడిపించాడు.

“మీకు నాగురించి శ్రమ కలిగింది. ఇకపై న అటువంటి పరిస్థితి కలగనివ్వను. శలవు” అంటూనే అకస్మాత్తుగా విడిచి వెళ్ళిపోయాడు అరుణ.

అరుణ తన్ను పొగిడాడో లేక అర్థంచేసికోనిదే తన జోలికి రానద్దన్నాడో, కాకుంటే, ఆడవాళ్ళకి చనువుస్తే మగవాళ్ళ ధర్మం నశిస్తుందన్నాడో... అతని మాటల్లో అర్థం ఇది అని ఆమెకు తోచలేదు. అతడు నడుస్తోన్న తీరును చూస్తూ నడకతోంది సుశీల.

కృతజ్ఞత చెప్పనందును నేను ఫిలవకూడదనే, నన్ను పొగిడుంటాడా? ఇంత విజ్ఞానం ఉండి, వినియోగం తెలియక పోవడం విచిత్రమే!

‘స్కూలుకు ఫీజుకట్టి విద్యార్థిగానో, చందాదారుగానో తన విలువను ఎందుకు నిలుపుకోలేడూ?’ ఆలోచిస్తున్న సుశీలకు దారిలో సైకిల్ అడ్డు వచ్చింది. అప్పటికి ఆమె యింటికి సమీపంలో క్రాస్ రోడ్డును చేరింది ఎలాగో!

“టీచరు మాత్రం? ఒక్కో విద్యార్థిని చొరవచేసి అడగలేడు. అలాటివాడి చదువేం కావాలి?... పిల్లల

ముఖాలనుబట్టి యెవరికి పాఠం తెలిసిందో, ఎవరికి తెలివేదో, ఎందుకు తెలివేదో గుర్తించే బాధ్యతలేమా?" ఆమె భావంతో టీచరు క్కూడా ఒక బాధ్యత ఉన్నట్టు అర్థమయింది. ఆలోచిస్తున్న సుశీల ఇంటికిచేరింది. కాని ఆమె ఆలోచన తావుకు చేరలేదు. మొత్తంమీద పరాకుగా రోజు గడిపివేసింది.

3

సుశీలకు ఈ మధ్య అంత పరాకులేదు. ఒక పక్షం రోజులవరకూ, ఆలోచించవలసిన విషయాలేవీ కనపడలేదు. ఆనాడు ఆదివారం. మనస్సు నెమ్మదిస్తుందని మార్నింగ్ పోకి వెళ్ళింది సుశీల. తిరిగివస్తుండగా తన రిక్సా హఠాత్తుగా ఆగిపోయింది. వేరుకొనిచూస్తే రిక్సా బండి పట్టుకొని అరుణ నిలబడి ఉన్నాడు. "నాలుగణాలివ్వండి, ప్లీజ్" అన్నాడు తన చూడగానే. ఆలోచించకముందే ఇచ్చింది.

"ఏమీ అనుకోవద్దు. నా పర్సనెవరో తీసుకున్నాడు. ఈ బజారులోనే" డబ్బుడిగినందుకు ఆమె బాధపడుతూనే దేమోనని కారణం చెబుతూ నసిగాడు.

"పర్సా ! విలువెంత ?"

“ఎనభైయైదు” కు ప్లంగా నిర్లక్ష్యంగా అనేశాడు.

వెంటనే సుశీలకు మరో ఆలోచన తోచింది. ‘ఎనభై రూపాయలతో కావలసిన పనికి నాలుగణాలేం సరిపోతాయి! అని. “పోనీ మా యింటికి రాకూడదూ, నాన్నగారి దగ్గర తీసికొని కావాల్సిన సామగ్రిస్తాను” అంది.

“అంత సామగ్రివసరమేమీలేదు. నాక్కావలిసింది ఒక్క పెన్సిలేగా! ఇక రెండురోజుల్లో మా నాన్నగారు డబ్బు పంపుతారు” జవాబిస్తూనే వెళ్ళిపోయాడు.

‘పెన్సిలు కొంటానికి ఎనభైరూపాయి లెందుకూ!— పైగా అంగడి మూసినరోజున తన కేవలస్తువైనా దొరుకుతుందనే వచ్చాడా?— వింత తెలివి! తానేం జేస్తున్నాడో, సమయమెలాటిదో, ఇవేమీ పట్టించుకోజ్డే?’ సుశీల చాల నేపు మధనపడి ఇంకో విషయాన్ని ఆలోచనకు తీసుకొంది. ‘పర్సను దొంగిలించినవాణ్ణి దొంగఅంటే, వాడి గౌరవం పోతుందనా?— ఎవరో తీసుకున్నారంటాడే?— తనద్వారా ఇంకోడికి తిట్లు తగలకూడదనా? ఇలాగుంటే, రేపిపాటికి ప్రజలితన్ని ఇంట్లోనుంచీ, ఊళ్ళోనుంచికూడా తరిమేస్తారు. ఇదేకాబోలు ఆతండ్రికి బెంగ!— అదే అయితే, అతని వెనకనే అడుగడుగునా సలహాలిస్తూ, కొన్నాళ్ళవరకూ, ఎవరైనా స్నేహితుడుండాలి. ఐనా; ఎప్పటికోగాని బాగుపడ్డం కష్టం— నిజమే! పాపం! ఆ ముసలాయన అలా బాధ పడ్డంలో ఇలాంటిభావమే ఉండొచ్చు. సమంజసమే.’ సుశీల ఆలోచిస్తూనే యాంత్రికంగా తిండి, నిద్ర మొదలైన కాల

కృత్యాలు కావిస్తోంది. మరునాడు అరుణ పాఠానికివచ్చే సమయంమాత్రం ఆమెకు గుర్తుంది.

అరుణ మాష్టారివద్ద పాఠం తీసికొన్నాడు; వెళ్ళాడు కూడా. ఈలోగా అతడి తెలివిమీద తనకున్న భావంకాస్తా తుడుచుకుపోయింది. తన పాఠాన్ని తాను స్వయంగా అర్థం చెప్పి, 'అంతేనాండి' అని మేష్టారినడిగి, 'అంతే' ననిపించు కొని, వెళ్ళిపోతాడు. అతడు తెలివిమాలినవా డెలా అవు తాడు? అందుకే ఆమె ఆలోచిస్తూ, అరుణయొక్క తెలివిలో రెండుస్థాయిలమధ్య నిలిచి ఆలోచిస్తోంది, భ్రాంతిలో.

మధ్యాహ్నం ఇంటర్వెలో అందరూ తలవైపు వెళ్ళి పోయారు. అరుణమాత్రం తన సీటునుండి కదలేదు. సుశీల కూడా క్లాసులోనే ఉండిపోయింది. అరుణ నెమ్మదిగా ఆమె దగ్గరకువెళ్ళి "మీ ఫిజిక్సునోట్సు ఒకసా రిస్తారా?" అనడి గాడు.

సుశీల యెవ్వరికీ పుస్తకాన్నెరు వియ్యదు. 'నువ్వెం దుకు రాసుకోలేదు?' అంటుంది. 'ఎందుకాప్పెంటు కావాలి' అని నిలదీస్తుంది. 'అనుభవించు, పుస్తకం, కలం నన్నడగొద్దు' అని విదిలిస్తుంది. కాని యెరు వియ్యదు. 'కావాలంటే డబ్బు దుగు, ఇస్తాను' అంటుందికూడా. అలాంటి బవాబు ఒక అమ్మాయికి చెప్పగా తాను విన్నాడు. అందుకే భయ పడుతూ అడిగాడు. "ఈ మాత్రానికి జంకుతారేం? స్వేచ్ఛగా అడిగి తీసుకెళ్ళండి" అంటూనే పుస్తకమిచ్చింది.

ఆమె చర్యకు అరుణ ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఐనా, జంకు తూనే పుస్తకమందుకున్నాడు. “ఒక్క పనుంది” అన్న పిలుపుతో అతనిలో రక్తం గడ్డకట్టుకుపోయింది. ‘ఏమిటి’ అనే పోజులో వెనుదిరిగి నిలబడ్డాడు. నోటమాట పెగల్లేదు. ఆలోచన మాత్రం రేగింది. ‘నీకూ ఇవ్వను’ అంటుందేమో ననే భయం పుట్టింది. తీరా ఇచ్చిన పుస్తకం తీసుకొంటే తన కిక యిచ్చేవారేరీ? ‘ఏమిటందో’ నని యెదురు చూశాడు.

“మీరింకా కాఫీ తాగలేదను కుంటాను.” అర్థో క్షణో అడిగినట్లు ఆపుచేసింది. “అబ్బే, ఏదీ” అని యేదో అన బోయాడు. కాని ఏమీ అనలేకపోయాడు. “కాఫీకివెడదామా? మీకేమైనా అభ్యంతరమా?... మిమ్మల్నొక టడగాలి” అంటూనే లేచి ముందు దారితీసింది. “ఏమిటీ సమాచారం” అంటూ అనుసరించాడు, ‘గండం గడిచిందను’కొంటూ. ఇద్దరూ హోటలు చేరుకున్నారు.

“నాకేమీ వింతకాదు... అహో... నిన్న ఆదివార మన్నమాటే మరచి పోయారా?” అప్రస్తుతం అనుకుంటూనే లాంఛనంగా అడిగింది.

“ఏం? అలాంటి ప్రోగ్రామ్ పాడు జేసు కొన్నానా?” ఏదో పోగొట్టుకొన్నట్టు ఫీలయ్యాడు.

“బజారు తెరచి ఉంటుందనే అనుకొన్నారా? లేక తెలియక వచ్చారా?” తెప్పచేసి అడిగింది సుశీల.

“అలాంటి వేవీసారు పట్టవు. సామాన్యంగా పట్టణ వాసులంతా ఏ ఏ రోజుల్లో తీర్గొ వుంటారో, ఆ సమయా

లోనే వాళ్ళు బజారు పనులు చూచుకుంటారు. అప్పుడే అంగళ్ళు తెరిచుండటం ధర్మం. ఆ ధర్మాన్నూహిస్తూనే నేనూ బజారు కెళ్ళాను. కాదంటే, కొద్దిపాటి సొమ్మును పోగొట్టుకున్నాను. వాడే వచ్చి అడిగితే సంతోషంగా ఇచ్చేవాణ్ణి; కాని తెలివి తక్కువాడు ధైర్యం చెయ్యలేక పోయాడు.”

అరుణచూపిన వేదాంతపు ధోరణి సుశీలకు నచ్చలేదు సరికదా, కోపంవచ్చింది. “ఐతే కనిపించిన ముష్టాశ్శందరికీ ఆస్తి పంచిపెట్టేస్తే పోయిందనుకోనక్కర్లేదుగా?” చిలిపిగా అడిగింది.

“పోయిందని నేను బాధపడితే మీ సలహా పాటించ వలసిందే మరి.— ఐనా, అడపాతడపా యిలాటివి జరుగు తూనేఉంటాయి. మనదేశపు పరిస్థితి మనవాళ్ళ మనస్తత్వాల్నూ ఒకదానికొకటి తోడుగా ఇలాటి కూడని సంఘటనల్ని సృష్టిస్తూంటాయి. ఇంకోవిషయం చూడండి; మన పనుల్లో మనం తొందరగా వున్నప్పుడు అంగళ్ళు తెరచి మన్ని ముంచుతారు. వాళ్ళు చెప్పే ధరలూ పరిశీలనగా ఆలోచించలేం, సరుకు నాణ్యంకూడా చూసే తీరికఉండదు. పైగా తప్పుడు తూకాలతోసహా మన్ని దగాచేస్తారు. బాహటంగా ఈ దగాలను ఒప్పుకొంటున్నాం. ఇలా గడించి పైకొచ్చిన వాళ్ళనే ఆఖరుకు నాయకుల్ని చేస్తున్నాం. ఆలోచించండి. ఇలాటివాళ్ళ గతచరిత్ర తిరగేస్తే ఎన్నిసార్లు ఎన్నిరకాల పెనాల్స్ చెల్లించారో తెలియదా?— ఇక లేనివాడు

దొంగతనంజేస్తే వాణ్ణి దొంగఅని బిరుదిచ్చి సత్కరిస్తాం. దొరికితే తంతాం; లేకుంటే తిడతాం. ఇదీ లోకం - అంటే మనం!” అరుణ మాట్లాడుతున్నంతసేపూ గాంభీర్యంగా ధ్వనించింది. ముఖంలో భావాలు తరంగాలుగా మారిపోయి చివరకు ప్రజల అజ్ఞానానికి జాలిపడిన పోజులో ఆగిపోయాయి. వాటివెరుక వ్యంగ్యం, కోపం అసహ్యం వరసగా క్యూలో నిలబడ్డాయి.

“బాగానేవుంది. మీ సిద్ధాంతం మీవరకూ రైలే! కాని, అమలుకు రావాలంటే ఇలాటి పక్షిరాజ్యపు టాలో చిన్న పెద్దవాళ్ళకు తట్టాలిగా?” పరిహాసపుధోరణి కనబరచింది.

“పోనీండి, పక్షిరాజ్యపు టాలోచనే అనుకోండి. వాటి ఆలోచిస్తూ ఆకాశంలో యెగురుతుంటాయనుకొంటే నా అభ్యంతరంలేదు. కాని ఆలోచన ఎలాటిదైనా, దానికి ఓ స్థానంవుంటుందని నమ్ముతారా?— ఇదికూడా మిమ్మల్ని బాధపెడుతుంది దనుకోలేదండి. నా ఆలోచనల్లో మీ మనసును తోభ పెడుతున్నాను” నొచ్చుకున్నాడు మనస్ఫూర్తిగా.

“నన్ను మెప్పించటానికి పాటుపడుతున్నారా? మరి? అట్లా మాట్లాడుతారేం?” నవ్వువిసిరింది సుశీల.

“పాటుపడి యెవ్వరినీ మెప్పించలేకపోయాను. ఇప్పుడా ప్రయత్నంకూడా చెయ్యటంలేదు. వ్యక్తిగతంగాకాని, సామూహికంగాకాని యేవిధమైన మెప్పు పొందలేక

పోయాను. అందుకు ఆశించటంలేదు, ఎదురుమాడ్డంలేదు.”
విరక్తిగా అన్నాడు.

“పోనీండి. ఇంకా దాన్నెందుకు తరచడం?... నిన్న
మీరు ఎక్కువడబ్బు తీసికోలేదు. ఇంటినుండి వచ్చేలోగా
మీ ఖర్చులెలా గడుస్తాయి? అందుకే పిలిచాను. అంతవరకూ
ఈ పదిరూపాయలూ వాడుకోండి. కావాలంటే మళ్ళీ
యిస్తాను. ఇబ్బంది పడొద్దు.”

పదిరూపాయలనోటు అతనిచేతి కందించి, తొందరగా
లేచింది బైటికి వచ్చేయాలని.

“దీనికి వడ్డీకింద బిల్లు నేనే చెల్లించాలా? పద్ధతి
బాగుందండీ!... ఈరకంగాకూడా దివాలాతీస్తానోమో ఆలో
చించారా?” మనసుల్లో కలవరం మూసినోయే ఛలోక్తి
విసిరాడు.

మాట్లాడంలో అరుణకూడా జాగ్రత్త కలవాడే ఆమె
అడిగిన ప్రశ్నలవల్ల ఆమెకే బాధకలిగింది. ఏనా అతడి
ఛలోక్తి అంతటిని కప్పేసింది. ఆమె అడిగినందుకు అతడే
బాధపడలేదు.

సుశీలవద్ద తీసికొన్న నోట్సు మూడోనాడు తిరిగి ఇచ్చే
శాడు. అప్పుడే ఆమె బాకీకూడా తీర్చేశాడు. ఆ యివ్వటం
ఎక్కడేనాఅయితే ఏమయ్యేదో కాని, క్లాసులోనే కాబట్టి
ఒక నేరమైపోయింది. దానితోడు అరుణకు సుశీల తోడ్పడి
నట్టు అనేకసార్లు గమనించిన విద్యార్థిలోకం విపరీతార్థాలను
కల్పించింది.

ఇతిహాసాల్లో డాన్లూ, నైట్లూ అనిపించుకొనే
వాళ్ళంతా ప్రపంచయాత్రలు సాగించేవారు. అంతఃపురాల్లో
చాటున పడివున్న రాకుమార్తెలను ప్రేమించినట్టు భ్రమించి
బయటికీడ్చి, ముసుగుతీసి ముఖించూచి మూర్ఛపోయేవారో
'మోసపోయామ'ని వాపోయేవారో, ఏదో జరిగిపోయేది కాని,
నేటివీరులు తమ క్లాసుల్లో ఆడపిల్లల్ను ఎంత పెంకెగావుంటే
అంత అందగత్తె లనుకొంటారు. ఆమెకే హృదయ మర్పి
స్తారు. (షరా: హృదయం యెక్కడుంటుందో తెలిస్తే.)
వా రా ప్రయత్నంలో ఉండగా ఆమె తమను గమనించటం
లేదని, కారాలూ మిరియాలూ నూరేస్తారు. తమని లక్ష్య
పెట్టదని తెలిస్తే, నయనో భయానో ఆమెను తమ దారికి
తెస్తారు. ఆమె యెవరినో నైనా మాట్లాడినట్టు తెలిస్తే, ఓడి

పోయినవారంతా ఒక పార్టీగా డిక్లేర్ చేస్తారు. నాటినుండి ఆమె నేరంలేని శిక్ష ననుభవించాల్సిందే!

ఎంతోమంది కాలేజిగరల్లు ఆత్మహత్య చేసుకున్న వార్తలు వింటాం. వాటిలో ఎక్కువగా యీరకపు అవమానాలకు గురైన సంఘటనే! కొందరు యెవరినో ప్రేమించినట్టు భావించి మోసపోయ్యేవారు; తమ చదువు పెళ్ళి చూపులకేనని సాక్షిభూతంగా తెలియబట్టి. అంతేగాని, సహ విద్యావిధానంవల్ల స్త్రీ ఇంతవరకూ అభివృద్ధి పథకాన్ని పొందలేకపోతోంది. ఆదిలోనే హంసపాదు అనిపించే సంఘటనలు విద్యాదశలోనే యెదురవటంతో స్త్రీ చదువుకొనికూడా తలెత్తుకుని తిరగలేకపోతోంది.

క్లాసులో పిల్లలంతా జంతుప్రదర్శనశాలను ఆడియో గ్రాఫ్ చేశారు. ఆ కూతలు, అరుపులూ, వారి నేత్రానందాన్ని వేనోళ్ళ చాటుతున్నాయి. కొద్దిసేపటిలో వాటి భావంకూడా బయలుపడింది. దానితో అందుకు కారణాలు కూడా వెలువడ్డాయి. నమ్మదిగా అరుపులు అణిగిపోయాయి. ఇక మీమాంస మిగిలిపోయింది.

“మార్కులొస్తే స్త్రీహృదయం కరిగి పోతుందా?”
 “గేమ్స్ ఛాంపియన్ గా పాప్యూలరవటం పాతపద్ధతి లేవోయ్”
 “సేజ్ డైరెక్టుగా ఆర్టిస్టులమధ్య తిరగొచ్చుకాని స్టూడెంట్ల మధ్య కాదు...” “కవిత్వం ప్రజారంజకమే కాని, విద్యార్థిని రంజకం గాదురా” — ఇంకా రకరకాల మాటలు వినిపించాయి.

ఇన్ని రకాల మాటలు వినిపిస్తున్నా తనకు సంబంధం లేనట్లే ముభావంగా ఊరుకున్నాడు అరుణ. ఏమీ పాలుపోక పోనీ కూడా ఊరుకుంది. అరుణ ఒకసారి సుశీలవైపు చూశాడు. అక్కడున్న ఆడపిల్లలకూడా తమ కళ్ళలో పరిహాసం వ్రేలికిసున్నారు. అరుణకు అసహ్య మనిపించింది! తెలొంచుకుని ఓ నోట్ బుక్ తీసుకున్నాడు. క్లాసంతా చర్చించే విషయం ఒక్కటే, వర్ణనా విశేషాలు పలువిధాలని కోచిం దతనికి అందుకే లెక్కల్లో కరోలరీలపై ప్రయాణం సాగించడానికి దిగాడు ఆతర్వాత ధంగ కూడా ఉండనియ్యరుగా!

“ఐశే, రొట్టివిరిగి నేతిలో పడిందా మిస్టర్” అన్నాడు శాస్త్రి. “మనం వెలేసినట్లు నెట్టేస్తే బూరెలబుట్టలో పడ్డా దురా” అన్నాడు రావు. “ఇంతకీ ఒక శేలివితక్కువవాణ్ణి వల్లోవేసుకోడంలో కీలకమేదో ఉందిరా” అంటూ అసలు అనుమానం (విద్యార్థుల రాజకీయ జాడ్యం) వెలిబుచ్చాడు శెడ్డి. “ఉప్ అంటే మెగిరిపోయేవాణ్ణి ఎందుకు చేరదీయా లొచ్చిందో” సందేహించాడు స్పార్క్స్ మన్ సింగు “మనవి నటనలు, నకిలీలు అనేమోరా” నిర్ణయించాడు ఆరిస్టు కుమార్. “పాపం, క్లాసులో ‘ఏకాకి’ అని జాలి కాబోలు” ప్రకృతించాడు బాలకవి రాజు.

ఈ మాట లంటున్న వారంతా ఒక టీమ్ గా యేర్పడి పక్షి తరగతిలోనూ అపరాధ పరిశోధన, తద్వారా మర్యాద క్షుంభాల మానరక్షణలాటి వెన్నో చేసీసి పేరు తెచ్చు కొన్నారు. వా రొకరికొకరు పేప రందించుకుంటూ పేసి

పోతూ టీమ్ విడిపోకుండా సంఘగౌరవం కాపాడుకుంటూ వస్తున్నారు. వారికి కాలేజీలో వున్న పలుకుబడి తలదండ్రుల దగ్గర లేదంటే వారి ప్రతాపం ఎంతగా విస్తరించుకుందో చెప్పనక్కర్లేదు.

వీరంతా అరుణచుట్టా చేరి అల్లరిచేస్తూండగా 'తననుకాద' న్నట్టు అతడూరుకున్నాడు. అతడి అసహాయ స్థితిని చూడలేకపోయింది సుశీల. పైగా, శోడి విద్యార్థినులు కూడా పరిహాసంగా చూస్తున్నారు. అలాటప్పుడు తా నెలా ఊరుకోగలదు?

'మొగుడు కొట్టినందుగ్గాక, శోడికోడలు దెప్పినందుక' న్నట్టు, అరుణ స్థితికిగాక, ఆడపిల్లల నవ్వులు చూసి ఉద్రేక పడింది సుశీల. కళ్ళు నిప్పులు కురుస్తున్నాయి. లేచి నిలబడింది. "చాలైంది మీ వాగుడు. పెద్ద చదువుల్లోకి వచ్చినందుకు, మంచి అలవాట్లబుచ్చుకున్నాయి" గర్జించింది. మీకు తెలియంటే ఇరుగు పొరుగువాళ్ళకి సాయం చెయ్యండి. మొత్తగా కనిపిస్తే మొత్తడం నాగుండదు... అలా ఆడి పోసుకోటానికి అతడే కనిపించాడా? ఇంకెవరూ దొరకలేమా?..."

ఏమేమో అనబోయింది; ఆ వేశాన్న అరుణకు కోడానికి చాల శ్రమపడింది. ఏమనాలో ఏమన్నదో కూడా గుర్తించలేని స్థితిలోవుంది సుశీల. ఇంతలో ఆమె గర్జనలకి ప్రతిధ్వని వినిపించింది. "మా అలవాట్ల జోలి నీ కెందుకులే"... "పరి

“తానాయ సాధూనాం” ... “కంకణబద్ధపు నువ్వుండగానా”
 “అంత మెత్తగా లేడంటావు” రకరకాల కంఠాలుగా, తనో
 చోటునుంచీ జవాబులొచ్చాయి. “జాలిపడ్డావుగా” “నువ్వే
 రక్షించు” ఒకమూలనుంచి వినిపించింది. “నువ్వున్నప్పుడు
 నేం పాలుపడతామా” అన్నదింకో గొంతు. “తథాస్తు”
 అన్నాయి, ఒకేసారి చాలా కంఠాలు.

సుశీల కాళ్ళకింద నిప్పులు మండినట్టునిపించింది.
 వొంటినిండా శేర్షా, జెల్లుబూ పాకినట్టు చీదరపుట్టింది
 ఆమెకు. “అ ! నేనే ఉన్నాను. సమర్థురాలినే. నోరు మూసు
 కుని చూస్తూ ఊరుకోను. ఇంకా వాగేరంటే, తరవాతే
 మాతుందో ఆలోచించుకోండి. నేను జాలీ పడగలను,
 జవాబూ చెప్పగలను. ఇంకేవైనా చెయ్యగలను. అంతటితో
 తగ్గండి” వొళ్ళు తెలియనట్టు వార్షింగిచ్చింది.

క్లాసంతా వాన వెలిసిన పరిస్థితి జారిపోయింది. ఆనాడు
 క్లాసులో ఆమె చెప్పిన జవాబు, కాలేజీ విద్యార్థిను తెప్పుడూ
 ఎక్కడా చెప్పి వుండరంటే, వింతలేదు.

ఇంత కోలాహలం సాకల్యంగా వింటూనే ‘తన్ను
 కాద’న్నట్టు ఊరుకొన్నాడు ఆరుణ. ఏనా, ఆఖరున ఒక్కసారి
 తలెత్తి సుశీలవైపు చూశాడు; అతని భావమేమిటో-పెంటనే
 తలొంచుకున్నాడు.

లెక్చరర్ వచ్చి పాఠాలు ప్రారంభించటంతో గొడ
 వణిగి పోయింది. క్లాసు ముగిసిన తర్వాత లెక్చరర్ అన్నాడు,

అరుణతో “రేపు నేనూళ్ళో ఉండనోయ్” అని. ఆ నూట క్లాసుతా విన్నాడు; అరుణా విన్నాడు. అంటే ‘విన్నాన’ను కున్నాడు. అంతే ! తరవాతేమీ గుర్తులేదు.

28

ఈ అరుణా, సుశీలల సంబంధం రెండు మూడుసార్లు కళ్లారా చూసి, మనసారా అంచనా వేసుకున్నారు; ఈనాడు నిలుపుకో లేకపోయారు. బయటపడ్డారు. అప్పటికీ, సిగు పడ్డానికి బదులు ‘తగుదున’ని, లేచి జవాబిచ్చింది సుశీల. అరుణే యేమీ అనలేదు. అతడు బాధపడ్డాడో, అవమాన పడ్డాడో, ఉగ్రుడయ్యాడో ఎవ్వరికీ అర్థంకాలేదు.

అరుణ ఎప్పుడైనా ఒక స్థితికి అలవాటుపడితే, ఆ అలవాటును ఆ ప్రాంతంలో పున్నంతకాలం కొనసాగిస్తాడు. ప్రస్తుతం తన కాలేజీ జీవితంలోనూ ఒక టైమ్ టేబిల్ తయారు చేశాడు, ప్రణాళికమాదిరి. ఉదయాన్నే లేవటం, కాలకృత్యాల తర్వాత కాఫీ, టిఫిన్లు హోమ్ వర్క్ పూర్తిజేసి ట్యూషనుకు వెళ్ళడం. ఎనిమిదిన్నరనుండి, తొమ్మిదిన్నర వరకూ పాఠం పూర్తి చేసుకొని హాస్టలు భోజనం చెయ్యడం, కాలేజీ కెళ్ళడం. మధ్యాహ్నం; లీజరులో కాఫీ తీసికోడం; సాయంకాలం స్ట్రోగ్గాండు అంచున కూర్చుండి చదవటం (ఆటవైపు మాడ్డం

నేరం రాత్రి ఏడుగంటలకు ఇల్లుచేరి, చివరిసారిగా కడుపు నింపటం. కాస్తేపు పుస్తకంలో బొమ్మలు చూసినట్లు పేజీలు తిరగెయ్యటం; పుస్తకంతోసహా కళ్ళుకూడా మూసుకోడం. ఇదీ చర్య. శలవు దినాల్లో తిండికీ, నిద్రకూ మినహాగా, అన్ని కార్యక్రమాలకూ స్వస్తి చెప్పటం. అతనిదో గడియారపు జీవితమైపోయింది. కావాలంటే కేలండరు జీవితంకూడా.

మర్నాడు యధాప్రకారం మాస్టారింటికి వెళ్ళాడు. తలుపులు మూసుకొని ఉన్నాయి. తట్టాడు. జవాబులేదు. పిలిచాడు. ఎవరూ పాకలేదు. “ఏంజెయ్యాలి” అనుకున్నాడు. “ఇంటిలోవుంటే; ఎందుకుపలకరూ” ఆలోచించాడు. “బహుశః బైటికెళ్లారేమో” నిర్ణయించుకున్నాడు. “ఎక్కడికెళ్ళాలో ఎలా తెలుస్తుంది” మధనపడ్డాడు. ఇంతలో ఓ మెరుపులాంటి ఆలోచన తట్టింది; ‘బైటికెళ్ళిన వాళ్ళ విషయం, బైట తిరిగే వాళ్ళకే తెలుస్తుంది’ అని, కాకతాళీయంగానో, ఆలోచనా ప్రభావంమూలానో, బజార్లు తిరిగి కూరలమ్మకొనే తాత బుజమ్మిద కూర్ల కావడితో ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ‘ఆవేశ మెందుక’ని అవకాశం వినియోగించుకున్నాడు; అరుణ. వెంటనే అడిగాడు. “మా మేస్టారెక్కడి కెళ్ళారు తాతా” అని. కొట్టినట్టి కొడితే, యెడ్చినట్టి యెడ్చుట్ట అనిపించే జవాబిచ్చాడు తాత. “ఏమోబాబూ! మీ పంతులుగారెటెల్లారో, యాడికెల్లే పనుందో, అయన్నీ నాకేం తెలుస్తాయి; మీలాటోర్నిగ్గానీ” అని జవాబిచ్చాడు తాత. “నాకు తెలిసిందే

నిజమేతే, తాతా! నాకు తెల్సు. మేస్తారు కాబట్టి కాలేజీ కెల్తారంతే. ఆయనకక్కడే పని. యేమంటావ్ తాతా” అంటూ తాత కభయమిచ్చి గడియారం చూసుకున్నాడు అరుణ. పావుతక్కువ తొమ్మిదైంది. ‘అరే, కాలేజీ పైమై, మాస్తా రెళ్ళిపోటం జరిగిపోయినా తొమ్మిది కాలేదు. ఎక్కడో ఒక గాల బండి నడక నడుస్తూండే’ వట్టిగా స్వగతం చెప్పు కుంటున్నట్టు గడియారాన్ని మందలిస్తూ మెట్లు దిగు తున్నాడు.

తొందరగా మెట్లు దిగుతూన్న అరుణకు “ఇటు చూడండి” అనివినిపించడంతో, ఆగి వెనుదిరిగిచూశాడు. సుశీల కిటికీలో నిల్చుంది. “ఇదేమిటి? జైల్లో వున్నట్టు యిక్కడు న్నారేం?” ఆతృతగా అడిగాడు, భయపడుతూ.

“ఇదేగా మా ఇల్లు సరేగాని, యీ రోజున ఊల్లో ఉండనని మాస్తారు చెప్పారు; మీకు జ్ఞాపకంలేదా?” నిన్నటి సంఘటనంతా జ్ఞాపకం చేసింది సుశీల.

“ఔనండీ! మరిచాను.” మాస్తారి గది తలుపు పైకి చూసి “అదిగో తాళంకూడా వేసుంది. లేరు. నిజమే! మరి మీ విషయం? ఈ జైల్లో వుండవల్సిందేనా?” ఆస్కారం లేని అనుమానంలో చిక్కుకొని అడిగాడు అరుణ.

అరుణ అమాయకత్వానికి జాలిపడింది, సుశీల. “ఇందుకే మిమ్మల్నంతా లోకువజేశారు.”

“అన్నట్టు ... అడగాలవకుంటున్నది అడిగేస్తాను జ్ఞాపకం చేశారుగా” పైకి కిందికి చూస్తూ ఆలోచింపాడు.

“నిన్నమీరు నాకు సలహాలివ్వటంలో ఆదుకుంటాన్నా? తొందరపడ్డారా?” ఎలాగో బ్రహ్మప్రయత్నంమీద పూర్తి చేశాడు.

నిన్నటి సంగతి గుర్తుకు తెచ్చిన వెంటనే సుశీలలో నిన్నటి రూపం, కోపం ఆవేశించి, ఆవిర్భవించింది. అరుణకు మనసులో వణుకు పుట్టింది. ‘తొందరపడ్డానురా’ అని నాలుక్కొరుక్కున్నాడు. ‘ఏమైతే, పెదివిదాటింది’ అని విచారించాడు.

“వాళ్ళలా మాట్లాడితే, నేనూరుకోలేను. పైగా యేమైనా జరిగితే వాళ్ళంతు తేలుస్తాను” జవాబిచ్చింది.

ఆ రాడీల నెలా అంతు తేలుస్తుందో తనకు అర్థం కాకపోయినా, తన అంతు కాదని అర్థమైంది. తనను కాదని తెలుసుకొని స్థిమితపడ్డాడు. జవాబిచ్చింది కాని, తన ప్రశ్నకు సూటైన జవాబుకాదు. అందుకే మళ్ళీ అడిగాడు. ఆ ప్రశ్నలోనే అతని ఉత్కంఠ పూర్తిగా ఇమిడి వుంది. “మనస్ఫూర్తిగా అన్నారా? నేనంటే, మీకూ అభిమానమే! అదృష్టవంతుణ్ణి. అయితే, ఒక్క విషయం. నాకు లోకజ్ఞానంలేదట, అందుకని, నాకు పెళ్ళికాదట. నాన్నగారి కిదే బెంగ. ఆ బెంగ పోగొట్టాలంటే, నేను పెళ్ళికి తగినవాణ్ణి అనిపించుకోవాలి. అహో, నాకు పెళ్ళికావాలని కోరిక్కాదు. మీకు ఏలుంటే, ఆదాకొచ్చేలా, ప్రైనింగివ్వండి. వీలేక పోతే, పోసిండి. నా అదృష్టం” తప్పల్లేకుండా పాఠం వప్పచెప్పిన విద్యార్థిలా వినయంగా నిలుచుకున్నాడు అరుణ.

అతడడిగిన తీరు, అతని ముఖలక్షణాలు, అతని అడగటంలో భావం ఒకదాని కొకటి చేర్చి, పోల్చి ఆశ్చర్యంగా చూస్తోంది, సుశీల. చూస్తున్న సుశీల చూస్తూనే వుంది కాని, జవాబివ్వలేదు. ఆమెలో కలిగిన ఆశ్చర్యంతో చాలసేపటి వరకూ ఆమెను విడిచిపోలేదు. ఆమె తదేకంగా చూస్తూ నిలబడింది.

అరుణకు ఆమె వైఖరి అర్థంకాలేదు. 'నాలుక జారిందా'ను కొన్నాడు. 'ఆమెను బాధపెట్టానా'ని విచారించాడు. "మీకు బాధ కలిగించాను; అది నా పొరపాటు. ఇక నా విషయాన్ని మరిచిపోండి. శలవు." తిరిగి చూడకుండా వెళ్ళిపోయాడు.

౬

అతడు యెదుటి సందుమలుపు తిరిగివెళ్ళిన తర్వాత సుశీలకు వొళ్ళు తెలిసింది. అతడడిగిన ప్రశ్నకూడా గుర్తుకొచ్చింది. 'అతడ్ని ఆశ పెట్టడం దేనికి? అడిగినప్పుడు అతని కేమీ జవాబు చెప్పకపోవడం ధర్మంగావుందా? భావ్యమేనా! యెవరినైనా అతడు సహాయం అడిగాడా?' తనకు తాను స్వయంగా పూనుకొని, అతడ్ని విద్యార్థులలోంచి కేటాయింపు చేయించింది. అతడినలా అల్లరిపాలుచేసి, ఇప్పుడు చూస్తూ ఆనందిస్తోందా? అల్లరిపాలు చెయ్యటం బాగుందా? తన

తండ్రికి ఆ పట్నంలో ప్రాబల్యం వుంది. గనుక తానుగట్టిగా, మాట్లాడగలిగింది. పొరుగుూరివాడు, అరుణ, యెల్లా మాట్లాడగలడు? పైగా అతని తండ్రి కిలాటివి కిట్టవు. అందుకే, మాట్లాడలేకపోయాడు. అతనిలో బాధ పైకి కనిపిస్తే, కాకులు పొడిచినట్టు పొడుస్తారు స్టూడెంట్లు. అందుకే తనకేం పట్టనట్టు కూర్చున్నాడు. ఓర్పుకుని క్లాసుగడిపేశాడు, క్రమంగా మరిచి పోవాలని.

మరిచి పోయే ప్రయత్నంలో పరాకు తెచ్చుకున్నాడు. అరుణ. అదే పరాకులో మాస్టారుల్లో ఉండరన్న సంగతి కూడా మరిచాడు. దాని ఫలితంగా పాఠానికొచ్చాడు. ఇక్కడ సుశీల కనిపించింది. ఆమె క్లాసులో అన్నమాటలతో సంగతంతా గుర్తుకొచ్చినా; పదిమందిలో ఆమె యిచ్చిన హామీ గుర్తుకురాగా, ఆశపడ్డాడు. అంతమందిలో ఆమె తెగించి మాట్లాడ్డమే అతణ్ని ఆశపెట్టింది. అదే ఆసరాతో, తన సందేహాన్నీ ఆశనీ వివరంగా చెప్పాడు. ఒక దానికి జవాబిచ్చింది, తర్వాత ముఖ్యంగా తనక్కావల్సిన దానికి జవాబివ్వనేలేదు. సుముఖమో, విముఖమో, అసలు జవాబే లేకుంటే? నాలుక్కరుచుకుని వెళ్ళి పోయాడు. 'గొడ్డుగోతిలో పడితే, అంతా తలోరాయివేసి పూడుస్తారు కాని, ఊతనిచ్చి పైకితీస్తారా' అనుకున్నాడు అరుణ. ('If hopes were dupes, feals may be lievs') 'ఆశలు అవకాశాలైతే, భ్రమలన్నీ మాయమౌతాయి' అనే సూక్తిమీద ఆశపడి, ఇంతగా గాయపడ్డాడు, పాపం! యింకెవరేనా నమ్ముతాడా?

తదేకంగా చూస్తూ నిల్చున్న సుశీల దృష్టిపథంనుంచి అరుణ తప్పుకొన్నాక స్మృతి పథంలోకి వచ్చింది “అరె ! ఆతడు వెళ్ళిపోయాడు ! అతడికి జవాబు చెప్పవేలేదు. ఒక్క ఊణం నిలబడి నా జవాబు వినివెడిలేయే ? అంత తొందర పనుందా ? ముళ్ళమీద నిలబడ్డవాడిలా, తప్పించుకుని వెళ్ళి పోయాడేం ?” అతని తొందరకు ఆశ్చర్యం చూపింది సుశీల.

‘ఆ ప్రశ్న అడిగిన తీరేమిటి ? అదేనా అడగటం వరస ? యే విషయం మాట్లాడుతున్నాడో, యెందుకడగాల్సి వచ్చిందో, ఒక్కటి పట్టించుకోడేం ? భలేవాడే ! ఇందుకే ఆ తండ్రి కింత వ్యధ. ఇలాటివాణ్ణి మార్చటం మామూలు విషయం కాదు. మాస్టరువల్ల నయ్యేదికాదు అనుక్షణం అతడితో తిరుగుతూ, అతడి కార్యక్రమాన్ని సరిదిద్దగలిగిన వ్యక్తి కానాలి. ఇతరులేం చెయ్యగలరు ?” అరుణ తత్వం పూర్తిగా గ్రహించినట్టు నిర్ణయాని కొచ్చింది.

‘పాపం ! యేమనుకొన్నాడో యేమో ? క్లాసులో అంతమంది పిల్లల్లో ప్రమాణం చేసినంత పనిచేశాను. ఇప్పు డిక్కడ, తనక్కావలసిన హాస్థితి చెబితే కిమ్మనకుండా ఊరు కున్నాను. నమ్మించి సమయానికి తప్పుకునే వాళ్ళల్లో నన్నూ జమకట్టేస్తాడు. ఇంకా నన్ను నమ్ముతాడా ? ఇంకెవరైనా నమ్ముతాడా ? అసలతనిలో నమ్మకానికి చోటుందా ? అపనమ్మకం ప్రపంచంలో ఇలాగే ప్రవేశించిందేమో !’ ‘అవిశ్వాసానికి చోటును మీమాంసచేసి చూసింది.

ఆలోచించిన మీదట సుశీలకు తను చేసినపని 'తప్పు'ని తోచింది. ఒక విద్యార్థిని, తను ప్రేరేపించి క్లాసులో వెలి వేయించినట్లు తనకి స్పష్టంగా తోచింది. అదికూడా సహకార మనే పేరుతో, ద్రోహం చేసినట్లు కనిపిస్తోంది. తన్నతడు నమ్ముతాడా ?

సుశీలకు నిజంగా సహకారపు ధోరణుంటే; అతణ్ణి నమ్మించటం ప్రథమ కర్తవ్యం. ఆమె యీ నిర్ణయంమీదనే నిలిచి, మార్గాంతరం వెదుకుతోంది. ఒక నిర్ణయాన్ని తప్పు దోవలకీడ్చి ఉపాయాలు తేల్చిగొతోస్తాయి; అనువుగా నెర వేరతాయి. ఒక అపమార్గాన్ని ఖండించే ఉపాయాలు అరు దుగా తోస్తాయి; కష్టతరంకూడా.

కొద్దిరోజుల్లో పట్నం నిండా వింత వింత పోస్టర్లు వెలి శాయి. ఏ గోడమీద చూసినా 'అరుణ - సుశీల' అన్న అక్షరాలే ? రకరకాలైన సైజుల్లో, ఆకర్షణీయమైన రంగుల్లో చిత్రించబడ్డాయి. తరహాలవారిగా ప్రజలు యీ 'అరుణ - సుశీల' బ్రాండుకు విపరీతార్థాల్ని కల్పించుకున్నారు కూడా. వ్యాపారాలలో తిరిగేవారు యీ వాల్ పోస్టరును మందుల తాలూకు ఎడ్వర్ టైజ్ మెంటేమో ననుకున్నారు. కొందరు మధ్యతరగతి ఉద్యోగులు, సామాన్యులు యీ ప్రచారాన్ని 'ద్విసభ్య నియోజకవర్గం (అసెంబ్లీ) లో పోటీదార్లేమో' ననుకున్నారు. ఇక రిక్తావాళ్ళు, అలగాజనం 'ఇదేదో కొత్త సినిమా' అనుకున్నారు. దీన్ని సృష్టించడంలో ఆ వాళ్ళకే తెలుసునంతే !

2

నెమ్మదిగా యీ విషయం ప్రిన్సిపాలుకు చేరింది అది కూడా అనామక లేఖరూపంలో. సంతకంలేని లేఖ నమ్మాలో అక్కర్లేదో తెలియదు. దస్తూరీ 'ఫలానివారిద'ని తెలియటం లేదు. ఏం జెయ్యాలి? అడ్మిషన్ ఫైలు తిరగేసి చూశాడు. అరుణను గురించి డిస్ క్వాలిఫికేషనులేదు. సుశీల విషయంలో కూడా అంతే! ఇద్దరి విషయంలోనూ కేరెక్టర్ సర్టిఫికేట్లు అనుమానించడానికైనా చోటియ్యటంలేదు. ఐనా, ఊగు కుంటే ఇటువంటి అల్లర్లు మితిమీరి, మిన్నముట్టి, మింటికి మంటికి ఒకటై, ప్రజావాహినిలో అనర్థాల్ని సృష్టిస్తాయి. ఒక విషయంలో వూరుకుంటే వెంట వెంటనే అనేక పీషయాలు పుట్టుకొస్తాయి. దానితో కళాశాల ప్రతిష్ఠ పేపర్ల పాలయ్యే ప్రమాదంకూడా వుంది. "ప్రభువు దుర్మార్గుడయిన శ్రీవిభుని తప్ప". అన్నంతవరకూ పోయి పొలిమేరదాకా విస్తరించు కుంటుంది. ఏది యెలావున్నా తనస్థానాన్ని తనైనా గౌరవిగుచుకోవాలి. లేకుంటే ప్రజలేం గౌరవిస్తారు? అంతవరకూ తనూ తనకాలేజీ శూన్యంలో జమయిపోడం నిజం! అందుకే విచారణకు పూనుకున్నాడు.

ముందుగా సుశీలను పిలిపించి విషయాన్ని ఆరా తీశాడు. అరుణతో తనకున్న సంబంధం, సానుభూతి క్రమంగా చెప్పింది. అతణ్ణి గురించి వింతపడిన విషయం అతని అజ్ఞానానికిదొరికిన రుజువులూ, అతనికియ్యబోయిన సహకారం చివరకు తన నిర్ణయం, క్లాసులో జరిగిన అల్లరీ, అందుకు కారకులూ మొదలైన విషయాలన్నీ క్రమంగా నివేదించుకుంది. ఆమె పూనుకున్న వ్యవస్థకు ప్రిన్సిపాల్ సంతోషపడినా, ప్రజాదృష్టినికూడా ఆలోచించాల్సినవాడు కనుక, అరుణను కూడా విచారించాడు. “అతని భావంకూడా తెలియాలి; అంతవరకూ ఇక్కడే వుండు” అని సుశీలను నిలిపి, అరుణను పిలిపించాడు.

అరుణవచ్చి ప్రిన్సిపాలుకు నమస్కారం చేశాడు. ఓ ప్రక్కగా నిలబడ్డాడు, ‘పిల్చినపని సెలవియ్యమ’న్నట్టు చూస్తూ. ప్రిన్సిపాలు అరుణవేపు పైనుండి క్రిందికిచూసి “ఈమె యెవరో తెలుసా” అంటూ సుశీలను చూపించాడు.

“ఈమె పేరు సుశీల; ఇంగ్లీషు లెక్చరరున్న ఇంటిలో చూశాను. నా క్లాసు, నా గ్రూప్. విద్యార్థులు కాని, ఉపాధ్యాయులుగాని లక్ష్యపెట్టని విషయాన్ని యీమె తానుగా పూనుకొని, నా విషయంలో తోడౌతూ వచ్చింది. ఆమెను గురించి యింకేమైనావుంటే ఉండగలవేమో కాని, నాకు తెలిసిన వింతేనండి.” వినయంగా చెప్పాడు.

“ఐతే మీ చర్యలు గోడలమీద పోస్టర్ కెక్కాయిగా, దానికి నీ జవాబేమిటి?” రెట్టించాడు ప్రిన్సిపాల్.

“ప్రపంచంలో మానవులుగా పుట్టి జీవించటంలో ఒకటే విశేషం. జీవించి తానేనామే ఒక కార్యం సాధించటం. దానికి తగిన ఆలోచన చెయ్యటం, శ్రమించటం, ధైర్యముగా ముందుకు సాగటం; జయించటం, ఇవన్నీ కలిపితే ‘జీవిత’ మాతుంది. వీటన్నిటికీ సహకారం కావాలి. ఏకాకిగా యెవ్వరూ యేమీ సాధించ లేకపోవచ్చు. సహకారమన్నా మరొకరి ఆసరా అన్నా ఒకటే. యీ ఆసరా నివ్వటం (support) విద్యార్థి దశలోనే అలవాటు చేస్తాడు. టీములుగా ఆటలాడించడం; జట్టుగా ఎక్స్‌కర్షనుకు పంపడం; స్కాట్‌డన్‌గా స్కాటు కాంపు చేయించడం మొదలైన రీతుల్లో సహకారాన్ని అలవాటు చేస్తారు.”

“ఇలాటి సహకారం మీరు చెప్పినంతవరకేగాని, మాకుమీ స్వయంగా పొందకూడదనీ, స్వయంగా సహకారమియ్యకూడదనీ అనుకోలేదు.”

“నా విషయంలో ఒక్క నోట్సు యెరువిచ్చేందుకు ఎవరూ సిద్ధంగా లేకపోయారు. ఆనుకరించే సామర్థ్యమందరికీ ఉండదు సహజంగా; అలాగే గాకూను. యీమే దగ్గర నోట్సు తీసుకొని యిచ్చేశాను. యీ విషయంలో క్లాసంతా కాకి గోలకి దారితీసిందంటే? వారి కబ్బిన సంస్కారం, ఆచారవ నిచ్చిన అధికారం, అలాటివేమో ననుకున్నాను. ఒక్క పెట్టుగా క్లాసంతా అషశాస్త్రం చేసిందంటే, సహవిద్యపైన వాళ్ళ అభిప్రాయం చక్కగా తెలుస్తోంది. అధికారుకూడా ఆ విషయమి్మద దాడి చెయ్యదల్చుకుంటే,

వెనకబడ్డవారు అటుముఖంగా అధిగమించిపోతారు, మార్గాం
తరం లేక !”

“తనక్కా వలసినవిషయాన్ని ఎన్నోరీతులుగా పొంద
గోర్తాడు, మానవుడు. ఉపాధ్యాయుల్ని విసిగించని పద్ధతిలో
ఇరుగు పొరుగు పిల్లల్నడిగి తెలుసుకోడం విద్యార్థి లక్షణం.
అడిగేది ప్రశ్నే కావచ్చు, వస్తువే కావచ్చు. ‘అలా సందే
హం తీర్చుకోటం తప్పు’ అనగలిగితే, యిక సందేహాలుండ
నక్కర్లేదు; దానితో విద్యా సంస్థలు కూడా ఉండ నక్కర
లేదు.” ఇంకా చెప్పబోతున్నాడు అరుణ. ఇక ప్రిన్సిపాల్
వినలేకపోయాడు.

“సరే, యిక వెళ్ళొచ్చును.” అరుణనుపంపించేశాడు.
“సుశీలా! పాపం అతనంత ఉద్రేకంలో వున్నాడు. అతన్ని
గుర్తించే వారెవరూ లేకపోయినా, నీవుపూనుకున్నావు. నీ
వ్యవస్థకు నా స్వాగతం. అధైర్య పడకుండా, నియమంతో
కార్యక్రమాన్ని కొనసాగించు.” సుశీలకు ధైర్యం చెప్పాడు.

మధ్యాహ్నం ‘అరుణ-సుశీల!’ ప్రచార కార్యక్ర
మాన్నికొనసాగించిన వాళ్ళందరికీ తలా యాభైరూపాయిల
ఫైను, వారం రోజులు సస్పెన్షన్ విధించాడు.

నాటినుండి, వాళ్ళ ముఠా రాజకీయం ‘కామెట్
క్రాష్’చేసిన నిమానంలా కూలిపోయింది. ఐనా, వాళ్ళ
ప్రయత్నం విరమించటంజరగలేదు. దాని ఫలితంగా హాస్టల్
వార్డన్ నుంచి అరుణ కొక శ్రీముఖం చేరింది. “ఇరవై నాలు
గంటల్లో హాస్టల్ కాళీచేసి వెళ్ళిపోవలసింద”ని దాని
అభిప్రాయం.

ఇటువంటి విషమసమయాల్లో ఎంత తెలివైనవాడైనా స్థిరమైన చెడగొట్టుకుని, పెట్టి కోపం ప్రదర్శించి, తనకన్నా సానాన్నే పాడుచేసుకుంటాడు. ఒక్కోడు స్థిరమైనపోగొట్టుకుంటాడు; ఇంకొకడు చదువు పోగొట్టుకొని యింటి ముఖం చూడలేక దేశదిమ్మరితనాన్ని యెరువు తెచ్చుకుంటాడు. కాని, అరుణ మాత్రం తనలో తానే కోక్కిరిస్తూవున్నాడు. అంతేకాని, యెవ్వరికీ చెప్పకోలేదు.

ఆ మధ్యాహ్నం లీజరులో క్లాసంతా తలోవిధంగా చెదిరిపోయింది. అరుణ మాత్రం ఎక్కడికీ పోలేదు. అసలెక్కడికీ వెళ్లాలనిపించటంలేదు. తను రేపు ఈ సమయానికి హాస్టలునుండి బైటికెళ్ళాలి; అదే జ్ఞాపకమొచ్చి 'ఎక్కడికి వెళ్ళాలి?' అనే అనుమానం గాఢపెడుతోంటే, సరిదిగ్ధ వస్త్రో డిగులాడుతూ ఆలోచిస్తున్నాడు.

'ఈ కొత్తవూళ్ళో నన్నెరిగిన వాళ్ళెవరూ? నే నెవరినడిగితే యిల్లు దొరుకుతుందీ? నా గతేమిటి? కాలీ చెయ్యకపోతే, సామాను వీధిలో వారేస్తారు. నేను సామానెక్కడ దాచాలి? ... హోటల్లో రూమ్ తీసుకుంటే? ఇక చదువు సాగదు వచ్చే పోరే రోదతో నిద్రా చదువు

కూడా శైలవు తీసుకుంటాయి. పోనీ నాన్నగార్ని రమ్మని
తెలిగ్రామిస్తే ?....ఎందుకూ ?

సలహాకోసం మాస్టారున్నారగా....ఐతే, మాస్టారికి
వూళ్ళో పరిచయాలేమున్నాయ్?.... నాన్నగారికి మాత్రం
వున్నాయా?....ఐనా, మాస్టారికి యీ విషయం చెబితే?....
చెప్పనక్కర్లేదనుకుంటాను....ఈపాటికి తెలిసేవుంటుంది....
సరే!అలా చెయ్యొద్దు. ఇంకెలాచేస్తే యీ చిక్కు. తొలుగు
తుంది?....యేమో. అంతా అగమ్యం.'

ఆలోచనల్తో తల తిరిగిపోతూండగా అరుణ నెవరో
పిల్చారు. అటుతిరిగి, తొట్రుపాటునణచుకుంటూచూశాడు.
జైరామ్, పిల్చాడు. "మీరు కాఫీ కెళ్ళలేదనుకుంటాను.
వస్తారా?.... కాస్త మాట్లాడాలికూడా." ఆహ్వానించాడు
తనను. ఎంతో ఆప్యాయంగా పిలిస్తే 'రాన'న లేకపోయాడు
అరుణ. ఇద్దరూ హోటలులో ఒకమూలకు చేరుకున్నారు.
వెళ్ళడంతోనే 'రెండు కాఫీ' ఆర్డరిచ్చాడు జైరామ్.

"మీకు హాస్టలు వార్డర్ నుండి నోటీసాచ్చిందని
విన్నాను. అదెంతవరకూ నిజం?....అఁహఁ.... మరోలా
అనుకోవద్దు. నేను వాళ్ళ కోవలో వాణ్ని కాదు. మీరు
యిబ్బంది పడనక్కర్లేదు. మీకు కావాలంటే, నే నో గది
యిప్పిస్తాను. నాకు తెలిసిన వాళ్ళున్నారు; వాళ్ళ ఇంట్లోనే
ఓ గది కాళీగా వుంది. దాన్ని నా మాటమీద తీసుకుని
మీకిప్పిస్తాను. 'అవసరమా....కాదా' అనే అడుగుతు
న్నాను." ముక్కుకు సూటిగా మాట్లాడి లెక్కల విద్యార్థి
ననిపించుకున్నాడు, జైరామ్.

“నిజంగా? మీ కావ్యసకారధోరణేవుంటే, అలాగే చెయ్యండి. యీస్థితి లో నేనెవ్వరినీ నమ్మలేకుండావున్నాను. అందుకే యెవ్వరికీ చెప్పకోలేకపోయాను, కూడా! సరే, గది యెలాటిదైనా, యెక్కడున్నా, అభ్యంతరం లేదు. అదే యెంతైనా సరే. అడ్వాన్సు కావలిస్తే చెప్పండి.” అరుణ తన ధోరణిలో మాట్లాడుతూ తన నిస్సహాయ స్థితినిగూడా బైట పెట్టుకున్నాడు. ఇంతలో జై రామ్ అతణ్ణి వారించాడు.

“సరే. అవన్నీ సాయంకాలం మాట్లాడుకుందాం. రాత్రి యేడు గంటలకి మకాం మార్చేద్దాం. సిద్ధంగావుంటారుగా? ఇక నేను క్లాసుకు రాను. ఇటునుండి యిట వెళ్ళి, తాళం తీసుకొని, గది బాగుచేయిస్తాను. వస్తా.” అంటూనే వెళ్ళిపోయాడు.

సుమారు రాత్రి యేడున్నరకు జై రామ్ సహాయంతో రెండు రిక్షాలమీద సామాను వేసుకుని హాస్టల్ నుండి బైట పడ్డాడు, అరుణ. రాత్రి సమయాన మారటంచేత, పైగా హాస్టల్ నుండి రావటంచేత, అరుణ తను ప్రయాణించిన సందులన్నీ గుర్తు పెట్టుకుని కొత్త గదిని చేరుకున్నాడు. ‘అందు వల్ల తెలవారాక దారి వెతుక్కోనక్కర్లేద’ని అభిప్రాయ పడ్డాడు.

తెల్లారింది. పళ్ళు తోముతూ బ్రష్ తో పెరట్లో కుళాయి దగ్గరికెళ్లాడు అరుణ. అక్కడ అదే సమయానికి ముఖం కడుక్కున్న సుశీల ప్రత్యక్షమయేసరికి నిర్భాత పోయాడు, “ఇదేవిటే? తెల్లారక ముందే మాయిల్లా కను

కున్నారా?... అంత విశాల భావంతో సన్నింకా దయ తలుస్తున్నారా?" నిదానం లేకుండా నూట్లాడాడు.

“ఓహో... ఇతడా కొత్తగా దిగింది?” అనుకొంటూ సుశీల, పైకే తెలియనట్టు నటించి, “ఇది మా యిల్లేగా” అంది.

“మీకు మా మీద అలాటి అభిప్రాయ మున్నందుకు కృతజ్ఞుడే... ఐనా, ‘శ్రమ’ అనుకోకుండా, తెల్లారేసరికి నా గదిని కనుక్కున్నారు. బాగుంది. లోపలికెళ్ళి గదంతా చూడండి, చదువుల గది అనిపిస్తుందో లేదో. ఇంకా కొంత సద్దాల్సిందే. మీకు యెలా అనిపిస్తుందో చెప్పండి. దాన్ని బట్టి మార్పులూ చేర్పులూ చేసి, మెరుగనిపిస్తాను.” వేడుకోసం వేడుకున్నాడు.

సుశీల గదిలోకెళ్ళి చూసింది. ‘చిందర వందరగానే వున్నాయిగా’ అనుకుంది. కాని, పైకనలేదు. “బాగుంది. మిగిలింది మీరు చెయ్యలేరు. సాయంత్రవో, యేస్పడో నే చేస్తాలెండి” అంటూ వెళ్ళిపోయింది.

ఆనాడు టీచరు దగ్గరికెళ్ళటానికి, రాత్రి పెట్టుకున్న గుర్తులు తడువుకుంటూ హాస్టలుకెళ్ళి, అక్కడినుంచి తిరిగి మేస్తూరింటి కొచ్చాడు. ఒకే యింటికి యీ వైపునున్న గది చేరుకోవాలంటే ‘నీ ముక్కేదిరా!’ అన్నట్టు తిరిగొచ్చాడు.

అసలది సుశీల యిల్లనీ, దాంట్లో ముందువైపు ఓ గదిలో మేస్తూరుంటున్నారనీ తెలిస్తేగా? అందుకే తనిప్పుడు వెనకవేపు గదిలో ఉన్నట్టుకూడా తెలియంది! ఈ ‘తణుకోయి మాచారం’ యాత్ర చూసి సుశీల జాలిపడింది. అతని కెలాగేనా ఆ విషయం తెలపాలనుకుంది.

సాయంత్రం కాలేజీనుంచి వచ్చేటప్పుడు అరుణను కలుసుకుని “మా యింటి కొస్తారా.... పనుంది” అంటూ తన కూడా తీసుకొచ్చింది. “ఇదిగో యిది నాన్నగారి గది. యిది నా చదువుల గది. యిది మేష్టారి కద్దెకిచ్చిన గది. ఆ పక్క వాటాలో ఓ సంసారం వుంది. ఇది హాలు, ఇది మాకిచెను. ఇది పెరడు. యిం నల్లాలమీదుగా పోతే అది బాత్ రూమ్. అది మీ కిచ్చిన గది.” అంతా పరిచయం చేసి కాఫీ చేతి కిచ్చింది.

“ఐతే, నేనే మీ యింటి కొచ్చానన్న మాట !”

“అంటే అంత పొద్దున్నే మీ యింటికి నే నొచ్చా ననుకున్నారా?” అరుణ విషాదానికి పరిహాసంగా జవాబిచ్చింది. అది అతన్ని గాయం చేసింది.

“అలా అనుకున్నా, అది పొరపాటని యెప్పుడో తెలుసు. ఏనా, యీమధ్య నాకూ పొరపాట్లుపడ్డం జోరై పోతోంది లెండి.” బలవంతంగా నవ్వాడు. అంతలో ఆమె

తండ్రి వెంకటాద్రిగా రొచ్చారు; “యెవరీ యబ్బాయి” అంటూ.

“వీరే నిన్న రాత్రి మన గదిలో ప్రవేశించింది...” ఇంకా చెప్పబోతుండగా “మన గదిలో రాత్రి ప్రవేశించాడా” అన్నాడు కంగారుపడుతూ.

“కాదునాన్నా, ఆ వైపు గదిలో అద్దెకు దిగినదీయనే. నా క్లాస్ మేటూ పైగా, యింగ్లీషు లెక్చరర్ దగ్గిర ట్యూషన్ కొచ్చేవారుగా అరుణ.” తాపీగా అర్థవైద్యుల పరిచయం చేసింది.

“ఆయనే కాబోలు తండ్రి” అనుకొని, అరుణ నమస్కారం చేశాడు.

“ఎవరబ్బాయివి నాయనా”

“అత్తలూరి వెంకటప్పయ్యగారబ్బాయినండి. మాది చోడారం.” వినయంగా చెప్పాడు.

“అలాగా ! బాగుంది. నీకు మా యిల్లు సౌకర్యంగా వున్నట్టేనా ? ఏదేనా కావాల్సింటే నాతో చెబుతూండు. మొహమాట పడకు.” పెద్దవాణ్ణి అనిపించుకునేట్టు మాట్లాడి వెళ్ళిపోయాడు.

అరుణకు వాళ్ళిద్దరి పద్ధతులూ అదో రకంగా తోచాయి. ‘తనకు తానొచ్చి సాయంచేసింది సుశీల. అందుకు ఫలితంగా హాస్టల్నుంచి బైటికి రావాల్సివచ్చింది. ఈయనకూడా మంచితనాన్ని కనబరుస్తున్నాడు. ఐతే, ఇదెక్కడికి దారితీస్తుందో!’ ఆలోచనలో తికమకపడుతుండగా పలకరించింది.

“ఏదో ఆలోచిస్తున్నారేమిటి?”

“ఎబ్బే, రెండు తెక్కలు యీ పూట అడ్వాన్సుగా చేసేస్తే, ఫీజిక్సునోట్సు పూర్తి చేసుకోవచ్చుననీ” అర్థోక్తిలో నిలిచిపోయాడు.

“మీరు రాసేందుకు ఫీజిక్సు నోట్స్ ఎంతమిగిలింది? అదెప్పుడో రాసేశారుగా!” ఆశ్చర్యంగా అడిగింది.

“రాసేస్తే వాచ్చినట్టేనా? రిఫర్ చేసుకుంటూ చదవాద్దూ?” ఆలోచనలేకుండా చెప్పినమాటలు సమర్థించుకున్నాడు. ‘ఇక పరాకుమాట లాడడం బాగుండదని’ శలవ్ తీసుకుని గదిలోకొచ్చిపడ్డాడు విసురుగా.

ఇల్లు దొరికిందని సంతోషించినా, మళ్ళీ తన విషయం మొదటికే వాచ్చిందేమో ననే అనుమానం అతణ్ణి పీకుతోంది. యేమైతేనే! హాస్టలునుంచి పొమ్మంటే, తనకు నివాసం వెంటనే దొరికింది. అయితే తనక్కావల్సింది తన మనసు సంతలోనే సరిపెట్టుకొని రోజులు దొర్లిస్తున్నాడు.

సుశీల యింతవరకూ అతణ్ణి బాధించానని పశ్చాత్తాపపడుతున్నట్లు అతని కర్రమొది. చాలావరకూ అతని మంచి చెడ్డలని విచారించి సలహానిస్తూంది. యిలా కొద్ది రోజులు బాగానే గడిచింది.

అరుణ యే శలవులకీ యింటికేళ్ళే ప్రయత్నం చెయ్యలేదు అయినా, ఉత్సాహంగానే కాలం గడుపుతున్నాడు. అదంతా సుశీల యేర్పాటునని చెప్పాలి. ఆఖ

రుకు ఉదయాన కాఫీకైనా బైటికి పోనీయకుండా తన యింటిదగ్గరే ఎరేంజి చేసింది. ఇప్పుడు భోజనం హోటల్లోనూ, చదువు స్కూల్లోనూ, విరామం స్నేహితురాలి తోనూ సాగిపోతుంది. అతడు అద్దె యింటో వుంటున్నట్టు కూడా మరిచాడు.

అరుణ తండ్రి వెంకటప్పయ్యగారు, ఏ నెలకో ఓ సారి చూడ్డానికొస్తారు. ప్రతి నెలా అవసరమున్నా లేకపోయినా రెండొందల రూపాయలు పంపుతాడు. పండుగలకి గుడ్డలూ, ఇతర వస్తువులూ కొనేందుకు అదనంగా 'రెండొందలు పంపుతాడు, అంతే, ఆయన బాధ్యత అన్నట్టు. వొచ్చినప్పుడు 'విశేషాలేవిటి' అని అడగరు. అడిగినా అతడేమీ చెప్పలేడు. నీళ్ళు నముల్తాడు. 'ఆరోగ్యంగా వుంటున్నావా' అంటారు. 'ఆ' అంటాడు. 'చదువు జరుగుతోందా' అంటారు. 'ఆ' అంటాడు. 'ఇంకా ఏమైనాడబ్బుకావాలా' అంటారు. 'ఇంకానా, యెందుకూ' అంటాడు. 'యీడబ్బు చాల్తుందా' అంటారు. 'మిగుల్తోంది కూడా' అంటాడు. 'ఎక్కడికి పోతుందిలే, పోస్టులో వెయ్యి' అని సలహా యిస్తారు. 'అంతే చేస్తున్నా' అనడంతో వాళ్ళిద్దరికీ అడుక్కోడానికి, చెప్పకోడానికి యేమీ మిగలవ్.

ఇక సుశీలకూడా తన బాధ్యతని సరిగా నిర్వహించినట్టే తృప్తిపడుతుంది. చదువుతున్నాడో లేదో చూస్తోంది. వేళకి నిద్రపోతున్నాడో లేదో తెలుసుకుంటోంది. ఆరోగ్యంగా ఉన్నాడనేది స్వయంగా గ్రహించి ఉరుకుంటోంది.

యిక “చాకలి బట్టలు తెచ్చిందా?” అని అడుగుతుంది. “నిన్న నే జైరామ్ వెళ్ళి గుర్తుచేస్తే తెచ్చింది” అంటాడు. “పాకీవాడికి మీరు మళ్ళీ పైసలిచ్చారా” అంటుంది. “అడిగాడు, యిచ్చాను” అంటాడు. “నాకు చెప్పలేదే” అని సాగదియ్యబోయి మానేస్తుంది. అయినా ఆమె దీర్ఘ తియ్యబోయిన ధ్వని వినిపిస్తుంది. “అదే, వాడడిగాడు, నే నిచ్చాను. ఇందులో మిమ్మల్ని వాణ్ణి కన్నలు చేసేదే వుందీ, పావలాకోసం” అంటూ సాగదీసినట్టు సమాధాన మిస్తాడు. “పావలా అయితేమాత్రం” అని సణుక్కోబోయి తనకా అధికారం లేకపోయినందుకు నొచ్చుకుంటూ, నోరు నొక్కుకుంటూ వెళ్ళిపోతుంది చాటుకి. తేగేవరకూ లాగు తాడు అరుణ. “ఏదో అనబోయి మానేస్తారే, మీ నోటికి చేతికి అడ్డువస్తున్నానా” అంటూనే, అడ్డు తప్పుకోవాలన్నట్టు వెళ్ళిపోతాడు. ఆమెలో తలెత్తిన కించిదుద్రదేకానికి నవ్వు కుంటాడు కాని, కోపగించడు. ‘మధ్య తన సామ్రాజ్యపోయిందనో, అలా సణుగుతుంది? చాకిరీ చేసేవాళ్ళు చిన్నపిల్లలూ సమానం’ అనుకుంటాడు తనలో. ఓ గోజున తిరగబడి అడిగేసింది సుశీల. “ఏంవనుకుంటున్నారు, అడిగినవాళ్ళందరికీ ధర్మం చేసినట్టు పంచిపెడుతున్నారు?”

“చగటిపిల్లలు తల్లిదగ్గి రో కొంచం, తండ్రీదగ్గి రో కొంచం బెల్లించుకు తింటారు. చాకిరీచేసేవాళ్ళూ అంతే! మకాంలోవున్న వాళ్ళందరినీ అడిగితే ఏమానుకుంటారు. మంద లించినట్టు నటిస్తూ పావలా బేడా పారేస్తూనే వుండాలి.

యెంత తిన్నా కడుపు నిండేవరకేగా, యెక్కువెవ్వరూ తినరులెండి.... పైగా, నెలకి రెండొందలు ఖర్చావున్నాయ్. నాటిలో పావలాతిన్నవాడేనా మెచ్చుకుంటాడుకదానిచారేస్తున్నా నంతే. ఇందులో మీకు బాధగా తోచిన ఖర్చు యీ పావలా డబ్బులూనా?”

“పావలా అనికాదు, వాడికి జీతం జీతంలాగే ముడుతుంది. పైగా, మీ దగ్గిరా, నా దగ్గిరా, యింట్లో యెవళ్ళు కనిపిస్తే వాళ్ళదగ్గరే పావలాలూ బేడలూ వసూలుచేసుకుపోతున్నాడు. అలాటి అలవాటుచేసి నెలజీతా లెందుకివ్వాలి అని?”

“అదా? సరే, మాన్పించెయ్యండి. కాని, చూడండి... విసుగులేదుగదా?... మనం వేళకి కడుపునిండా తింటాం. అయినా, అప్పుడప్పుడు చిరుతిళ్ళకి ఎగబడతాం. ఎందుకనీ? మనకంటే వాళ్ళేం నాగరికులా! ఆరోగ్య సూత్రాలు తెలిసినవాళ్లా? యింతకీ, మిలిటరీ తిండితో అందరూ బతగ్గలిగితే, ప్రత్యేకించి మిలిటరీ అక్కర్లేదు. అంతా వాళ్ళే! యేమంటారు?”

అరుణ జవాబు ఒక విధంగా బాగుందనిపించింది. ఆ జవాబును తనెదుట యెవరికేనా చెబితే తనకి నచ్చదే! తనకే చెప్పడంమూలాన అది నచ్చలేదు, సుశీలకి. నవ్వులాటల అనంతరం యిలాటిదేదో ఒకటి తటస్థపడి మూతి ముడుపులూ. ముభావాలు అనుభవంలోకి తేచ్చుకుంటూ ఉండేవారు. కొన్నాళ్ళకి మరీ చనువెక్కువయ్యాక, అంటే

దాదాపు మొదటి సంవత్సరం పరీక్షల సమయానికి ఇంకా సన్నిహితమైపోయారు. ఇలాంటి విషయాల్లో మందలిం చాల్సినప్పుడు “మీకు లోకజ్ఞానం రావాలంటే, యిలా టివే అర్థంజేసుకోవాలి. అందుకే చెబుతున్నా” అనేది.

“సరే చెప్పారు, మీ బాధ్యత తీరిపోయింది. లోక జ్ఞానం పేరుతో, పావలాతో పేదవాళ్ళు పొందే సంస్కృ త్తిని తుడిచెయ్యమంటారు. అంతేనా? ఇక అర్థంవెంది. లోకజ్ఞానంవంటే యిలాగే ప్రతీచోటా పావలాతో....” ఇంకా యేదో అనబోయేవాడు; అతని ధోరణినాపుజేసేది సుశీల.

“పావలాతో లోకజ్ఞానం కొనుక్కోమని, నాభావం; అంతేకాని, పావలా యెగ్గొట్టేసి, లోకజ్ఞానం వొదిలించు కోమనేదులెండి” నవ్వుతూనే అతన్ని సమాధానపరిచేది.

మొత్తంమీద ఉత్సాహంగా ఆటపాటలతో మొదటిసంవత్సరం గడిపేళా రిద్దరూ. అనుదినం కాకుంటే వారానికోసార్తైనా అతని తెలివితక్కువ పల్లు దొరికిపోగానే అతన్ని మందలిస్తూ, అలాటివింకా సంభవించటానికి విచారించినా, అతడు తనమాట వింటున్నందుకు సంతోషించేది.

౧౦

అగుణ అవలంభిస్తున్న లోకజ్ఞానపు సూత్రాలు సూత్రప్రాయం గాకుండా, అనుభవైకం గావాలని అతడిని వేసవి శైలపుల్లోకూడా యింటికి వెళ్ళనీయలేదు. సుశీల అలాఅని గురుకులాశ్రమ సిద్ధాంతరీత్యా లోకజ్ఞాన ప్రైవింగివ్వదలచలేదు. కాని మొత్తంమీద అలాంటి నిర్బంధంలో ఉంచాలని మాత్రమే!

ఉదయాన కాఫీతీసుకుని లైబ్రరీ కెళ్లేవారు. చెగ్గో కథా తీసుకుని బజారుకుపోయేవారు. అక్కడ వారప్రతికల్లాటివేవో కొని, కూరలతోసహా యిల్లు చేరుకునేవారు. నంటలక్క కూరల్లో నాగరికత పొందినట్టు వాళ్ళు స్వయంగా రిక్తగైజు చేశారు. అందుచేత పర్యవేక్షణ లేకుండానే ఆమెకు స్వాతంత్ర్యం ప్రసాదించారు. యిక ఆమెకి గుర్తుకొచ్చిన రంగుల్తోనో, రుచుల్తోనో, లేకుంటే రూపాంతరాల్తోనో వండిపడేస్తే, చేతికొచ్చినంతో కడుపు నొచ్చినంతో తినే బాధ్యత సుశీలదీ, ఆమె తండ్రి పెంక టాడ్రిగారినీ. అరుణకు 'పైసలసాటి' వారి అహ్వనం 'తోసిరాజ' నేంత ధైర్యం లేకపోవటంతో, అతని కా బాధ్యత లేకపోయింది. ఏనా అప్పుడప్పుడు గ్రహచార

రీత్యా అలాంటిది సంక్రమిస్తూండేది. అదేదో పండగలాంటి దినం మాత్రమే!

శేలవులు గడిచాయి. మళ్ళీ స్కూల్లో ప్రవేశించారు. అప్పటినుండి వెంకటాద్రిగారిలో విశ్రాంతి మాయమైంది. ఒకటి రెండుసార్లెవరో పెద్దమనుష్యులొచ్చి సుశీలని చూసివెళ్లారుకూడా. ఇక సుశీల వూరుకోలేకపోయింది. 'యీ ముసుగుల్లో గుద్దులాట తేల్చేద్దా' మనుకుంది.

“ఏమిటి నాన్నా, యేదో బురదలో దిగబడినట్టు బాధగా కనిపిస్తున్నావు. యీ వచ్చేపోయే పెద్దమనుష్యులెవరు?” తుందురుసుగా అడిగింది.

“సంబంధాల వాళ్ళమ్మా” ముక్తసరిగా అన్నాడు.

“అంటే పెళ్ళి సంబంధాలా?....నా కేనా?”విషాదంగా అడిగింది.

“ఔను. నీకే మరి. ఈడొచ్చిన పిల్లవు. కావలసిన వాళ్ళు నలుగురూ వస్తారు; చూసుకుంటారు. నచ్చినవాడు ముందుకొస్తాడంటే” చప్పరించేశాడు.

“ఐతే, నాతో చెప్పకుండానే నీకు తోచినవాళ్ళని పిలిచి బేరం పెడుతున్నావా?. ఇంతకంటే కటికాడికి చేస్తే కొంత సొమ్మేనా వస్తుందిగా?” అంది అంతకన్న కఠినమైన పదజాలం భాషలో లేదన్నట్టు.

పైగా, ఎంతచదువుకున్నా స్త్రీ వివాహవిషయం, అందులోనూ యిలాంటి పరిస్థితిలో ఒక గండంలా తోస్తుంది. కేవలం ఆమెకు 'తన ప్రమేయంలేని వివాహ

ప్రయత్నం, తమకి పెద్దలు చెయ్యబోయే అన్యాయం' అని వారి ఆలోచన. ఈ మాత్రపు ఆలోచనకి స్త్రీ కబ్బిన సంస్కారంగాని, నేర్పిన విద్యగాని అక్కరకు రావు. అలాంటప్పుడు ఆ కొందరు 'తమ ప్రేరణలేని వివాహం' అంటూ నిరాకరిస్తారు కూడా!

ఈ విషయంలో సుశీలకూడా అంతే చేసిందని చెప్పాలి. “కటికవాళ్ళ కియ్యవలసినంత శర్మకాలింది?ఎప్పుడైనా పెళ్ళి చెయ్యాలిందేగా! అదే యిప్పుడొకొందనుకోరాదూ?” వెంకటాద్రిగారు చెప్పిన జవాబులో ‘నీ నిశ్చయం పరిజేసుకోవల్సిందేకాని, నా నిశ్చయం మారద’ని అర్థమైంది. అలాంటప్పుడు తనేనా ఊరుకొనేది?ఐనా, కన్నతండీ. తన కాయన—ఆయనకి తనూ మిగిలారు. తన మంచి గాకపోతే యెందుకు తల పెట్టాడూ?

“పెళ్ళిప్రయత్నం యిప్పుడొద్దు నాన్నా. కనీసం బి. ఏ. అనిపించుకోనీ” ప్రాధేయ పడినట్టు అడిగింది.

“చూడు తల్లీ; మనకెంత ఆస్తివున్నా లోకాన్ని కొంతవరకూ దృష్టిలో పెట్టుకుని మరీ బతకాలి. అంత కాని తోచినట్టు చేద్దామనుకుంటే, లోకం కాకి కూతలు కూస్తుంది. అందుకే, అదును దాటిపోకుండా పెళ్ళి తల పెట్టాను.” అర్థవోతుందేమోనని చెప్పి జూశాడు.

“లోకం నామీదే దృష్టిపెట్టుకుందా? స్కూల్లో వున్న ఆడపిల్లలందరినీ విడిచి నామీదే బండి దొర్లి

స్తోందా ? అయినా, భయపడి తొందరపడ్డం దేనికీ ?
బెదిరేవాళ్ళని బెదిరిస్తుంది లోకం ! తలొంచుకుని గడి
పేస్తే సరి.” అనుభవం లేకపోయినా, వున్నంత ధీమాగా
మాట్లాడింది. వెంకటాద్రిగారికి కోపం వచ్చింది కాని,
ఆమె ధీమాజూస్తే ఆశ్చర్యం తోచింది.

“అయితే, ఆ గోడలమీద ప్రచారం యేమిటి ?
అలాంటి వుండగా పెళ్ళవుతుందా ? తలెత్తుకోగలవా ?”
శక్తివుడిగిన తర్వాత వృద్ధుడిలా మాట్లాడాడు.

“అందుకేగా, ఆ ప్రచార కర్తలందరికీ జల్పా
నాలూ, సస్పెన్షన్లూ. ఒక్కసారి ప్రిన్సిపాలును కలిసి
మాట్లాడి చూడకపోయావా ? అంతా తెలిసేది.” ప్రథమ
ఘట్టంలో వచ్చిన ఘన విజయం తాకట్టుపెడుతోంది
సుశీల.

“స్కూల్లో మాటా ? కాని, యిది లోకంలో
పోటీ ! పోనీ, అతణ్ణి యీ యింట్లోనుంచీ వెళ్ళి
పోమ్మంటే ?” ‘అసలు లోగం యిది’ అన్నట్లు తేల్చాడు.

“హాస్టల్లో జరిగిన అన్యాయంతో దెబ్బతిన్నాడు.
యిక్కణ్ణి కూడా నేరం నేర్పాలేకండా తరిమేస్తే
అతనిబతుకే దెబ్బతీంటుంది నాన్నా ! పైవాళ్ళి మాది
రిగా నువ్వు మాట్లాడితే యెల్లా ? అతనిలో వినయం
లేదా లేకుంటే దురలవాట్లున్నాయా ? పోకిరీవాడా ?
మనకేవేలనా ద్రోహం తలపెట్టాడా ? ఎందుకు పోమ్మ
నాలి ? కిరాయి దారును పోమ్మనాలంటే తగిన కారణం

చూపించి పొమ్మనాలి. వట్టినే కాళీ చేయించలేం.” అతి
స్థిమితంగా నచ్చజెప్పినట్టు చెప్పి, బెదిరింపుతో ‘కోర్కెపక్షికి
కూతుర’నిపించుకొంది.

“అంతవరకూ నువ్వే వత్తాసిస్తున్నావా ?... సరే
అయితే ఒక్కమాట వినిపించుకో. అతనితో స్నేహం
మానెయ్. ఓ నాటి కీనింద మాసిపోతుంది.” కఠినంగానే
అన్నాడు.

“అదెట్లా కుదురుతుందీ ? అతనికి స్నేహంగావుండి,
సలహాలిస్తానని ప్రమాణం చేశాను. యిప్పుడా మాట తప్పి
తిరగలేను; నా మాట వినకపోతేతప్ప !” ఖండితంగా తన
వృద్దేశం చెప్పేసింది. అంచేత తండ్రి హృదయం గాయ
పడినా తన కిష్టమే. ఒకసారి అరుణ కీ జవాబివ్వక పోటంతో
తనమీదున్న నమ్మకం పోగొట్టుకుంది. యిప్పుడీ పరి
స్థితుల్లో అతన్ని వొదిలేస్తే దిక్కులేక అల్లాడిపోతాడు.
అందుకే మారు మాటకి తావులేకుండా చేసింది. “పోనీ
అంతగా పెళ్ళి చేసుకుంటారంటావా ? అరుణ మాత్రం,
పరాయి జాతివాడు కాదుగా ! ఆస్తిలేనివాడు కాదుగా!
చదువు లేనివాడు కాదుగా. మాట వినిపించుకోనివాడా ?
లోకజ్ఞానం ? అల్పవిషయాలన్నీ నేజూసుకోగల్గు....
అతణ్ణి పెళ్ళిచేసుకుంటే లోకమేంజేస్తుంది ?” ఉద్రేకంలో
తండ్రి ఇంతానికి యెదురు నిలిచి మాట్లాడుతోంది, తన
ప్రమాణం నిలబెట్టుకోవాలనే ఉబలాటంతో. “లోకం
లోకం అంటూ, ఆదరాభాదరా పెళ్ళిచేసి, నా మెడకు
బండ తగిలించకు నాన్నా.... పైగా, ఎన్నటివరకూ అత

నితో స్నేహంచేసి లోకంకోసం వెళ్ళి చేసుకుందని వాడు
 కొస్తుంది. అప్పుడు మాత్రం ఊరుకుంటుందా. లోకం ?...
 ఒక్కసారి లోకానికి భయపడితే, బతుకంతా భయంతోనే
 గడపాల్సిస్తుంది నాన్నా !” హితబోధ చేసింది, సుశీల.
 “ఇక అతన్ని మారం చేసినా, ఇంకా బలపడుతుంది
 కాని, మాసిపోతుందా ?... ఇంత అనుభవం వుండికూడా
 నువ్వు లోకానికి బెదిరిపోయి బెంబేలు పడతావేం నాన్నా!
 అప్పటి ధైర్యమంతా యేమైందీ ?... అమ్మ పోయినప్పుడు
 మనవాళ్ళంతా కొంపమీదకొచ్చి అల్లరిచేసిన రోజున ...
 లీలగా నాకు గుర్తుస్తున్నాయ్. అప్పుడు నువ్వు చంకనెత్తు
 కుని యేడుపు మానిపించిన ఘట్టం యింకా కళ్ళముందు
 కనిపిస్తోంది నాన్నా !”

ఇక వినేకపోయాడు వెంకటాద్రిగారు. “గుర్తుందిలే
 తల్లీ, అప్పటికీ యిప్పటికీ నీ బాగు కోరే యింత జేసు
 కున్నాను అందుకే ఆ తెలివితక్కువ్వాడికో వెళ్ళివోద్దు,
 స్నేహం వొద్దంటున్నాను.” హితవు చెప్పబోయాడు.

“ఐనా, తెలివితేటలున్నవాడే కావాలిని పట్టుబడితే,
 తెలివిహీనులు కేవలం దంపతులై వాళ్ళ కుటుంబాలు
 మాసిపోవాలని కోరడం కాదా నాన్నా ? అలాటి వాళ్ళని
 కొద్దిపాటి కనికరించకపోతే, లోకం తెల్లనైన వాళ్ళకోసమే
 పుట్టిందా ?... అన్నిటికీ నేనున్నాగా, సంసారానికి లోటు
 రాకుండా చూసుకుంటాను. సరా ?” ఖండితంగా చెప్పే
 సింది సుశీల.

కూతురు యెదురు జవాబియ్యడం యీనాడే జరిగింది, వెంకటాద్రిగారి జీవితంలో. యింకో విషయమైతే అంతగా పట్టంపు లేకపోయేదేమోకాని, పెళ్ళివిషయంలో ఖండితంగా మాట్లాడం వొకటి; అందులోనూ తెలివి మాలినవాణ్ణి పెళ్ళిచేసుకుని సంస్కర్త డిగ్రీ పొందాలని పట్టుబట్టడం వొకటిను; రెండువైపులా ఆయన్ని క్రుంగ దీశాయి. అందుకే ఆయనేమీ జవాబు చెప్పలేదు.

అసలామె కాధైర్యం యెక్కడిదీ ? తానిచ్చిందేగా! ఆ స్వతంత్రం ?... తల్లిపోయిన పదోనాడు బంధువులంతా చేరి రెండోపెళ్ళి చేసుకోమని రకరకాలుగా బోధించారు. పైగా యీ పిల్లని మేం పెంచుతాంలే ! అని హామీయివ్వ బోయేరు. మా పిల్లని జేసుకోమంటూ ఒక జాతి తన ఆస్థిమీద స్తానేశాడు. అలా చేసుకునుంటే, ఈ పిల్ల నేటి కింతి టిడి కానేరదు ! పిల్లికూనలా తన కంఠం కావిలించుకుంది. యేడ్చింది. అందుకే జాలేసి రెండో పెళ్ళి చేసుకోలేదు.

తన ఆస్థికి పోటీ పెట్టాడు ఆ జాతే, పెళ్ళికి సిద్ధపలేదని ! ఆ చిక్కు వొదిలించుకొని యిప్పుడిప్పుడే గట్ట

క్కాడు. యింతాసినిచ్చి ఆమెను మహారాజుని చేదామను
కున్నాడు. తీరా నేటికి తెలివిహీనుడిని పెళ్ళాడతానం
టూంది ! తనెందుకు శ్రమపడ్డట్టా ? రెండ్లో పెళ్ళి చేసు
క్కుచుంటే యీనాడీ జవాబు రాకపోయ్యేదిగా ! తన
సౌఖ్యం వొదులుకున్నాడు. బంధువుల్లో విరోధం తెచ్చు
కున్నాడు. కూతురికి సలహాదాచుడేనా కాలేక పోయాడు.

అసలీ చదువెందుకు చెప్పించాలి ?... అదంతా ఓ
గాధ. కూతురి ఆలనా పాలనా చూడరు సరికదా, బంధు
వులు ఆస్తి కోసం యెగబడుతున్నారు. వాళ్ళ దారిలో ఈ
సుశీల కంటకంవై పోయింది. అలాని పసిగట్టి తాను బస్తీకి
మకాం మార్చాడు, తన కోర్పుననులుకూడా ఖర్చులేకుండా
పూర్తిచెయ్యొచ్చని. ఈ బస్తీలో ఆడపిల్లలచదువు అనో
అందం అనిపించింది. ఆలోచించే అవసరం లేకపోయింది.
యేవంటే, హైస్కూలుచదువు తేలిగ్గా ప్రయివేటు లేకుండా
పేసేపోయింది. ఉంతకాలం తన మాట కెదురులేదు కూతు
రడిగిందల్లా ఆలోచించకుండా తెచ్చియిస్తూంటే బాగానే
సాగిపోయింది. యీ కాలేజీ చదువే యింత జేసింది.
యీనాడే తనకెదురు మాట్లాడింది. ఈ నాటివరకూ తెలివి
మాలిన ధోరణి కనిపించలేదు. అవిస్థితి పనులేం చెయ్యనూ
లేదు. నేడే తనాడిన ఆటకీ తాళం వెయ్యమంది; యీ
కాలేజీ చదువొచ్చాకే.

వెంకటాద్రిగారు యెంత లౌక్యుడైనా యింటి విష
యంలో పప్పులో కాలు వేశాడనక తప్పదు. 'పోనీ పిల్ల

వదుస్తుంది. పైగా, స్నేహాలుకూడా లేవు' అనుకుని స్కూల్లో జేర్పించాడు. ఒకరి ప్రమేయం లేకుండా చదువుతోంది కదాని కా లేజీవరకూ పోనిచ్చాడు. యిప్పుడే యింతగా తన కెదురుతిరిగి మాట్లాడింది. చదువుకొన్న దృష్టితో చూటాడిందా లేక చనువు స్వతంత్రం దృష్టితో మాటాడిందా, అనే మీ మాంసలో పడ్డాడు; తానోడి నన్నోడేనా, నన్నోడి తానోడేనా, అని ద్రాపది దుశ్శాసనుడి అడిగినట్టు. ఇంతకీ యింతకాలం పిల్ల వెళ్ళి చెయ్యకపోటం పెద్ద నేరం అయిపోయింది.

౨౨

కా లేజీటమ్ గావటంచేత అరుణ ప్రెషేరై సుశీల కోసం వాళ్ళ గుమ్మాలవరకూ వెళ్లాడో లేదో 'లోపలేదో గలభా జరుగుతోంద'ని వాళ్ళ ధోరణిబట్టి అర్థంచేసుకుని అక్కడే నిలిచిపోయాడు. నిలిచిన అయిదునిమిషాల్లో తాను విన్న మాటల్నిబట్టి, తన వునికి వాళ్ళకి కంటకప్రాయంగా వున్నదనీ, తనెక్కడకైనా వెళ్ళిపోవడం మంచిదనీ అతనిలో తోచింది. వెంటనే తన గదిలోకెళ్ళి ముడుచుకూచున్నాడు. మళ్ళీ అదే సమస్య తయ్యారైంది. యేం చెయ్యాలి? ఒకసారికి జైరామ్ సహాయపడ్డాడు. అన్నిసార్లు సపోర్టిస్తాడా? ... పైగా, వెళ్ళినచోటల్లా ఒక్కోరక మైన

అసంతృప్తిని రెచ్చగొట్టుకుంటే, తనకి నిలవటానికిమాత్రం చోటుక్కడుంటుంది? ఆలోచన్లో మునిగిపోయి, కా లేజీకి వెళ్ళలేకపోయాడు.

తండ్రితో వాదం పెట్టుకుని ఆలస్యంగా తేరుకున్న సుశీల, భోజనంమాట మరిచి పుస్తకాలు తీసుకుని తొందరగా కా లేజీకి వెళ్ళింది. అప్పటికే ఫస్టవర్లేట్. క్లాసులో ఎంతగా వెదికినా, అరుణ కనిపించలేదు. 'తను పిలవలేదని. అతడు రాలేదు కాబోలు' అనుకుంది. మనసులో పరిపరి విధాల ఆలోచన్లు రేగుతున్నాయి. 'నాన్న మాట లతను విన్నాడా' అనుకుంది. పింటే మాత్రం? పూర్తిగా వినుండ వలిసింది, అని విసుక్కుంది. పిలవందే రాలేడా? పసివాడా? తన చదువుకి నేను పిలవాలా ? చిరాకు పడింది. 'పై చదువులు చదువుతున్నా, తనవిషయం తను చక్కబెట్టుకోలేని వాడేం చెయ్యగలడూ' సందిగ్ధంలో ప్రశ్నించుకుంది. ఏది ఏమైతేనేం, అతడు రాలేదు.

మధ్యాహ్నం లీజరులో కాఫీకి వెళ్ళింది సుశీల. యధాస్థానంలో కూర్చుంటూండగా, అక్కడే కూర్చున్న అరుణ కనిపించాడు. "యిక్కడున్నారేం ? క్లాసుకెందుకు రాలేదు ?" తెల్లబోతూ అడిగింది.

"మీరు పిలుస్తారనుకుని అలాగే స్టోర్ చదువుతూ ఉండిపోయాను. ఎంతసేపు చూసినా మీరు రాలేదు. టైము జూసుకుంటే పన్నెండైంది. ఇక మధ్యాహ్నం వెళ్ళొచ్చులే అనూరుకున్నా నంతే."

“నే పిలిస్తేగాని రాకూడదని యేం వుందీ ? మీ చదువుమీది ! చిన్నప్పటినుంచీ నేనే పిల్చానా ? పిలిస్తేనే స్కూలుకెళ్ళారా ?” చిరాగ్గా అన్నట్టే అంది. కాని, అతని కోసం చిరాకు మళ్ళించుకుంది.

“అది కాదు. మీ పరిస్థితినిబట్టి, మీరు పిలవగలుగు తారు. మీరు పిలవలేకపోతే, యేదో మార్పొచ్చిందనే ఊహించాలి. పైగా, అసలే గొడవల్లోపడి, గొడవల కెక్కాం మనం. ఒకే యింట్లోవుండటం, పెద్దాళ్ళకూడా వ్యతిరేకమై పోవడమేకాని, యింకేంకాదు. అందుకని, మీతోచెప్పి ఈపని చేద్దామని ఆలోచించాను. యింతకీ ఈనాడేకాదు. యింకా ఇల్లు చూసుకోవాలి.”

“రోగీ పాలేకోరితే, వైద్యుడూ పాలే సలహా ఇచ్చాడు, ఇక రోగానికేది మోక్షం ? హఠాత్తుగా యీ ఆలోచనెందు క్కలిగిందీ ?”

“మాన కిష్టమైనవన్నీ మన పెద్దాళ్ళకి నచ్చొద్దూ ? వప్పుకోవద్దూ ? మీ నాయనగారితో మీరెందుకు వ్యతిరేకించటం ? అందుకని ?”

సుశీలకి అరుణ జవాబులు వినయంగా నయంగానే ములుకులుగా కోచాయి. యేం చేస్తుంది ? ‘వినోదా కాబోలు’ ననుకుంది. “సరే, యిక దాచటం ఎందుకూ, అంతా వినోదంగా ! నా వృద్ధేశం కూడా తెలుసుకునే వుంటారు. యిప్పుడిలా మాటాడ్డం, ధర్మంగా వుందా ?”

దాదాపు యేడుపొచ్చిం దామెకు. అంతలో దిగమింగి నవ్వుతెచ్చుకుంటూ మాట్లాడింది. “ఇంతకీ యింకోసారి ప్రమాణం చేయించుకోవాలనా? అయితే చూడండి. మీ బాగోగులు చూడడంతో ఇరవైనాలుగంటలూ సిద్ధంగా వుంటాను. దీనికి తిరుగులేదు. కష్టసుఖాలన్నిటికీ జవాబు దారు నౌతాను. సరేనా? యింకా శరీక్షించాలా?” నవ్వుతూ లేచి, “ఇక క్లాసుకు నడవండి, చిన్న పిల్లాడిలా పట్టింపులు మానెయ్యండి,” అంటూ నడిచింది.

సుశీల తండ్రి కెదురుతిరిగి జవాబివ్వడం గాకుండా, అంతే చేస్తానంటోంది. అది అరుణకేం నచ్చలేదు. ఏనా, పైకేం అనలేదు. విధిలేదన్నట్లు ఆమెతో నడిచాడు.

ప్రయత్నంమీద కట్టుకున్న సంస్కార సౌధం చిన్న గాలికి పెద్దగాలికి ఒకే విధంగా ఊగులాడిపోతోందని సుశీల బాధపడసాగింది. ఆమె ఆలోచనాముద్రతో, ముఖం వికాసంగా కనిపించటంలేదు. యింటిలో శతృత్వంతో కూడిన బంధుత్వం అనుభవిస్తోంది. తన అభీష్టానికి భిన్నాభిప్రాయం గల తండ్రి-అతడే తనకింత విజ్ఞాన మిచ్చాడు; అందుకేంతో కారణ భూతుడుకూడా! ఇక అరుణ యొక్క అజ్ఞానం, తన గురుత్వానికి బాట. అలాటి గురుత్వం యీ విద్యార్థి దశలోనే వున్నాడని. దాన్ని పోగొట్టుకుంటే సంస్కర్త డిగ్రీ పోతుంది. స్త్రీకి సహజంగా కావలసిన అధికారం పోతుంది. అలాటి దాన్ని పోగొట్టుకోడం యిష్టం కాదు. అందుకే యీ శతృత్వానికి కారకుడయ్యాడు

అరుణ. శతృత్వానికి కారకుడైనవాడు మితృడలాగుకాడు. అందుచేత ఆమె కిద్దరూ శతృవులే. యిద్దరు శతృవుల తోనూ ఆత్మీయత కలిగివుండి బంధుత్వంలో జీవిస్తోంది సుశీల. అయితే, ఈ యిద్దరిలో తేడావుంది. బంధు శతృవు ఒకడు, శతృబంధు వొకడూను.

౧౩

తినాడు కావేజీనుంచి యింటికి చేరిన సుశీలను తండ్రి అడిగాడు. “సరే, నా వొప్పందంతో నిమిత్తమేముంది ? కాని, ఒకసారి అతన్ని మాటాడించి చూస్తాను. అధమం మన గౌరవాన్నేనా నిలపగలిగే వాడైతే....”

“అల్లాగే; కానియ్యి. దానికి నా అడ్డేముందీ ? నేను నా హద్దుపరకూ మాట్లాడా నంతే. పెళ్ళిచేసుకోడం విషయంలో అతని ఉద్దేశం తెలిసి మాట్లాడ్డం కాదు. ఇక పరీక్ష చేస్తానంటావా, వొక పరిధిలో చేస్తే....” నమిలినట్టే మాటాడి, వాక్యంపూర్తి చెయ్యలేకపోయింది.

కొన్నిచోట్ల చెరువులు వేసవిలో యెండిపోతూంటాయి. అవి ప్రతి సంవత్సరం యెండిపోవు. అలా అని అన్నీ యెండిపోవు. కాని, యెండిపోయే స్వభావం ప్రాంతీయంగా వాతావరణ సిద్ధమై వుంటుంది. అలాటి చెరువుల్లో కొన్ని చేపలు తెలివిగవుండి, జాలర్ల వలల్నించీ, కొంగల

జపాల్నించీ బైటపడి, ఆఖరున, అదే తెలివితో వాతావరణంలోకూడా బైటపడిపోతాయి. అదే విచిత్రం! సరిగ్గా సుశీల ధోరణి అందుకేదారి తీస్తుం చేడగాననిపిస్తోంది. ఆమె తండ్రికి జవాబు చెప్పింది. ఇంకా చెబుతూంది. అతనికి నచ్చి వుంటుందనుకుంది. నచ్చేలా చెప్పాననుకుంది. ఐనా, తనలో బెరుకుపోలేదు. ఇక అరుణను తనవైపు తిప్పుకున్నాననుకుంది. ఐనా, తన కతని విషయంలో నమ్మకమైన అభిప్రాయంలేదు. మెలాగో పట్టుబట్టి తన మాటనిలబెట్టుకోవాల్సి వుంటుంటున్నది. యీమే ప్రయత్నం ఆ 'మత్స్య భంగయత్నం' కాకుంటే....!

కొద్దిరోజులు ప్రశాశంగానే గడిచాయనొచ్చు. ప్రశాంతమంటే అందరి మనస్సుల్లోనూ స్థిమితముందనికాదు. పౌయ్యగడ్డల మధ్య నొక మంటను వేసుకుని, తమకేమన్నట్టు నిశ్చలంగా కనిపించినా, దేనికచే లోలోప జ్వలించి పోతుంటాయి. అలాగే అరుణ, సుశీల, ఆమె తండ్రి ఎవరికి వారు పైకి భేషజంగా వున్నా, లోలోన స్థిమితం జోరుగా ఖర్చు పెట్టేస్తున్నాడు; యింతకీ ఒక్క విషయమిదే!

ఓనాడు వెంకటాద్రిగారు అరుణ గదిలో కొచ్చి, "ఓకలం తెచ్చిపెట్లగలవా, నాయనా; జేబులోకేమీలేదు" అన్నారు. "ఇప్పుడే తెస్తానండీ" అంటూ బజారు కెళ్లాడు అరుణ. అతనికి యే రకం కలం కొనాలో తోచలేదు. 'సుశీలను సలహా అడిగివుంటే' అనుకున్నాడు. 'కానీ, వ్యవధిలేందే' అని ఆలోచించాడు. 'ఫరవాలేదులే' అని,

ముప్పావలా పెట్టే వో కలం కొనితెచ్చాడు. యీ లోగా వెంకటాద్రిగారు తమ హాల్లో కెళ్ళిపోయారు.

తన ఆలోచల్ని తనే మెచ్చుకుంటూ నిందరగా ప్రవేశించాడు. అరుణ. వెంకటాద్రిగారి చేతి కియ్యగానే ఆయన ఆ కలాన్ని అటుతిప్పి ఇటుతిప్పి ముఖం చిట్లించారు. “యింత ఆస్తి వుండి, ఒక్క కలానికి వెలపెట్టలేమా ? యెందుకీ కలం ?మన కోసమేనా ?” పెత్తెత్తినట్టు వొణుకుతూ అన్నాడు. నొకరైతే కొట్టేవాడే ! దిగమింగలేని కోపంతో అటూ యిటూ తచ్చాడాడు.

ఇందుకు అరుణ తొణక్కుండా జవాబిచ్చాడు. “జేబులోకే అన్నారుగా ?ఖరీదు పెట్టలేమా అంటారేమిటి ?అందాకా నా కలం తీసుకోండి అది యిటిచ్చి. యింకో కలం తెచ్చి తీసుకుంటా సెండి.” అని, తన కలాన్నాయన చేతికిచ్చి, ఆయన చేతిలో కలాన్ని దాదాపు లాకొచ్చేశాడు. ఇంతవరకూ సుశీలకేమీ తెలీదు. ‘ఎవరో అరుస్తూన్నాడు’ అనుకుంటూ వచ్చింది. వెంకటాద్రిగారు ఆ మెవైపు చురచుర చూశాడు. కాని, సుశీల ఆయన చేతిలో కలాన్ని ఆశ్చర్యంగా చూసింది. “యీ కలం అరుణది కదూ ? నీ కెలా యిచ్చాడు ? చూశావా, మాష్టారికీ లేదు; నాకూలేదు, నీ కిచ్చాడు !” ఆశ్చర్యంతో అడిగింది. “యిచ్చాడులే, యింత రభసచేసి. యెవరి కే స్థానమివ్వాలో తెలియనివాడికి నెత్తిమీద స్థానమిస్తానంటావు” ఉద్రేకంలో రెచ్చిపోతున్నాడు. “యేం జరిగిందేమిటి ?” అడిగింది. “ఓ కలం తెమ్మన్నాను. అణాకానీ కలం తెచ్చి

నీ కిది చాల్లే అన్నట్టు పజేశాడు. యిదేం కల మన్నాను. అది లాక్కుని యిదిచ్చి పోయాడు... యివీ తెలివి తేటలు. యెవరైనా గౌరవించాలో తెలిస్తేగా!" అన్నాడు, కూతురు మీద పంతంగా.

నెమ్మదిగా సుశీల అక్కడించి. అరుణ గదికెళ్ళిందో లేదో అరుణ ఆమెకు యెదురొచ్చి సంజాయిషీ చెప్పుకున్నట్టు మాట్లాడాడు. "చూడు, సుశీలా! నువ్వు లేవు కాని ఓ పెద్ద సంకటం వొచ్చి పడిందనుకో. 'జేబులో కేం లేదు. కలం తే' మన్నాను మీ నాన్నగారు. జేబులోకి మాత్రం పనికొచ్చే కలం కొనుక్కొచ్చాను. యింతాస్థితో వోకలం కొన్నేమా అన్నారు. 'కావాలంటే యి తీసుకోండ'ని, నా కలమిచ్చాను.... నువ్వే చెప్పు. కలం కోసం ఆస్తి అంచనా వేస్తావా? పావలా డబ్బులు పాకీవాడి కివ్వాలంటే అది పాకీవాడి అంతస్తు లెక్కేకదా? కలాన్నివ్వాలంటే, కలాని కంతస్థా, లేక జేబు కంతస్థా? దేన్ని లెక్కచూడాలో తోచడం లేదు.... యింతకీ ఈ కలం తక్కువదైనా, బాగా రాస్తోంది. నువ్వు రాసి చూడు." ఆమెకి కలాన్నిచ్చాడు. అతనిలో భావాల్ని దాచుకునే అలవాటు లేకపోతూన తనలో ఉన్న విషయాలన్నీ బైటికి దొర్లించాడు. సుశీలకేమీ అర్థం కాలేదు. ఆ కలంతో రాసి బాగుందనుకుంది. కాని, అరుణ ఫోరణికి ప్రేకుపడ లేదు.

"ఈ కలాన్ని వాడాక వో చక్కటి విషయం తోస్తోంది. తనకున్న విషయాలనీ, ఆదాయాలనీ గమనించి, తన కో విశిష్టత నిచ్చేందుకు రాజు వో స్త్రీని పెళ్ళి చేసు

కుంటాడు. బీదవాడు కూడా అందుకే పెళ్ళాడతాడు. స్త్రీని సద్వినియోగం చేసుకోలేనపుడు, రాజెలా నష్టపడతాడో పేదకూడా అలాగే నష్టపడతాడు. యింతకీ ఆ స్త్రీ యెవరైనా, ఎలాటిదైనా, స్త్రీ మాత్రమే ! అంతే ఈ కలాల విషయం కూడా. గంటంటలా వుపయోగించుకోవాలంటే? అవి కలాలన్న విచక్షణ నశిస్తే, వాటి ఖరీదెంతైనా సరే. యింతకీ రాజు పెళ్ళికి, లక్షలకే లక్షలు ఖర్చాతాయి. పేదవాడి పెళ్ళి దమ్మడితో పూర్తాతుంది. ఒక్క ఖర్చుతప్పిస్తే, తేడా ఏముందీ? ”విషయాన్ని పూర్తిగా తరిచి తెలుసుకున్నట్లు పెద్ద లెక్కరిచ్చాడు.

ఇన్ని మాటలు చెప్పినా, ఆనాలోచితంగా తన కలాన్ని తండ్రి కియ్యడం ఆమెకి నచ్చింది. ఒక స్త్రీని, కలంతో పోల్చి చెప్పడం నచ్చలేదు. అతనిలో రెండు స్థాయిలుగా ఒకదానికోటి వ్యతిరేకంగా, తెలివితేటలున్నట్లు అర్థం చేసుకుంది. ‘యెలావుంది’ అన్న ప్రశ్నకి క్లుప్తంగా జవాబిచ్చింది ‘జావుంద’ని.

ఆమెకు బాగున్నది కలమో, లేక యెవ్వరికీ యివ్వని తన కలాన్నియ్యటమో ! అదీ కాకుంటే కలం వాడకం విషయంలో తనిచ్చిన ఉదాహరణో. యేదైతేనేం, బాగుందందిగా; అంతే తన కావలిసిందికూడా. ఎంత బాగున్నా తన మూలంగా యింట్లో కల్లోలం బయల్పడింది అంచేత నెలాగైనా ఆ ప్రదేశం విడిచిపెట్టాలి. లేకుంటే, సుశీల జీవితం నాశన మాతుంది. .. పోనీ యింకో రూములో వుంటే అది మరీ బాధ. ఆమె రాకమానదు. వాస్తే కాలేజీలో సహా

పట్నంకూడా గోల ప్రారంభిస్తుంది. ఆమెలో యే మంచి తనాన్నీ పరిగణించదుగా, లోకం! కాబట్టి తనుకూడా మద్రాసెళ్ళి అక్కతోపాటు చదువుకుంటే?.... కాని, ఈ యేడెలాగో పూర్తిచేసి పోతే, బియ్యేలో చేరచ్చును. ఈలోగా ఈ అవాంతరాలు గడిచేడెల్లా?.... పరిపరి విధాల ఆలోచనల్తో మగ్గిపోతున్నాడు, అరుణ.

ప్రపంచంలో యెవ్వరికీ యివ్వని కలాన్ని అతను తన తండ్రి కిచ్చాడు. ఏనా, అతన్ని అపార్థం చేసుకున్నాడు. తనోసారి కల మడిగితే, యిప్పుడేవస్తానని పోయి, పదినిమి షాల్లో కొత్తకలం తెచ్చిచ్చాడు. దాని వెల యెంతలేదన్నా ముప్పైరూపాయి లుంటుంది. అలా రక్షించుకుంటూవచ్చిన కలాన్ని తన తండ్రి కిచ్చాడు. అందులో ఆలోచించనైనా లేదు. దాన్నిబట్టి తనకెంత గౌరవాన్నిచ్చాడోకూడా గ్రహించలేకపోతున్నాడు. అలాటప్పుడు తండ్రి నెదిరిస్తే మాత్రమేం? తన భావి జీవితం, తన బాగోగులు తన కర్మ మైనంతగా ఆయన కే మర్థమాతాయి?... అందుకు ఆతండ్రి మాట యెక్కడైనా పాటించవచ్చునుకాని, పెళ్ళి విషయంలో మాత్రం.... ఊహల్లో, అలల్లో సుశీల తండ్రిమీద హితవుపోగొట్టుకుంది.

తన పరీక్షలో తప్పటడుగేసిన అరుణ తనకి అల్లుడుగా నచ్చటంలేదు. అందుకు ముఖావంగా వూరుకున్నాడుగాని, యెవరీ యేమీ అనలేదు. అంటే, తన మాట నెగ్గదు. సుశీల నాదిస్తుంది. చేదుమాత్ర మింగినట్టు అనుభవించవలసిందే అనుకున్నాడు. తన ముఖావంమీద ఎవ్వరూ

వ్యాఖ్యానం చెయ్యకపోయినా, యెవరికి వారే పూసుకొని
 నూట్లాడ్డం మానేశారు. యీ రీతిగా తమలో తాము
 ఏకాంతంగా గడుపుతున్నారు. సుశీల అరుణని పలకరిస్తుంది.
 కాని, నిమిత్తంగా జవాబిస్తాడతను. వెంకటాద్రిని పలక
 రించడాని కిద్దరికీ ధైర్యంలేదు. పైగా, సుశీలకు వ్యతిరేకి
 కావటాన, ఆమె సాధ్యమైనంతవరకూ తప్పించుకుంటోంది.
 అరుణ స్వభావంచేత తనకి తానై యెవర్ని పలకరించడు.
 ఈ ముగ్గురిలోనూ ఏకాంత వాంఛ, మానవ్రతదీక్ష విధిలేక
 ఆవహించాయి.

౧౪

మొత్తంమీద కాలేజీ చదువులు సరిగ్గానే జరుగు
 తున్నాయి. దాదాపు సంవత్సరం పూర్తయింది. ఇక పరీ
 క్షల రోజు లొస్తున్నాయి. అంతలో అరుణా సుశీలల పెళ్ళి
 ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నాయి. 'కళ్యాణం వొచ్చినా, కక్కు
 వొచ్చినా' అన్నట్టు పరీక్షల అభ్యంతరం లేకుండానే పెళ్ళి
 జరిగింది. విద్యార్థుల ఆశీర్వాదఫలం కాబోలు, అంత తొం
 దరగా జరిగిపోయింది. తా నా విధంగా, తెగించి, యెగబడి
 పెళ్ళి చేసుకున్నందుకు గాను, తనకేమీ పొగడ్త, మెచ్చి
 ణోలూ రాలేదు. ఆ విషయంలో తానెంతో ఆశను పొంది

వుండి ఏమీ పోందలేక తెల్లబోయింది సుశీల. ఇంతకీ ఆ పెళ్ళి ఒక విచిత్రమైన విధంగా జరిగిపోయింది. అసలది పెళ్ళి అనిపించుకోని విధంగా జరిగిందనాలి.

అసలే జాతులపోరుతో పెనుగులాడుతున్న వెంకటాద్రిగారు, చుట్టాల నెవ్వరినీ ఆహ్వానించలేదు. తనకున్న పరిచయస్థుల్ని, కొద్దిమంది అధికారుల్ని పిలిచారంతే. ఇక మగ పెళ్ళివారి తరపున వెంకటప్పయ్యగారుకూడా అదే దారిన నడిచారు. అసలే తెలివితక్కువ్వాడి పెళ్ళి, అందులో కన్నుకుట్టే పెళ్ళిని బంధువులంతా చేరి చెడగొడతారు కాని, సంతోషించరు. ఇక అరుణ అక్కగారు మద్రాసులో చదువుతోంది. పరీక్షల సందడికాబట్టి ఆమె రాలేక పోయింది. రెండు వైపులా అత్తగార్లు ఆదిలోనే స్వర్గస్థానం అలంకరించారు. అందుచేత ఆయనకూడా తనకి తెలిసిన కొంతమంది ఆఫీసర్లని స్మాతమే పిలుచుకున్నాడు. ఇక యిచ్చిపుచ్చుకోడాలు యెవ్వరికీ తోచలేదు. అందుకే వేళాకోళాలుకూడా లేకపోయాయి.

వేడుకలూ, ముచ్చట్లూ, పెళ్ళి గందరగోళం లేకపోయినా, యే ఆటంకమూ లేకుండా నిర్విఘ్నంగానే వారి పెళ్ళి జరిగిపోయింది. పెళ్ళి జరిగిందని సంతోషించిన వాళ్ళే లేరు. ముఖ్యంగా తెలివిమూలినవాణ్ణి పెళ్ళిచేసుకుందని వెంకటాద్రిగారు కొంత పెడముఖంగాఉండి, అలా ఉండటానికి మనస్కరించక యాత్రలపేరు చెప్పి దేశాంతరం పెళ్ళిపోయారు. యింత వ్యవహారం అయ్యింది తెలివి

లేని తన కుమారుణ్ణి అల్లుడుగా చేసుకోడంలో యేదో కీలకం వుండొచ్చుననుకున్నారు వెంకటప్పయ్యగారు. పైగా తన క్లాసులో వుంటూ అతన్ని ఎరుగుండికూడా ఈ పెళ్ళికి సుశీల యెందుకు వొప్పుకుందో అనే అనుమానంతో, ఆయన కూడా తప్పించుకు తిరుగుతున్నాడు. పెట్టుకున్న హతలాగ, కొనుక్కున్న తద్దినం మాదిరిగా యీ పెళ్ళి జరిగిందేకాని, తన కెటువంటి ఘనతా సంప్రాప్తించలేదని దిగులుపడింది సుశీల. పైగా, యీ పెళ్ళితో తండ్రి దేశాంతరం వెళ్ళడం గాకుండా, తండ్రిలాటి మామగారుకూడా యేమీ పట్టించుకోవడం లేదని విచారించింది. యిక అరుణకూడా మార్పు చెందాడనే చెప్పాలి. ఇదివరలో తానొక్కడు, యిప్పుడు తనకో స్నేహితురాలు తనకి రూమ్మేటు అయింది! అని సంతోషించాడు. ఇదివరకుమాదిరి హోటలు భోజనం అవసరంలేదని తెలుసుకున్నాడు. యీ రకంగా మనోపరివర్తనాన్ని తెచ్చిపెట్టింది వారి పెళ్ళి.

ఇప్పుడిక సుశీల తన పరిస్థితిని గురించి ఆలోచించుకోటంలోనే కాలయాపనం చేస్తూంది; కాని చదువుమీద ధ్యానం వుండడంలేదు. అరుణకి యే ఆలోచనాలేదు. నిరాటంకంగా చదువు సాగిస్తున్నాడు. పరీక్షలయ్యాయి. ఫలితాలుకూడా తెలిశాయి. అరుణ పేసెయాడు. సుశీల ఫేలయింది. ఆమె కా విషయంకూడా పట్టలేదు. అరుణ కే విషయమూ పట్టలేదు. తను చదువుకోడమే తెలుసు వెంకటప్పయ్యగారికీ వీళ్ళ విషయాలేవీ పట్టలేదు, నెలనారి

రెండొందల రూపాయలు పంపడం తప్ప. పెళ్ళయింది
లగాయతు అంతవరకూ వెంటపప్పుయ్యగారు యిక్కడికి
రావటంగాని, అరుణ యింటికి వెళ్ళటంగాని జరగలేదు.

౧౨౪

కాలేజీలు తెరిచారు. సుశీల చదువు సంగతి తల
పెట్టలేదు. అరుణ తలపెట్టేవాడు కాదేమో! కాని, స్కూలు
జీతాలకనీ పుస్తకాలకనీ, గుడ్డలకనీ మూడొందలు ప్రత్యే
కంగా మనియార్డరు రావడంతో అతనికి గుర్తుకొచ్చింది.
“రేపో, యెల్లుండో జీతాలు కట్టాలి” అన్నాడు సుశీలతో.
“కట్టొచ్చును” అని ఊరుకుంది సుశీల. సరే తనే జ్ఞాపకం
చేస్తుందికదా అన్నట్టు ఊరుకున్నాడు అరుణ. ఆమె కా
తలంపే లేకపోతే! యిక అరుణకు సంవత్సరం చదువు
లేకుండాపోయింది. కాళీగా కూర్చోలేకపోయాడు.

అరుణ కో చక్కని ఉపాయం తోచింది. ‘పాడు
కథలు చదివేకంటే, ప్రైవేటుగా గేమి టెక్నికల్ పరీక్షకేనా
చదవటం మంచిది’ అని. అంతే వెంటనే కొన్ని ప్రతికల్ప
ప్రకటల్ని ఆలోచించుకుని, ‘కామర్స్ కు సంబంధించిన చదు
వులు యింటిదగ్గరే కూర్చుని చదవొచ్చు’ ననే నిశ్చయాని
కొచ్చాడు. అంతే. లైబ్రరీలో దొరికినన్ని పుస్తకాలతో

ముందుకు పోనిచ్చాడు చదువును. కొన్ని వుస్తకాలు మాత్రం కొన్నాడు.

యిదే విషయం సుశీలతోకూడా ప్రస్తావించాడు. “సుశీలా, స్కూల్లో యెలాగూ చేగలేదు. పోనీ ప్రైవేటుగా నేనా కొన్ని టెక్నికల్ పరీక్షలకి చదువుతాను.... డిగ్రీ.” నసికినటే అడిగేశాడు. ఆదినుంచీ ఆమె తన మంచికోరింది గనక యీనాడు అడగాలిసాచ్చింది. లేకుంటే అడిగేవాడు కాదు.

సుశీల చదువుల విషయాన్ని అసలు వొదిలేసింది. అందుకూడా సరైన జవాబివ్వలేదు. అసలా ప్రశ్నకి తను సిద్ధంగాలేదు. అందుకే పరాగ్గా మాటాడింది. “చదివితే చదవండి, నా అడ్డేముందీ” అని. ఈ జవాబు అరుణకి సంతృప్తిగా లేదు. ఏనా, తను చదువు మానుకోదలచ లేదు. మొదటగా లండన్ ఛాంబర్ ఆఫ్ కామర్స్ (L.C.C.) అనే పరీక్షకు దరఖాస్తు పంపేశాడు. డబ్బుకూడా చెల్లించాడు. డిశంబరులో పరీక్షలుకూడా రాశాడు.

ఇన్ని జరుగుతున్నా సుశీల అంతగా పట్టించుకోడం లేదు. ‘తనది కాద’ న్నట్టే రోజులు గడిపేస్తోంది. తన చదువుమీద ఆమెకంత నిర్లక్ష్యమేమిటో అతనికేం పాలు పోలేదు. అట్లాని, ఆమె పుస్తకంలేకపోతే ఒక్క టీకా బతకదు. ఎంతసేపూ, వారప్రతికలూ, మాసప్రతికలూ వాటిలో వుండే కథలూ, నవల్లూ తప్ప యింకేం అక్కరలేదు. అరుణ కథలు చదివేవాడుకాని, అతని చదువుకో

వొక ప్రత్యేక తేమంటే; ఆ కథ ఆ విధంగా రూపొందించగల శక్తి యెలాంటిదో అనిపించడం; దానిమీద రచయిత యొక్క గుణగణాలు, అలవాట్లు, వయస్సు, అతనిచుట్టూ వున్న ప్రకృతి సంపద, అతని స్నేహాలు, అతని భావాలకి మూలమైన ఉత్సాహం, అతని విద్యావిశేషాలు మొదలైన వాటినే ఆలోచించేవాడు. అందుకే యీ చదువులో ప్రవేశించాడు. అందుకో చిన్న తార్కాణంకూడా వుంది.

కథలుగాని, వ్యాసాలుగాని రామాలంటే, ప్రశ్న పంచకం పూర్తిగా విశదంగా రూపొందాలి. యీ ప్రశ్న పంచకమే అన్నిటికీ మూలం. దీన్నే థామస్ హెన్రీ 'ఫైవ్ డబ్ల్యూస్' (What, Where, Why, When, Who) అని ఉదహరించాడు. ఒక క్రియను తీసుకుని, పరిస్థితుల సమ్మేళనాన్ని యీ ప్రశ్నలకు సరైన జవాబుల్లో అల్లుకుంటే అదే ఓ కథౌతుంది. యిక విషయనిర్ణయం న్యాయవంతమైతే ఆ కథకి గుంచి విలువ అబ్బుతుంది. ఏదో విషయనిర్ణయాన్ని చెయ్యడంలో, సమంజసం వుండాలంటే విషయ పరిజ్ఞానం కావాలి. చాలా విషయాల్ని ఉపహించడంకోసం, అనేక విషయాలతో ముడిపడ్డ పుస్తకాల్లో చదువులోకావాలి. అట్లా విషయపరిజ్ఞానం యివ్వగలిగినది 'వస్తుగుణ ప్రకాశిక'. యీ పుస్తకం వైద్యాని కుదేశించబడింది. ఇంకోటి, 'శబ్దరత్నాకరం'. యీ గ్రంథం కేవలం భాషాపోషకుడై, వ్యాకరణవాంఛగలవాళ్ళకేగాని, అందరికీ ఉపయోగపడదు. అంచేత, ఈ రెండు మార్గాలూ అరుణకి ఉచితమైనవి కావు. యిక యింకొక్క సూత్రను చదివినదాన్ని

పురస్కరించి, ముందుకెళ్ళే చదువులో మిళితమైయుండగల గ్రంథంకావాలి. కాబట్టి విషయ పరిజ్ఞానం కాస్త అండ్ వర్క్స్ అకౌంటెన్సి లోనే అనువుగా లభ్యమౌతుంది. దానికి సంబంధించిన పరీక్షల్లో మొదటిది 'అసోసియేట్ ఆఫ్ ఇనిస్టిట్యూట్'దీన్నే ఏ. ఐ. సి డబ్ల్యూ. ఏ. అంటారు. దీనిలో ఆఖరు పరీక్ష 'ఫెలోషిప్' ఎఫ్. ఐ. సి డబ్ల్యూ. ఏ. అంటారు. అసలీ పరీక్షని ఇంటర్మీడియేట్, ఫైనల్ అనే పేర్లతో పూర్తిచెయ్యాలి. ఒక్కొక్క సంకేతాన్ని రెండేసి భాగాలుగా చదివి పరీక్ష పూర్తిచెయ్యొచ్చు. అంత తేలికైన చదువు కాదుగనక! ఈ స్థాయిని చేరాలంటే, కామర్స్లో విజ్ఞానమివ్వగల పరీక్షలు కొన్నిటిని నాందిగా, పునాదిగా చాటుకు రావాలి. అందుకే L.C.C. లో ప్రారంభించాడు. తదుపరి ఏ. సి. ఐ., ఏ. ఎస్. ఏ. ఏ., అనేవి రెండు పరీక్షలు గడిచాక, ఐ. సి డబ్ల్యూ. ఏ. కి రావాలి. ఈ చదువు లన్నిటిలోనూ, వ్యాపార వాణిజ్యాల లావాదేవీలు, న్యాయ సూత్రాలూ, చట్టాలూ మాత్రమే గాక, ఆర్థిక శాస్త్రం, దాని రూపకల్పనా, నిరూపణా మొదలైన విషయాలుండి తీరతాయి. ఆర్థిక జ్ఞానమే వస్తువిషయ పరిజ్ఞానమనిపించుకుంటుంది. ఇంత ఆలోచించి, ఈ చదువుల్లో ప్రవేశించాడు అరుణ.

ఇక సుశీల చదివే పుస్తకాల్లో కథావస్తువుకంటే, కథలో సగఘటనల్ని పరిగణించడం అతి. అందుకే ఆమెకి సంఘటనలమీదున్నంత మమకారం, విషయాన్ని సేకరించి రూపొందించగలిగి రచనాశక్తి మీద లేకపోవటం

చేత ఆమె చదువుయొక్క దృక్పథమే మరొక విధంగా
వుంటుంది.

౧౬

ఓనాడు టేబులుమీద నున్న పుస్తకాల్లో వో పుస్తకాన్ని తీసి చూసింది సుశీల. ఏంటేదు! అరుణ ఏదో ప్రైవేటుగా టెక్నికలు పరీక్షకి చదువుతున్నాడుకదా, యేం చదువుతున్నాడో అని. ఆ తీసిన పుస్తకంమీదున్న 'సెండ్రింగు చదివింది, 'ఎకనామిక్స్ ప్రిన్సిపల్స్' అని. ఆర్థిక సూత్రాలు కదా అనుకుని క్రమంగా చదవటం ప్రారంభించింది. వెళ్ళగా వెళ్ళగా అన్నీగ్రాఫులూ, డయాగ్రాము కనిపించాయి. ఈ లెక్కలేమిటో అనుకుంది. ఏవో ఉత్పత్తి రేఖలు గిరాకిరేఖలు వాటిగుండా ధరల హెచ్చుతగ్గుల బాసతు గీతలు అన్నీ కలగాపులగం అయిపోయినట్టు తోచాయి. "పైగా సంకులసమరంయొక్క సీను వర్ణించినట్టు ఈ చదువేమిటో" అని సాగదీసుకుంది. "ఆర్థిక సూత్రాలో, నాయనమ్మ శ్రద్ధాలో" అని విసుక్కుంది కూడా. ఆమె కంటే తోచింది. అంతే అర్థమైంది; ఏంజేస్తుంది? అర్థమవడంలో వున్న పరిస్థితి యిది.

ఒక అవ్వ వుంది. ఆ యింట్లో పొరుగుారి యువకు డొక్కడే కాపరంపున్నాడు. అవ్వకెవరూ లేరు.

ఓ నాడు అన్నం తింటూండగా, నెయ్యిలేనని తోచిం
 దామెకి. ఆ నేతితోనే, ఆమె భర్తచేసివ ఇతర అలవా
 టన్నీ గుర్తుకొచ్చాయి. అవన్నీ యిప్పుడు రావు.
 కాని అవి జ్ఞాపకం వొస్తా యంతే! ఏంజేస్తుంది
 ఏడవక? ఆ ఏడుపు విని, ఈ యువకు డడుగుతాడు
 ఎందు కేడుస్తున్నావని. ఏం జెపుతుంది? పదేళ్ళకితం
 చచ్చిన మొగుడుకోసం ఈవాళ ఏడుస్తున్నానంటుందా?
 పోనీ, అప్పటిసంగతులూ, అతడిచ్చిన ఆదరణా జ్ఞాపకం
 వొచ్చా యంటుందా? అస లలాటివి చెప్పగలదా?
 తప్పించుకోటానికేదో చెప్పాలికనక, “కంట్లో ఏదో పడింది
 మంటపుడితే ఏడుపొచ్చింది నాయనా” అంటుంది. ‘ఆమె
 అన్నం తినేప్పుడు తలొంచుకుంటే, కంట్లో ఏదో యెలా
 పడుతుంది! అనే అనుమానం తోచక్కర్లేకుండానే అయ్యో
 పాపం అనిపించేస్తుంది అతనికి, ఆ పరిస్థితియొక్క సంభావ్యం
 తెలియనట్టే. ఆ యవ్వ నిజం చెప్పినా ఆమెలోవున్న బాధ
 అర్థంగాదు. ఆమె ఏం చెప్పినా, యెలాటి పరిభాషలో
 చెప్పినా అతనికి దాని ఆంతర్యంకాని, యదార్థంగాని
 తోచదు. అంతే, ఆ పుస్తకంకో సుశీలకి తెలిసిందికూడా.
 ఓ కథాకాదు, వ్యాసమూ కాదు; ఏం పుస్తకమిది? అసలే
 అంతమాత్రపు తెలివి! దానికితోడు రోకలి తలకిచుట్టుకో
 మనే చదువొకటా! అని తెగవిసుక్కుంది. యిలా విసుక్కో
 డానికికూడా, చక్కని కారణం వుంది. అరుణ యొక్క
 తెలివిని బలపరిచేందుకు తార్కాణంకూడా!

వోనాడు కాఫీలో చక్కెర యెక్కువైంది. ఆ కాఫీని సుశీల తాగలేకపోయింది. ఇంకొంచెం పాలూ, డి కేషనూ కలుపుకుంది. కాని, అరుణ మరికొంచెం చక్కెర నోట్లో వేసుకుని ఆ తరువాత కాఫీ తాగేశాడు. ఆ నిమిషాన అరుణ నిజంగా 'అడివి మృగం'లా అోచాడు. “చదవేస్తే కాశరకాయ పోయి కీకరకాయైందిట! అవేంషల్లా? అసలే తీపెక్కువైతే యింకా తీపి నోట్లో వేసుకుంటారు? ఏకంగా పానకమో పాయసమో చేసుకు తాగితే తీరిపోతుందిగా; ఇంత డి కేష నెందుకు దండగ?” గట్టిగానే చీదరించుకుంది. దానిమీద దోవుపన్యాసంకూడా యిచ్చాడు అరుణ ఆమెకి తెలిసాస్తుందేమోనని.

“చక్కెర ఉత్పత్తి సులభమైపోతే, ధరతగ్గిపోతుంది. అప్పుడు చౌగ్గావున్న వస్తువుని వాడకంలో లక్ష్యపెట్టరు ప్రజలు. అందుకే కాఫీలో చక్కెర యెక్కువౌతుందనుకో! కాని, ఉప్పు చౌకైతే దాన్ని యెక్కువగా వాడి ఆ కూర లెవరూ తినలేరు. అందుకే దాన్ని జాగ్రత్తగా వాడతారు. ఇక చక్కెర విషయం చూద్దాం. చౌకైపోతే దాన్ని బహు రీతులుగా వినియోగించుకోమంటుంది ఆర్థికశాస్త్రం. బహు రీతులుగా వినియోగ మయ్యాక మిగిలితే విదేశాలకి యెగు మతి చెయ్యొచ్చునంటూ అదే అర్థశాస్త్రంలో ఒక అను బంధ సూత్రం. ఇప్పుడు మన వాడకంలో తీపి యెక్కు వైంది. ఆ తియ్యదనాన్ని మళ్ళీ తియ్యదనంలోకి భండించు

అనే ప్రబోధంకూడా సామాన్యమైనదే! 'ఉష్ణం ఉష్ణేన శీత
లం' అనే సూత్రంమీద నడిస్తే సరిపోతుంది.

“మూకవుమ్మడిగా మాట్లాడి, మాటల్లోనే ఫలితా
న్ని అంచనా వెయ్యకూడదు సుశీలా! అసలే తీపి యెక్కు
వైంది అంటావు. దాన్ని అణచాలని నీ ఉద్దేశం. కాని,
తీపిని అణచాలన్నంత వైషమ్యం తీపిలోయెక్కడావుండదు.
మాటవరసకి మనమే హాటల్లో స్వీటు తిన్నాం. తరు
వాత కాఫీతాగేలోగా, యేదో ఒక కారపువుస్తువ తింటాం.
ఎందుకని? ఆలోచించు — తీపి తినగా నోరు తీపెక్కింది.
దానిమూలంగా కాఫీలో కావలసిన తీపి కనిపించదు. అందు
కే నోరు చప్పబడే సాధనం వేస్తాం. ఇంతకీ కాఫీలో తీపి
కనిపించదనేగా! అలా కనిపించకపోతానికి కారణం ముంద-
గానే నోగు తియ్యనైపోడం. అదే యిప్పుడూ చెయ్యమంటు
న్నాను. కాఫీలోవున్న తీపిని నోటికున్న తీపితో పోటీపెడితే
సరిపోతుంది.

“తేలు కట్టిందంటే మలయాలీ మంత్రగాడు యేం
చేస్తాడో తెలుసా? ఊచిపుచ్చకు లెంపమీద కొడతాడు.
తేలుకాటు కంటే చెంపపెట్టు బలమైపోతుంది. ఒక గీతని
చెరిపకుండా చిన్నదిచేసినట్టు తేలుకాటు బాధ తక్కువగా
వున్నట్టు కనిపిస్తుంది అది ఆ రకమైన మలయాలీ మంత్రం;
యిది ఈ రకమైన తంత్రం.

“ఇంకో విషయం. మామూలుగా మంచినీళ్ళు
తాగితే చల్లగానే వుంటాయి. ఐస్ వాటర్ తాగి, అప్పటి

కప్పుడు మొదట తాగిన చన్నీళ్ళు తాగితే, ఈ చన్నీళ్ళు వేడిగా వుంటాయి. దీనిక్కారణం? మన నోటి కబ్బిన వాతావరణ పరిదోషం! తినే వస్తువు లన్నిటికీ రుచుల్ని కల్పించేది ఒక్క నాలుక మాత్రమే. ఆ నాలుకనే రుచితో భ్రమపెట్టి, మరిపిస్తే, యిక తీపికాదు, యేదీ యెక్కువ కానేరదు.

“చక్కెరే యెందుకు వాడాలి? పాలూ, డి కేషనూ యెందుక్కలుపుకో కూడదూ? అంటానేమో! ఎక్కువగా నాడ్డం, నిర్లక్ష్యంగా వాడ్డం వొకటేనని చెప్పానుగా. ఇప్పుడు ని ఒక్క తెకీ తీసి యెక్కువైంది. చేతిలో వీలుందిగనుక వెంటనే పాలూ, డి కేషనూ కలుపుకున్నావు. చక్కెర నిజంగా నిర్లక్ష్యంగా వాడేచోట్లా? ఇదే నిర్లక్ష్యం దేశంలో అందరికీ వచ్చిందనుకో. అప్పుడు? తాత్కాలికంగా నిల వున్న కాఫీపాడకు ఖర్చవుతుంది. ఏనా, సంవత్సరాంతానికి కొరత అవుతుంది. ఇక, దేశమందరికీ కావలసిన పాలు, అందులోనూ వేళగానివేళ యెక్కడింది వస్తాయి? — అలాటి ఆవులున్నాయా, యే దేశంలోనైనా? ‘విషయాన్ని బహుళంగా ఆలోచించు, సూక్ష్మంగా పరిష్కరించు’ అంటుంది అర్థశాస్త్రం!”

ఇంతగా లెక్కరు దంచినా సుశీలకి ఏమీ తెలిలేదు, పైగా, విసుగూ కోపమూ ఒక్కసారి వొచ్చి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేశాయి. యేమైతేనేం? ఆమె కీ సూత్రం నచ్చలేదు, ఈ మాట లర్థం కాలేదు. దానిమీద ఇతని తెలివి వెగటనిపించింది.

అందుకే ఆమె మనస్సు చివుక్కుమన్నది “ఇలాటి పుస్తకాలు చదివితేనే అలాటి తేలివొచ్చేది! ఇంతకీ చేతులు కాలాయి... ప్రయోజన మేమిటి?” ఆర్థిక సూత్రాల పుస్తకం చూస్తూ మనసు కలతపడేలా ఆలోచించింది సుశీల. అరుణ తనమాట వింటున్నాడన్న సుగుణంతప్ప తను అతణ్ణి బాగుచేసిందేమీ లేదు. ఏం చేస్తే బాగుపడతాడో ఆమెకి తోచడంలేదు. “అతణ్ణి మైనా చెయ్యాలి గాని ఊరికే వదిలెయ్యకూడదు. లేకుంటే, రోజూ నాతో కూడా మార్కెట్టుకి తీసుకువెళ్ళి వస్తువుల నాణ్యం చూడమనీ, బేరమాడమనీ పురమాయిస్తే!—కొన్నాళ్ళకైనా మారతాడేమో” చివరికిలాటి నిర్ణయంలో కొచ్చింది. సుశీల, “అదే మంచిదారి దారిలోకి రావాలంటే” అని.

౧౭

రోజూ అరుణ, సుశీలా మార్కెట్టు కెడతారు. కూరగాయల్నేరమంటుంది. పుచ్చులో ముదిరిపోయినవో లేకుంటే వాడిలిపోయినవో యేరతాడు, అరుణ. “అబ్బే, అవి కాదు” అంటుంది సుశీల. “ఇదిగో, చూడండి, యిలా వుండాలి కూరలంటే. ఇది చూడండి, నేనేనని చూసి నేనల్లా యేరుతున్నానో అల్లా యేరండి” అంటుంది.

“నువు యేరినచాటిని చూస్తే, నువ్వెలా యేరానో తెలుస్తుందా!— రోగం కలుగు తెచ్చినవాణ్ణి పరీక్షచేస్తే రోగిని పరీక్ష చేసినట్టేనా? ” యెగతాళి చేసేవాడు. ఏనా సరైన కూర లేవో, ఏవి పనికిరావో అరుణకేమీ బోధపడ్డం లేదు.

ఇంత జరిగినా, అరుణ కూరగాయల చదువు తప్ప లేదు; ఇష్టంలేకపోయినా బలవంతంగానే ప్రైవింగ్ నాడు. అతని ప్రైవింగు ఓ విధంగా చూస్తే సరైనదే కావచ్చు! నాటు నైద్యుడి దగ్గర నైద్యం నేర్చుకుంటోన్న విద్యార్థి, గురువు పరీక్ష చేసిన ప్రతి నాడి తనుకూడా పరీక్ష చేస్తాడు. ఆ శిష్యుడి గాటలోనే అరుణకూడా తన కూరగాయల చదువు పోవిస్తున్నాడు. సుశీల మంచివంటూ ఏరిన ప్రతి కాయా కసరూ, ఆకూ ఆలమూ తను తీసి అటు తిప్పి యిటు తిప్పి, రంగుచూసి, చేతికెంత వురవగావుందో బగు వుగా వుందో చూసి, అవసరమనుకుంటే వాసనకూడాచూసి సంచిలో పడేస్తాడు. అయితే యిదంతా యాంత్రిక చర్యే గాని ఉద్దేశపూర్వకంగా కాదు. బజారుల్లో ముషాడిచేతిలో టాడుతున్న కొరిమాదిరిగా ఈ చర్యనంతా చేస్తున్నాడు, అరుణ. ఏమంటే; ఆమె చెయ్యమంది, తను చేస్తున్నాడు అంతే! తన దృష్టి పుస్తకాలమీదే వుంటుంది.

ముదటిసారిగా యల్ సి సి పరీక్షలు రాయడానికి బొంబాయి వెళ్ళాడు. పదిరోజుల్లో పరీక్షలై తిరిగొచ్చాడు. ‘ఎలా రాశారని’ అడగలేదు సుశీల; తను చెప్పనూలేదు.

అరుణకి ఏం భర్త్యమో, యింకో పరీక్షకోసం పుస్తకాలు కూడా తెచ్చుకున్నాడు.

తన చదువుగురించి ఆమె కేమీ ఉత్సాహం లేనందుకు తను దిగులుపడ్డం లేదు. “ఉత్సాహం లేని వాళ్ళతో చదువు విషయం ముచ్చటించకూడదు”ని భావించాడేమో, యింకో పరీక్షకు చదువుతోన్నట్టు కూడా చెప్పలేదు. ఏ. సి. ఐ. పరీక్ష లింక మూడు నెల్లున్నాయనగా, య్. సి. సి. ఫలితాలు తెలిశాయి. మొదటి తరగతితో పేసయ్యాడు తను. తన సంతోషం యెవరికి తెలపాలి? ఎకనామిక్సులో ఫస్టుమార్కుచ్చింది. దానిమీద యిద్దరు ప్రొఫెసర్లు అతనికి ఫేకర్టీలు పంపించారు కూడా. అయితే యేం? తను యెక్కువగా సంతోషించడానికి ప్రస్తుతం వీలేదు. ఈ ఉత్సాహానికే గాని, సంతోషానికి మనసులో చోటులేకుండా చేసుకున్నాడు.

౧౮

ఆనాడు యింట్లో దాసీదానికి యితర పన్నేనో తగిలాయి... సుశీల ప్రసవించిన యిరవయ్యో రోజు. బాలెంత కావటాన సుశీల బైట తిరగటంలేదు. విధిలేక బజారుకు

అరుణనే పంపించింది, కూరగాయలు యేరి జాగ్రత్తగా తెమ్మని.

అరుణ మా రైట్టులో ప్రవేశించి అటూ యిటూ తచ్చాచుతున్నాడు, యెక్కడినుంచి కొనటం మొదలు పెట్టాలో తెలియక. ముందుగా వంకాయలరాసి కనిపించింది. యింకేం? వెళ్ళి అడిగాడు, “తులమెంత” అని. దుకాణం వాడు అరుణ నెగా దిగా జూసి నసుగుతూ చెప్పేశాడు - “యెంత సదువుకుంటేమా త్తరం, యింత అనుభవంవున్నోణ్ణి బోల్తా యేయిత్తారా అయ్యా! ఇదేం బంగారమా, అంత దర సెబుతున్నామా? అలా అడుగుతారేం మారాజా? ఈసిలడగండి, సేర్లడగండి. తులాలిగి యెటకారంసేత్తారా దొరా” దండకం చదివినట్టు నచ్చజెప్పాడు.

“ఏదైతే నేం? అదికూడా తూనికేగదా అని.... పోనీ వీరే ధరే చెప్పు. యేంపోయిందీ?”

“ఈశ నాలు గణాలు దొరా. యేరుకోండి బాగున్నాయి, సవగ్గుడా. యెంతోలేదు సరుకు.” దుకాణంపాడి జవాబు విని తను తప్పుగా అడిగినట్టు హించుకున్నాడు అరుణ. ఆ కంగారులో నాణ్యంచూసే పద్ధతి మరిచిపోయి, “ఎలా యేరుకోవాలి” అనుకుంటూ సుశీల చెప్పినపాగాల్ని జాపకంచేసుకోబోయాడు. “సూత్తారేం సామీ, ఏరుకోండి” అని అదిలించడంతో అరుణ కేమీ గుర్తురాలేదు. తొందరగా యేరేశాడు ‘పచ్చగా నిగనిగలాడేవి దొరకటంటే’ దనుకున్నాడు. తెల్లగావుంటూ పచ్చిరంగుపోతూ, పసుపు

రంగు కనిపిస్తున్న కాయలు మంచివేమో అనిపించాయి. యేరి తూపించాడు.

అక్కడించి ఆనపకాయల దగ్గరి కెళ్ళాడు. “వీశేంత్రోయ్” అనేసరికి అంగడివాడో గండకం చదివాడు. “ఆనపకాయ వీసిల్లెక్కని కొనే రోజొత్తే సూద్దామయ్యా! ఇప్పుడు మట్టుకి ఒక్కోటి బేడజేసి తీసుకోండి; పడుసు కుర్రోళ్ళకంటే గెట్టిగున్నాయ్, నవ్ నవ్ లాడిపోతా.” వచ్చిందింట గట్టిగానూ ఉన్నాయో లేదో మట్టుకుచూశాడు. గట్టిగానే ఉన్నాయ్. పై నెక్కడా బూడిదలేదు. నున్నగా మిలమిలా మెరుస్తున్నాయ్. ‘బాగున్నాయ్ చవగ్గా’ అనుకుంటూ ఓ కాయ తీసుకున్నాడు.

ఆపక్కనే కందదుంప లున్నాయ్, ఆనపకాయలంత పెద్దవే! “ఒక్కోదుంప యెంతకిస్తావ్?” అడిగాడు తెలివిగా.

“ఇయి లాటుబేరంలోయి గావు దొరాయాసి పావలా, తీసుకోండి.” నవ్వుతూ జవాబిచ్చాడు కాబట్టి ఒక్కోటి యిస్తాడేమో అనుకున్నాడు అరుణ. కాని వాడి ధోరణి యెటకారంగా మారింది. “సరే, మంచిచూస్తాసి ఓ వీసియ్యి” అని తూకంలోనే తీసుకున్నాడు.

అవతలవైపు అరిటికాయలు కనిపించాయి. “వీశేంత్ర” అనడిగాడు. “ఈ సేంద్రయ్యో, సదువుకున్నావ్ గామాలు - కొనేదుంటే డజనడుగు, తీస్కెల్లు” అని చీదరించుకున్నాడు. వాడి జవాబువిని పట్టరానికోపం ముంచుకొస్తే నిలవలేక, ‘ఒద్దులే’ అంటూ దొండకాయలపోగు దగ్గరి కెళ్ళాడు.

“డజనెంతయ్యా?”

ఈ ప్రశ్న వినగానే ఆశ్చర్యంగా తలెత్త చూశాడు, అంగడివాడు.

“అలాక్కద్దోరా, యీశల్లెక్కని తూసుకెల్లండి” అన్నాడు.

“అంతా తల తిరుగుడుగా వుందే! ఈ బజారంతా నన్ను తలకిందులుచేస్తోంది.... ఊఁ ఇయ్యి ఓ పీసియ్యి” అన్నాడు అరుణ.

తరువాత పొట్లకాయలు కనిపించాయి. అక్కడికెళ్ళి, “గజమెంత” అన్నాడు. “ఒక్కోటి అణాణా” అని బాబా బిచ్చాడు అంగడివాడు. “కొన్ని చిన్నవీ, కొన్ని పెద్దవీ కదా” అని సందేహించాడు అరుణ. “సేతి కైదేళ్ళు, పెద్దేరి ; సిన్నేటి దొరా, అన్నీ ఒకటే.” సమర్థించి అనుమానం పోగొట్టేడు వాడు. “బాగున్నాయా?” యింకో అనుమానం అడ్డమేశాడు అరుణ. “పసురకం బాబూ, యింతదూరం బండ్లోవచ్చినా, వాడిపోలేదంటే” గ్యారంటీగా మాట్లాడాడు దుకాణదారు. ఎలాగో తోచినట్టివి యేరుకుని వెడుతూండగా తోటకూర కనిపించింది. దాన్ని బేరమాడాలని పించిం దతనికి. “దీన్ని వీశల్లెక్కని తూస్తారా, శేర్లతో కొలుస్తారా” అన్నాడు. ఆ కూరలమ్మకి ముక్కుమీద కోపంగాబోలు, “ఆకులెక్కెట్టిత్తారయ్యా, ఏమాత్తరం తీసికెల్తావో, లెక్కెట్టుకో” అంది. దాని విసురుచూసి భయపడ్డాడు తను. ఏనా “తోటకూర బేర మంతే” అనిపించింది. ఇంకేం మాట్లాడక యింటికొచ్చాడు.

౧౯

అరుణ రాకతోసం గుమ్మంలో యెదురుచూస్తూ నిల్చుంది సుశీల. “వొచ్చారా! యింత సేపేంజేస్తున్నారూ, నాలుక్కూగలు కొండానికీ?” సాగదీసుకుంది.

తనకి మార్కెట్టులో వొచ్చిన అనుభవమంతా చెప్పాడు అరుణ, నవ్వుకుంది సుశీల. తెచ్చిన కూరల్ని చూసి ఏడుపుముఖం పెట్టింది. “ఒక్కటి వొండుకోడానికి పనికిరాదు. యెందుకీ కూరలూ” అని తనిచ్చిన ట్రైనింగు వృథా అయింది కదా అని ఏడ్చింది. ఆమె ఏడుస్తోంటే తనలో వున్న అనుమానాలన్నీ ఒక్కసారి ఆపుజేసు కున్నాడు.

“ఏమండీ, యెన్నిసార్లు నేయేరిన కూరలు చూపించ లేదూ? యిన్నాళ్ళూ నావెంట బజారుకి తిరిగారు. ఒక్క విషయమూ అర్థంకాలేదా?” జాలిగా అడిగింది. పైగా అర్థంకాలేదా అంది కూడా. అందుకే యిప్పుడర్థం

గాకుండా వున్న కొన్ని విషయాలిన్ని అడిగేశాడు. “ఐతే యిదివిను సుశీలా ! అరిటికాయలు తుయ్యరట: నొండ కాయలూ కాకరకాయలూ తూస్తారట. అదేం పద్ధతీ? పైగా, ఆనపకాయలు ఒక్కోటి యిస్తాడు, కందదుంపలు తూస్తాడు; తక్కిట్లో కందేగాని, ఆనప (సొర) కాయ పట్ల దనా? యింకోటి; పొట్లకాయలుకూడా లెక్కేనట. ముల కాడ్లూ అంతేనట, గజాల్లెక్కలేదట! అదేం బజారు సుశీలా? నువ్వు పంపివని, ఓర్పుకుంటూ తిరిగాను, లేకుంటే వాళ్ళ తెలివి జోలికి నే వెడతానా ? అన్నట్లు ఆకు కూర లన్నీ ఆకులైక్కెడతారట! అలా యెంతని అమ్మగలూ?” వింతగా చెప్పేసరికి సుశీలకి నవ్వాచ్చింది. ఆ ఏడుపులోనే “ఆక్కుర్లు పోగులెట్టి, పోగడానో, అర్థణానో చెప్పి అమ్మ తారు. ఆకులైక్కెట్టరు” అంది నవ్వుతూనే. “అగ్గీ, నువ్వు కూడా బజారువాళ్ళ అనాగరికంకోకే పోతున్నావు! ఇంత చదువుకుని ప్రయోజన మేమిటీ ?” ఉడుకుబోతు తనంగా అన్నాడు. “బాగుంది, ఈసారి మీరు బజారుకెడితే, మీరు కూరలు కొంటానికి బదులు మిమ్మల్నే కూరలు కొనే స్త్రీయ్” అంది వేళాకోళంగా. “అంత యెటకారంగా తోచినా పరవాలేదు. కాని నేనడిగినట్లు ఆ ఖేడాలకి సరైన కారణంచెప్పచూద్దాం. కొన్నెందుకుశూచాలి? అదే జాతిలో కొన్నెందుకు తూచకూడదూ? మరికొన్నింటిని, తూనికా గాకుండా, లెక్కాగాకుండా యే ఆధారంతో అమ్మాలి ? ఓ పిచ్చి బాటలో మనుషులు నడిస్తే, దుకాణదార్లు తెలి

వున్న పిచ్చివాళ్ళనుతారు.” తన ఆఖరి రిమార్క్ చేశాడు. సుశీల అతని రిమార్కును కాదన్నేక పోయింది. ఆ విషయం తనకీ తెలుసు, అందరికీ తెలుసు. ఏనా, వింతగానే వుంది. బజారు వ్యవహారంలో యిన్నిరకాల వంకర నడక లున్నాయని యిప్పుడే అనుకుంది. యిన్నిటిని అరుణ యేకరూపెట్టాక, “యీ తేడా యెందుకో” అని తనూ జనాబు వెతికింది. యిన్ని తేడాల్ని యెరుగుండి, యెరగనట్టుగానో లేక, వాటి కారణాలెరిగున్నట్టో తనో బజారు వ్యవహారంగా మొగుడుదగ్గర చెలామణి అవుతూంది. యీనా డిన్ని లోట్లూ వెతికి అడిగేసరికి తనేమీ జవాబివ్వలేకపోయింది. అరుణే ఆమె ఆలోచనల్ని మళ్ళించేశాడు. “స్లరే, ఇప్పుడు వాటి నాలోచించి ప్రయోజనంలేదు. అధికారయక్తంగా మార్పు అమల్లోకి రావాలి. యే దశాంశ పద్ధతో వాళ్ళ నెత్తికి గుద్దితే, ‘తిలాసాపం వో పిడికెమా’ అన్నట్టు మన్నెత్తికూడా కాస్త కాస్త అంటుతుంది. అప్పుడందరి కళ్ళూ తెరుచుకుంటాయి.” సమర్థిస్తూ తనో అంత్యోపన్యాసం కూడా కానిచ్చాడు అరుణ.

విషయం యెంత విచిత్రంగా వుందో, అంతకంటే మించి అతని చూర్కెట్ ఎక్స్‌పీరియన్సు వింతగా తోచి దామెకి. ఏనా, తన తెలివికి లోపాలు తోచనేలేదు. పైగా యిన్నిటిలో వాటికి సవరణ మార్గంకూడా సూచనచేస్తున్నాడతనూ! యింతకీ తననొక తెలివితక్కువ వ్యక్తిగా లెక్కగడుతున్నాడని తోస్తునేవుంది. ఆ భావం తోచేట్టు

ప్రజలందరినీ అజ్ఞానులనో, పిచ్చివాళ్ళనో గిమార్చి చ్చాడు.
అదే విచిత్రం! నేటినుండి తనని 'తోసిరాజం'టాడేమో
అనికూడా భయపడింది.

౨౦

అరుణ కూతురు లక్ష్మి, అచ్చంగా అతని తల్లిచోటి
కలో పుట్టింది. మూడో నెలొద్దీంది. అమాయకంగా ఆ
పసి బిడ్డ నవ్వుతుంటే అరుణ కీ లోకమే తెలిసేదికాదు.
కొంతసేపటికి తన చదువూ, పరీక్షలూ జ్ఞాపకం వొచ్చేవి.
యేవంటే; చేతిలో పుస్తకం వుండగా బిడ్డతో నవ్వులాట
ప్రారంభించేవాడు. కొంతసేపటికి అతి వుత్సాహంలో
ఆ బిడ్డ నెత్తుకోవాలని చెయ్యిజాపితే, పుస్తకమడ్డాచ్చేది.
అప్పుడు వాళ్ళు తెలిసి చదువు గుర్తుకొచ్చేది. “యెత్తు
కోడం తెలియకుండానే నైకి లేచిస్తే, చెయ్యో కాలో
వూడొస్తుందిగాని, యింకేంవుందీ” అనుకుని అప్పుడా ప్రయ
త్నమ్మాని, చదువులో మునిగిపోయేవాడు.

ఈసారి యే.సి.ఎ పరీక్షకెళ్ళి పదిహేను రోజుల
తరువాత తీరిగొచ్చాడు అరుణ. వొస్తూ వొస్తూ ఆ తల
నొప్పి పుస్తకాలు ఓ బీరువాడు తెచ్చాడు. తేవడమేనా ?
ముందుగా తన గదిని పిచ్చాస్పత్రులాగ యేర్పాటుచేశాడు.

అరుణ చర్యలు చూస్తూంటే, సుశీలకి ఎంతో యేవగింపు ముంచుకొచ్చి, చలిజ్వర మొచ్చినంత పనయ్యేది. ఐనా, ఏమీ అనలేకపోయేది. మూడుసంవత్సరాల వైవాహిక జీవితం సైతం, సుశీలను గృహిణిగా మార్చటానికి బదులు, గురువుగానే ప్రోత్సహిస్తుంటే యిక ఆమెలోవున్న చదు వెంతటిదైతేమాత్ర మేం ప్రయోజనం? యింతగా అభిప్రాయ భేదాలున్నా, అరుణ పై అనురాగం లేకపోలేదు. అతడుతననింకా గురువుగా యెంచకపోడం తనకి బాధగా తోచింది.

లక్ష్మీ అల్లారుముద్దుగా అరుణకంటికి మెరపుతీగలా మెదుల్తూ, వన్నెలూ చిన్నెలూ మారుస్తూ పెరుగుతూంది. నెమ్మదిగా అరుణ ఏ. యస్. ఏ. ఏ పరీక్షలకు సిద్ధపడుతున్నాడు. ఈ పరీక్షలతో తన విజ్ఞానాని కోరిక ఏర్పడుతుంది. తనకెంత విలువుందో తెలిసాస్తుంది. తన స్థానం తానేర్పాటు చేసుకోవాలి. అప్పుడు తనకెవరు గురువో, ఉద్దరించినవాళ్ళేవరో, యేంజేసి తన్నింతవాణ్ణి చేశారో, తన వాళ్ళనిపించుకొనే వాళ్ళందరికీ తెలుస్తుంది. అదే తన లక్ష్యంకూడా!

అరుణచేసే ప్రతీక్షణ సుశీల పెరితనానికి రాచబాటో అన్నట్లు ఆ యెదురుచూసిన పరీక్ష లొచ్చాయి. బాంబాయి వెళ్ళి నెలకోజులకి తిరిగొచ్చాడు. యిప్పుడు కూడా కొన్ని పుస్తకాలు దొర్లించుకొచ్చాడు అరుణ యెప్పుడు కొత్తపుస్తకాలు తెచ్చినా, వోసారి వాటన్నిటిని

పరీక్షగా చూడడం సుశీల కలవాటు. ఏంలేదు, “తనకేమేనా వున్నాయేమో” అని.

లక్ష్మికి అప్పటికి రెండో ఏడు. మాట్లాడడం అలవాటు చేసుకుంటోంది. లక్ష్మితో మాట్లాడుతూన్న సందర్భంలో అరుణ హఠాత్తుగా సుశీలతో అన్నాడు, తను ఉద్యోగం చెయ్యదలిచినట్టు. “చెయ్యొచ్చు, దానికేం తొందరొచ్చిందని! యెప్పుడో చెయ్యొచ్చులెండి, ఉద్యోగమేగా!” పూర్తిచెయ్యకుండానే, సగంలో తన అభిప్రాయాన్ని నిలిపి సింది. యింతకీ తన కిష్టంలేదని చెప్పడానికి యింత దొంక తిరుగుడు రస్తావేసింది సుశీల. అయినా అరుణ, తనఉద్యమం మానుకోడం బాగాలేదనుకున్నాడు. పైగా కావాలన్నప్పుడు నౌకరీలు దొరకవ్! తన అదృష్టంకొద్దీ, ఐ.యల్.టి.డి.లో ఎక్స్కాంటెంట్ పదవి కాళీ అయిందని ప్రకటనొచ్చింది. తనలాటి క్వాలిఫికేషన్లున్నవాడు ప్రస్తుతం దొరకడం కష్టం. ఈ విషయంలో సుశీల వొప్పుదలేమిటి? తన గౌరవం చూడగలిగినంతసేపే, తనుండ గలిగేది! లేనప్పుడు తనెందుకు కట్టుబడి వుంటాడు? తన్ను వో మనిషిగా చూడాలి వ్యక్తిత్వం కలిగేలా చూడాలి! అలాటిది పోయి తనకి తనే ప్రబల్లో పడతానంటే కూడా అడ్డుచెప్పడం, తన శ్రేయస్సుకోరడమేనా? యేమైనాసరే, తను దగ్గఖాస్తు పంపాల్సిందే!

ఒక వారం తర్వాత అరుణకు ఇంటర్ వ్యూ వచ్చింది. దాన్లో సెలక్టయ్యాడు కూడా. యిప్పుడతడు ఐ.యల్.టి.

డి. అక్కొంబెంటు. రెండొందలు తెచ్చుకోగల సమరుడు. తనలాగే యింటర్మీడియటు చదివినవాళ్ళెందరో టిరవై రూపాయలేనా సంపాదించుకోలేని స్థితిలో వున్నారు. బస్సు కండక్టరు కొందరు, కోమటి గుమాస్తాలు కొందరైతే; కంట్రాక్టరు గుమాస్తాలు కొందరు; యెలకన్ ప్రోపగేటర్లు కొందరూను; పోతే ఫిలింరిప్రజంటెటీవ్లు, థియేటర్ బుకింగుక్లర్కులుగా వెలిసినవాళ్ళనేమిట! ఈ స్థితిలో తన కలాటి నౌకరీ దొరకడం అదృష్టంకాదా? అలాటి తన స్థితిని జూసి, సంతోషించడం, వుత్సాహపరచడం పోయి, మరీ చిన్నకుర్రాణ్ణి మందలించినట్లు నిరుత్సాహపడే మాటల్లో జవాబుచెప్పడం సుశీల పొందిన విద్యా సంస్కారాలకి మెరుగుకాదు.

౨౧

ఆనాటినుండి అరుణయొక్క కార్యక్రమం మారి పోయింది. ఉదయంలేచి దంతధావనాదికాలు పూర్తిచేసుకునేసరికి ఆరున్నరౌతుంది. ఏడున్నరకి ఆఫీసుకు వెళ్ళాలి. అందులోనూ తొలిసారిగా నౌకరీ చెయ్యడం. తనపైన ఇంకా యిద్దరధికార్లు హాజరుగా వుండటం మొదలైన పరిస్థితుల్లో పెందలాడే యిల్లువిడిచి పోక తప్పటంలేదు. యేం

చేస్తాడు? తనింట్లో కాఫీవేళకి సరిగ్గా ఆఫీసులో తనసీటులో తను కనిపించకపోతే అధికారికి వాంగ్ములం యిచ్చుకోవ లొస్తుంది. కాఫీ యింట్లో గాకపోతే హోటల్లో తాగినా చెలుతుంది. తన నౌకరీ, తన హోదా యెలాగో నిలుపుకో వాలి. అందుకే, కాఫీకేనా యెదురుచూడకుండా ఉద యాన్నే వెళ్ళిపోయి పన్నెండున్నర కోచ్చేవాడు. తొంద రగా భోంచేసి, సాయంత్రం ఐదున్నరకొచ్చి ఉస్సురంటూ కుర్చీకి అతుక్కు పోయేవాడు. అప్పటికి మిగిలుంటే సుశీల స్నేహితురాల్వెవరూ ఆతిథ్యం స్వీకరించకపోతే ప్లాస్కులో వున్న కాఫీ తనకి దక్కేది. తర్వాత కాస్సేపు లక్ష్మితో మాట్లాడేవాడు. అంతే, ఆపైసి యెప్పుడు భోజనమై యెప్పుడు నిద్రపోయేవాడో యెపరికి తెలీదు. తనూ తన పుస్తకాలూ కలిసి రాత్రి పన్నెండింటివరకూ జాగ్రం చేసినిద్రపోయేవారు. ఈవిధంగా సుమారు మూడు నా రాలు గడిచాయి. అంతవరకూ అరుణతో వొచ్చిన మార్పుని పరి శీలిస్తూన్నా, సుశీలయేమీ అన్నేదు. ఐనా, తన ఆలోచనకి, అతనలా జైట సంచరించేందుకు కారణంతోచలేదు. అందుకే ఉండబట్టలేక వోనాడు నిల్చిసి అడిగేసింది కూడా.

“ఏవో కొంప లంటుకున్నట్టు ఉదయం కాఫీమానేసి పోతున్నారు; పైగా భోజనానికి వొచ్చినట్లేవొచ్చి, నడుం వాల్చుకుండా హోటల్లో చెయ్యికడుక్కున్నట్టు పరుగెడు తున్నారు; బొత్తిగా యిల్లు పట్టడంమానేశారు. ఎక్కడి కెడుతున్నారు? ఏం పనుందని, ఏ తెలు రికలు... కంమాదిరి తోక ప్రశ్నలతో వారివిడిచింది సుశీల.

అరుణకి జవాబు యిరుకైపోయింది. నౌకరీకి సుశీల యెంత మాత్రం సుముఖంగా లేదు. అందుకా విషయం మరుగు చెయ్యాలి; చెయ్యాలంటే అబద్ధంచెప్పాలి; అది తనకలవాల్లేదు; నిజం చెప్పడానికి వీలేదు. ఆమెకిష్టంలేని పనిచేస్తున్నట్టు తెలిస్తే, అమితంగా ఉద్దేశపడుతుందేమో! ఏం చెయ్యాలి? సందిగ్ధంలో నలుగుతూండగా సుశీల రెట్టించింది. “ఏమాలోచిస్తున్నారా ? ఏం చెప్పాలనా.... నిజం చెప్పనా మాననా - అనా ? ఏవైనా పేకాటల్లాటి వాటికి అలవాటుపడుతున్నారా కొంపదీసి” కంగారు ఆప లేక అడిగేసింది. అరుణ నిజంగా అలాటి అలవాట్లకి పాలు పడినా, తాను నమ్మదు. ఏనా, తన ఉద్యోగంలో మాటలు జారింది; నిలదొక్కుకుంది.

ఆమె మాటలప్రభావం కాబోలు, అరుణ తక్కువ అబద్ధం కల్పించి జవాబిచ్చేశాడు. “ఆఁ ... ఏం లేదు... యింట్లో యెంతసేపు గడుస్తుందీ? బైట కాస్త స్నేహితుల్తో గడిపేస్తున్నానంతే ! పేకాట్లూ జూదాలూ నేరుస్తానా సుశీలా?” అబద్ధమాడుతూనే విషాదంగా అడిగాడు అరుణ. కాని అతని ముఖంలో నిజం చెబుతోన్న ధీమాలేదు. కళా హీనంగా, పేలవంగా వుంది.

అతని ముఖ భంగిమలు చూస్తున్న సుశీల అనుమానించి యెదుగుప్రశ్నగా వెక్కిరించింది. “మన్నిరానిచ్చి, మాట్లాడే స్నేహితులా? అంత భాగ్యం కూడానా ? హూఁ రాత!” విదిలిస్తూ తిరస్కార భావంతో అరుణయొక్క అంతస్తునే కూల్చేసింది.

సుశీల మాట్లాడిన పదాల్లో యెంత తిరస్కారముందో ఏమో ; అరుణ మనస్సు కలకబారి ఒక్కక్షణం కొయ్యై పోయాడు. ఇక తనలో ప్రేరేపించిన ఉద్రేకం ఆగక మహాఘాతంలాటి జనాభిచ్ఛేదాడు.

“ఒకప్పుడు, ‘మా మతం మా దేవుళ్ళు,’ అంటూ యెగుర్లాడుతూ మన పెద్దలంతా, పెద్దపెద్ద దేవాలయాల్ని నిర్మించారు. ధర్మరక్షణ మతరక్షణ పేరుపెట్టి, విద్వాంసాలు కూడా స్థాపించారు. నిర్వహిస్తామంటూ నిక్షేపాలిచ్చారు. యెన్నో నిధులిచ్చారు. వాటిలో సోమనాథ దేవాలయం వంటివి చెప్పుకోదగినవి; ఐతే, కడకేమైంది?... ‘మీది మతంకాదు,రక్షణ శేలీదు’ అంటూ ఉద్ధరించే వాళ్ళలా వొచ్చిన మహమ్మదీయులు; నిక్షేపాలతో సహితం విగ్రహాల్నికూడా తగ్గించుకుపోయారు అలా యెంతదూరం మోసుకెళ్ళారనీ ? మార్గమధ్యంలోనే అరేబియా యెడారిని దాటించలేకపోయారు. నిర్మించిన వాళ్ళ వృద్ధరణ మహమ్మదీయులదాడి వరకూ సాగితే, మహమ్మదీయుల వృద్ధరణ అరేబియా యెడారి కప్పించడం వరకూ సాగింది. ఆ ఎడారి చేసిన తుపానుదాడికి వశమైపోయాయి మనవిగ్రహాలు. యిసకతుపానుల తాకిడికి ఆ విగ్రహాలు నునుపెక్కి సూర్యకిరణాలలో మెరుస్తూ ఈనాడు స్ఫిలిక్కు అనిపించుకుంటున్నాయి. శిల్ప కళాచాతుర్యం ‘మాసొమ్మ’ నుకుని విగ్రహంగా మలిచి, మతం అనే వాతావరణపు భ్రమలో ‘దాచేద్దాం’ అనుకున్నారు హిందువులమనుకున్న వాళ్ళు. ‘మీ కేం తెలుసు, వాటివిలువ! మేం వృద్ధిస్తామంటూ

పట్టికెళ్ళినవాళ్ళు మహమ్మదీయుల మనుకుంటూ హిందూ దేశంమీద ఆధారపడ్డవాళ్ళు! యీ రెండు రకాల వాళ్ళ హద్దులోనే నియమితమై దాచబడే వస్తువేదేనా కావచ్చు కాని, మానవత్వాన్ని ప్రసాదించి, ప్రతిష్ఠించి, ప్రతిపాదించి చేసి, మానవ నైతిక విలువలను సమకూర్చే శిల్పకల నిర్బంధించబడేది కానేరదు. ఈనాడు, ఆ విగ్రహాలను చూడ్డానికి మూడు మళాలవాళ్ళూ, యెడారిని లక్ష్యపెట్టకుండా వెళ్ళి చూసివోస్తున్నారు...." అరుణ చెప్పదలిచిన భావం యిప్పటికి అర్థమైంది సుశీలకి. ఏనా, అతను చెబుతున్న జవాబు పూర్తికాలేదు. అతని ధోరణిలో జవాబుతోచటంలేదు, వేనకపాటుగా వాతపెడుతున్నట్లు తోచి, బాధ పెడుతోందంతే! మొదట్లో ఆ ధోరణి పైత్యపు వాగుడుగాతోచింది, కొద్దిసేపటికి యేదో పొడుపుకథ అనిపించింది. యిప్పటికి అది వాతగా పరిణమించి భరించలేనంత బాధ పెట్టింది కూడా! అందుకే విదిలించుకుంది.

“అంతగా యెవళ్ళ వుద్ధరణా లక్ష్యంలేకుండా ఇంత వాళ్ళయిపోయారా? ఆనాడు ప్రాధేయపడినక్షణం యిప్పుడు గుర్తుండదుకాబోలు! ... చదువు చెప్పిన వాళ్ళకే యెదురు చెప్పగల సాహసం యెంత కాలంనించి పొందుకుందీ? సాహసం చాలా దూరంవచ్చింది!” అహంకారం పూర్తిగా వ్యక్తమయ్యే జవాబుతో, అరుణని కసిరి కొట్టింది సుశీల. దాంతో అరుణలో పొటుషం రెచ్చిపోయింది. వెంటనే ఉన్నదున్నట్టు చెప్పేశాడు కూడా.

“సుశీలా చాలా ఉద్రేకం తెచ్చుకుంటున్నాన్ !
 అనవసరంగా, విదిలించుకు మాట్లాడతావేం ?.... ఆనాటి
 మాట వుదాహరణైతే, దానికి నే పొందిన జవాబేదీ?
 దానికిదా జవాబూ? పెళ్ళి చేసుకోడమా ? అదా నీ
 అర్థం !.... యింతకీ నేనింట్లో వుండక బైటికెళ్ళిపోతున్నా
 నని కదా, నీ యివింత విజృంభణ ! వుద్యోగం చెయ్యా
 లనుం దన్నాను. యిప్పుడు కాదన్నావ్. కావాలన్నప్పుడు
 దొరకవు, అందుకని దొరికిన పంటనే ప్రవేశించాను.
 అప్పుడే చెబితే, మాట విన్నదని బాధపడతావని చెప్పలేదు;
 అబద్ధమాడి దాచేశాను. గురుత్వాన్ని తీసికొచ్చి అడ్డం
 వేస్తున్నావంటే... ? ఈ చెయ్యబోయే పనులకి నీకే ఆలో
 చించడం తెలుసనా ? నా కూడా చదువు సంధ్యల
 ప్రభావం అంటిందంటావా?...” చాలా దూకుడుగా జవా
 బిచ్చాననుకున్నాడు అరుణ. ఉద్రేకంలో, కోపం అణచు
 కుంటూ, వొణుకుతూన్న స్వరంతో ఊగులాడుతూ సంభా
 లించుకుంటున్నాడు అరుణ.

“యెందుకొచ్చిన నౌకరీలు; యేం నిండుతుందనీ ?
 చెప్పినమాట వినకుండా ?” సాగదీసుకుంటూనే అయిష్టంగా
 అవతలి గదిలో కెళ్ళిపోయింది సుశీల. అయినా, ఆమెలో
 అహం దెబ్బతిని, అకారణ రౌద్రస్థి రెచ్చగొట్టింది.
 సంస్కారంలేని భావనా విశేషం, తమ గుణాన్ని ప్రేరే
 పిస్తుంది; ఇదే అవిద్యా లక్షణం! సత్యగుణార్థమైన భావనా
 భావిత విద్య, సవిద్య !

౧౧

“యీ నాటికి యింత పెద్ద అయిపోయాడు! నేనెంతగా త్యాగం చేశానో యిప్పుడు గుర్తుచేసుకోలేకపోతున్నాడు. ఇంతవరకూ చాపకింద తేలుమాదిరిగా, బురదలో వున్న గాజుపెంకులాగ ఊరుకుని, ఈనాడు నన్ను బాధ పెట్టాలని చూస్తున్నాడు. యెంతటి వాడెలా మారిపోయాడూ!... ఈనా డింతచేసి, రేపెంత చేస్తాడోకదా!... యిప్పుడు నేను తేలికైపోయానుకదా!... యిందు కేమిటి విరుగుడు? నేనేం చెయ్యాల్సి?... యేంచేస్తే దోవకొస్తాడు?... నా బుద్ధియింతగా మందగించి పోయిందేం?... అయ్యయ్యో, పాముని పెంచుకుంటున్నా నేం?... నా కేమిటి దారి?

‘నాన్నా! నువ్వు నచ్చజెప్పాలను కున్నప్పుడు వినానుకాదు, ఈనాడు తెలిసొస్తుంది. అమ్మపోతే, అన్ని విధాల ఆదుకుని, అల్లా సౌఖ్యాలూ విడుచుకుని, ఒక్క లక్ష్యంతో ముద్దుగా పెంచి, నన్ను మన్నించకుండా వెళ్ళిపోయావా? క్షమించలేనంత తప్పుచేశానన్నమాట, ఈనాడు తెలుస్తుంది, నాన్నా! అనుభవిస్తున్నాను; యేమో అనుకున్నాను; దారి కొస్తాడనుకున్నాను; ముందుచూపుతేకుండా

నీకెదురు తిరిగాను. యిప్పుడు నలుగురున్నాను. యిక మేలు కుంటాను, నన్ను ఆదుకోనాన్నా! నాతప్పులన్నీ మన్నించు నాన్నా! నువ్వు కాకుంటే, యింక దిక్కెవరూ ?”

ఆకాశం చిలుపడినట్లు కురిసిన కుంభవృష్టిలాగ వడ్చింది సుశీల. తనకింక గతిలేదన్నట్లు బాధపడింది. అప్పటి నుండి అదే ఆలోచన; తదేకంగా ఆలోచించడంచేత, బిడ్డని కూడా సరిగా సంరక్షించలేకపోతోంది; యిక అరుణ విషయంలో తనకున్న సదభిప్రాయమంతా చెరిపేసుకుంది. అందుచేత అతన్ని పలకరించడం లేదుకూడా! చాలా నిమిత్తంగా మాట్లాడుతూ, యిష్టమున్నట్లు, లేనట్లూ కూడా సంచరిస్తోంది.

అరుణ యివన్నీ ఆలోచించడంలేదు. అతని ఉద్దేశంలో ఆమె కోప మణిగిపోతే మాట్లాడొచ్చులే అని మాత్రం అనుకున్నాడు. అందుకే, సుశీల ప్రసన్నంగా లేక పోడానికి విచారించడంలేదు. ‘కొన్నాళ్ళకదే సదు మణుగు తుందిలే’ అని, ఆ క్షణంకోసం ఓపికతో ఎదురుచూస్తూ; గోజులు నెట్టేస్తున్నాడు. యింతకీ లక్ష్యేనికూడా, సుశీల సరిగా చూడడంలేదని తెలుసుకోలేదు; అతనికా అనుమానమే రాలేదు. అలా నాలుగు గోజులు గడిచాయి.

ఆనాడు అరుణకి జీతంవచ్చింది. ఎక్కంటెంటుగా అతని జీతం నూటయెనభైయేడు రూపాయలు ముట్టాయి. తనకి తండ్రి పంపించే రెండొందలు ఖర్చవటంలేదు. ఇప్పుడీ జీతంకూడా వస్తోంది ఏం చెయ్యాలి? ఆలోచనల్తో ఉక్కిరిబిక్కిరౌతూ అరుణ బజారులో ప్రవేశించాడు.

అలవాటు లేనివాడు స్వయంగా బట్టల దుకాణంలోకెళ్ళి
'మంచిరకం చీర కావాల'న్నాడు. దానికి తగ్గట్టు
వో జాకెట్టుగుడ్డ తీసుకున్నాడు. లక్ష్మీకో గాను కొన్నాడు.
సుశీల యెవరికి వారికే అన్నట్టు విడివిడిగా పార్సెలు చుట్ట
చుకుని రాత్రి యేడౌతూండగా యిల్లు చేరుకున్నాడు.

గుమ్మంలో ఎదురైన భార్యారత్నానికి ఆమె
భావతు పార్సెలు నిచ్చాడు. లైటు వెలుగులో, కాగితం
తప్పించి చూసింది. 'ఉఃహూ' అనుకుంటూ అక్కడున్న
టేబులుమీద ఉంచేసింది. ఆమె భావమేమిటో అగుణకి
అరంకాలేదు. యేం జేస్తాడు పాపం! తన జేబులోవున్న
లక్ష్మీ గాను పెకితియ్యక పూరుకున్నాడంతే.

'నన్ను యెరేసి తనకి తొత్తును చేసుకోవాలని ప్రయ
త్నం కాబోల్ను అబ్బాయిగారి వృద్దేశం! పాపం, యీ
చీరల మోహమెవరెరగరనీ? ఈ మాత్రానికే మురిసి
పోతాననుకున్నాడు కాబోలు! యింకానయం, పూలుకూడా
తెచ్చాడుకాదు. తెలివివేటలిందు కుపయోగిస్తున్నాయన్న
మాట!... అణాకానీ మనిషి, ఉరి తగిలించుకున్నట్టు
వోకోమటి గుమాస్తా నొకరీచేస్తూ ఆ పావలా డబ్బులిక్కి
తోడువాళ్ళ నాన్న పంపించినడబ్బు వో కొంచంవేసి యీ
చీర తెచ్చుంటాడు. ఈ రూపాయణా చీరలెవరిక్కావాలీ
అంట! నేనంత వీం తెలియని చిట్టి పాపాయినా? ఇంకా
నాసం చేద్దామనుకున్నాడు కాబోలు! అమాయకుడు
టేటిలుతో యిప్పటికేముంచాడు. యింకేం ముంచుతాడు?

యిప్పటికీ కళ్ళు తెరవకపోతే యింకా ముంచేవాడే! ఇలాటి సంగనాచికి నే లొంగుతానా ? ..చూద్దాం, నే జవాబు చెప్పలేకపోయినాడు కదా! నా కెదురు తిరిగితే, నేనేం చెయ్యగలొన్న ఆనాడు కాలేజీలో చూపించడానికి అవకాశం రాలేదు. ఈనాడొచ్చింది. చూపిస్తా, యెట్లా నిగ్గహించుకుంటాడో చూస్తాగా! వెర్రి సుశీలనుకున్నాడేమో!

కత్తి మరీ పదునెక్కేలా నూరుకుంది, సుశీల. ఆమెలో అరుగులేని కోపం! తన ఆసరా లేకుండా తెలివి తెచ్చుకున్నాడన్న ఈర్ష్య; కావాలనుకున్న ఘనత తన క్కాకుండా చేసేడన్న భావంతో పగ; తనకంటే పై చెయ్యిగా బతకాలన్న పట్టుదల ఒక్క పెట్టుగా ఆవేశించి, సుశీలని స్థిమితం లేకుండా చేస్తున్నాయి. వాటి ఆధారంతో గాలి మేడలపై శిఖరాలమీద గంతులేస్తోంది.

తెల్లారి ముఖాలు కడుగుతూండగా దాసిరంగమ్మని పిలిచి, “యిదిగో తీసుకోవే, మీ అయ్యగారు నీకు బహుమానం తెచ్చారు” అంటూ దానికందించింది. ‘ఏదోపొట్లం’ అనుకుని తీసుకుంది. తీరా విప్పిచూసి, తెల్లబోయింది. జార్జెట్ చీర, జార్జెట్ గుడ్డ! చూస్తున్న సుశీల కూడా కళ్ళు పచ్చబడ్డాయి. “యిలాటిది తెస్తాడనుకోలేదే” అని నాలుక కొరుక్కుంది. అయినా, పట్టుదల విడవగలచలేదు. “ఏదెలా జరుగుతుందో కానియ్, చూదాం” అనుకుని ఊరుకుంది.

ఈ సంఘటన చూస్తున్న అరుణ నిశ్చేతనంగా నోట్స్ బ్రష్తో కూర్చుండిపోయాడు. భూమి తనచుట్టూ

తను తిరుగుతుందని భూగోళం చెబుతోంది కాని, ఇప్పుడు తనచుట్టూ తిరుగుతూన్నట్టు కళ్ళారా చూస్తున్నాడు అరుణ. 'యింతగా మారిపోతుంద'నీ పూర్తిగా వ్యతిరేకిస్తుందనీ ఊహించలేకపోయాడు. నోట్ల బమ్ నానిపోయి నంతవని జరిగినా, నిశ్చేష్టత వాదలేదు. ఏవేళకో తెమల్చుకుని, ఆఫీసుకి అరగంట లేటుగా చేరుకున్నాడు; ఆఫీసులో తుమాషా చెప్పుకున్నాడు.

మధ్యాహ్నం యింటికివచ్చి తన గదిలో కూలబడ్డాడు. కుర్చీనుంచి పైకి లేచే అవసరం లేకపోయింది. సుశీల హాల్లో పడుకుని ఏదో చదువుతూంది. భోజనానికి రమ్మని పిలవలేదు. 'ఎప్పుడో పిలుస్తుందిలే' అనుకున్న అరుణకు నిరాశ యెదురైంది. యింకా యెదురుచూస్తే మళ్ళా లేపాతుందని, వెంటనేలేచి వెళ్ళిపోయాడు. ఆనాడు సాయంత్రం హోటల్నుంచి టిఫిన్ తెప్పించుకున్నాడు ఆఫీసుకి. రాత్రికూడా సుశీల పిలవలేదు. అప్పుడూ హోటలే గతైంది. ఈరకంగా మూడురోజులు ఆచత్తా ఈచత్తా తిని కడుపు నింపాడు. యిక లాభంలేదని టికెట్ బుక్ కొన్నాడు. విచిత్రంగా మారిపోయింది అతని జీవితం. ఉద్యోగంతో పగలంతా ఆఫీసులో, భోజనం వగైరాలు హోటల్లో, సరదామాత్రం సుశీల యింట్లో. ఈ పద్ధతికూడా సాగుతుందన్న నమ్మక మేదీ? "యిక్కడేం మిగిలిందనీ, యీ యింటికి రావడం?" అని అడిగితే ఆనాడు హాస్టలు కాలీ చెయ్యడానికెన్ని అవస్థలు పక్కేదూ? యిప్పుడిదికూడా పాతాత్తుగా సంభవిస్తే ఏం చెయ్యాలి? యింకో యిల్లు

తీసుకుని వుంటేనేసరి, లేకుంటే వోరోజున వీధిలో నిలబడాలి
సాస్తుంది.” అరుణ ఆలోచన రైటే అనిపించింది. వెంటనే
ఆఫీసు నొకరుతో చెప్పి, అక్కడికి దాపులోనే వో యింటో
వాటాని అదెక్కి తీసుకున్నాడు. ఉదయం ఆఫీసుకెళ్ళేముందు
అక్కడే కాఫీ టిఫిన్లు ముగిస్తాడు. మధ్యాహ్నం కార్యుర్
తెప్పించుకుని అక్కడే తింటాడు. సాయంత్రం కొంచెంసేపు
చదువుకుని, భోజనం చేసి తాళంవేసి వొచ్చేస్తాడు. ఏమీ
తెలియని వాడిలా యింటికొచ్చి పడక్కుర్చీలో వాలి
చదువుకుంటాడు. యిన్ని అలవాళ్లు వొచ్చినా, యింకోటి
మరోటి పాడుజేసుకుంటాడు కాని; చదువూ పుస్తకం గురి
చిపోడంలేదు. అరుణలో పాదుకున్న లక్ష్యం అలా చేయి
స్తూంది.

ప్రతిదినం ఆఫీసుకెళ్ళేముందు లక్ష్మీని దగ్గరికిపిల్చి
‘కాఫీతాగేవా’ అంటాడు, ‘బిస్కట్లున్నాయా’ అని విచా
రణ చేస్తాడు. యేవేవో పిచ్చి మాటలు చెబుతుంది.
అన్నిటినీ ఓర్చుకుని వింటాడు ‘ఊ అలాగా’ అంటాడు.
నెమ్మదిగా లేచి వెళ్ళిపోతాడు. చీకటిపడ్డాక వస్తాడు. ఒస్తూనే
‘అమ్మా’ అని పిలుస్తాడు. మళ్ళీ విశేషంబడుగుతాడు. యిక
చదువు ప్రారంభిస్తాడు. మొత్తంమీద తనకి కాని జీవితం
గడిపేస్తున్నాడు అరుణ. యిలా రెండు నెల్లు గడిచింది.

౨౩

అనాడు శనివారం. ఆఫీసుకు వెళ్లేసరికి ప్రతి
గుమాస్తా ప్రతి అధికారీ అతనికి గ్రీటింగు చెబుతున్నారు.
ఈ పరిస్థితితో అరుణ కేమాత్రం పాలుపోడంతేదు.
సుమాగు పన్నెండోతూండగా మేనేజరు అతన్ని పిలిపిం
చాడు. అంతక్రితం రాత్రి కలకత్తా హెడ్డాఫీసునుండి
రిప్రజంటేట్ వచ్చాడు; ఆయన ఐ.యల్ టి.డి. కి
అటర్నీగా వుంటున్నాడు. అతడితో యింటర్వ్యూకి అరు
ణని పిలిపించాడు మేనేజరు. వారిద్దరూ ఆఫీసులో తారస
పడ్డారు.

“నీ సర్టిఫికేట్సునిబట్టి, నిన్ను కొన్ని షవయాల్లో
తరిచి చూడాలనుకుంటున్నాను; సరైన జవాబులు చెప్పి
పై నొకిరికి తగినవాడవనిపించు కోవాలని వుందా? నా
ప్రశ్నలకి జవాబు చెప్పడం యిష్టమేనా?” అటర్నీ అరుణని
సాపేక్షగా అడిగాడు.

“నేను సిద్ధంగానే వున్నాను. యిలాటి పరీక్ష ద్వారా నా కర్మలో వున్న శక్తిని, యుక్తిని తెలుసుకొంటూ ప్రమోషనిచ్చే సంస్థ యెప్పుడూ అభివృద్ధి పొందుతూ వుంటుందని, ఆర్థిక శాస్త్రరీత్యా నా అభిప్రాయం. అడగవచ్చును” వినయంగా అన్నాడు.

అటర్నీ భువన్ సాద్ అతని జవాబు విని సంతోషించాడు. మిగత వేరే పరీక్ష లేదన్నట్టు పిచ్చాపాటీతో ప్రారంభించాడు, “అయితే ఆ వృద్దేశం మీ కెలా తోచింది ?”

“ఇది జాన్ స్టూవర్ మిల్ కొంతవరకూ సూచన ప్రాయంగా చెప్పాడు; మార్కల్ ఈ విషయంలో ‘చెకింగ్’ అని మాత్రం ఉదహరించాడు కేవల్ క్రిష్ణ దేవేత్, ఆ చెకింగుకి భాష్యం చెప్పాడు; దాని సారాంశంలో కూడా పరీక్షించి ప్రామోష నిమ్మని కాదు. అసలా భావాన్నే స్పృశించలేదు. నా వృద్దేశంలో లేబర్ ఆఫీసును నిర్మించి మూడో తరగతిలో వుండే మంచి చెడుగుల్ని సవిరించినట్లు చెకింగు పేరుతో జార్ ఎవలెజింగు కూడా చేస్తే సిగమెన పునాదులతో ప్రతి సంస్థా వర్ధిలుతుందని, తోచింది. అందుకే అలా అన్నాను. నాది అడ్వాక్స్టు ఎనాలిసిస్ అనుకోండి పోనీ, అయినా న్యాయమాలోచించండి. అటర్నీ కాబట్టి మీతో కులాసాగా చెప్పగలిగాను” అంత ఫ్రీగా మాట్లాడినందుకు ఊమించమన్నట్టు చెప్పాడు.

“సరే; విదేశం అంటే యేమిటి ? దానికి సంబం

ధించి వ్యాపారం యేవిధంగా అమలు పరచాలి? యిరు
వఱ్ఱలూ నష్టపడని విధానమేది?"

“వస్తువుయొక్క ఉనికి సూచించేది స్వదేశం; స్థానం
మార్చి యెటుటిప్పనా అదంతా విదేశమే! ఒకచోటి నుండి
ఒక వస్తువుని తెచ్చి దాన్ని సంస్కరించి మార్చి, మరొ
రూపంలో దాన్ని అన్ని ప్రాంతాలకీ సరఫరా చెయ్యడం,
వ్యాపార వ్యవహారం. అలా చెయ్యడంలో ముడిసరుకు
దొరికే చోటునుండి వస్తువును ప్రయోజనకారిగా మార్చే
స్థలానికి చేరవేయగా, కొంతకూలి కమిషన్లు మొదలైనవి
అసలు ఖరీదుతో చేరతాయి. వస్తువును సంస్కరించడానికి
మరికొన్ని వస్తువుల్ని చేర్చి, యంత్రాలిని ప్రయోగించి
వివిధ మార్గాల్లో ఉత్పత్తిని పూర్తిచేసేవరకూ, యిన్ని
రకాల ఖర్చులూ తగులుతాయి. వాటిలో కొన్నిటిని,
ముడిసరుకు తెచ్చిన ప్రాంతాలకి కూడా సరఫరా చేస్తాం.
అలాటి ప్రాంతాలవారికి ఆ సరుకు దాదాపు రెట్టింపు
ధరకి లభిస్తుందన్నమాట! అందుచేత: ధరలని అదుపులో
పెట్టాలంటే, ఉన్నతిలో ఈ రకానికి చెందిన మార్పిడి
సంస్థలను నిర్మించకూడదు. ముడిసరుకులు అందుబాటులో
వున్న ప్రాంతాల్లోనే వివిధ పద్ధతుల్లో సాంస్కారిక కర్మా
గారాల్ని చిన్న పెట్టుబడులతో స్థాపించితే, ముఖ్యంగా
నిరుద్యోగం పోతుంది. యంత్రాలకోసం, లోహకర్మా
గారాలు ఏర్పడుతాయి. పలువిధాల ప్రజలకి పని కలుగు
తుంది. ధరలు చెప్పనక్కరలేదు. అయినా, ఒక్కొక్క

తెగకి సంబంధించిన కర్మాగారాలన్నీ అనుబంధంగానూ
 వుండొచ్చును. జాతీయంగానూ కావచ్చును. సిమెంటు
 ఫ్యాక్రీల సంస్థవున్నట్టే అన్నీ వుండొచ్చు. ఇక భూగోళా
 న్ననుసరించి దేశీయం విదేశీయం అనిపించుకునే నీతుల్లో
 చేసే వ్యాపారం చాలభాగం అధికధరలనే ప్రోత్సహిస్తుంది.
 ద్రవ్య మారకం విధానం మాని, వస్తుమారకం పద్ధతినే
 అమలు జరిపితే, బాగుంటుంది. అలాటప్పుడు అధిక ధరలని
 సూచించిన ప్రతి దేశంలోనూ ప్రజలకి మనస్థిమితం వుం
 డదు. అంతఃకలహాలు రేగుతాయి. అంతఃకలహాల కార
 ణంగా వ్యాపారం దెబ్బ తింటుంది. ఈ విషయానికి తార్కా
 ణం యింతకాలంగా హిందూదేశాన్ని పాలించినట్టు భావిం
 చిన ఐరోపీయులే! వాళ్ల వ్యాపార సంస్థలు రూపనామాలు
 లేకుండా పోయాయి.... ఒకే గూటిలో చీలిక వ్యాపారం
 పొసగేదికాదు. వస్తు మార్పిడి చేత కాని, అదే వస్తువునిచ్చి
 కాని వ్యాపారం చెయ్యాలి అనుకుంటే, దానికో పద్ధతి
 వుంది. పల్లెటూరునుండి చౌకలో సరుకులు కొనడం, చేరువ
 లోవున్న బస్తీకి తీసికెళ్ళి అమ్మడం; అలాగే కొంటూ
 అమ్ముతూ వుంటే; వుత్పత్తి స్థానంలో వున్న ప్రజలకి ఆ
 కాలం వొస్తుంది. దీన్నే కరువు అనొచ్చును. షార్ట్ ఆఫ్
 'మెటీరియల్ సీడెస్' అనిపించు కుంటుంది. అప్పుడక్కడి
 వారికే అధిక ధరలకు కిట్టే సరుకు కొనడం బస్తీలో అమ్మ
 డం దుర్భటమౌతుంది. మాటవరసకి పల్లెల్లో ధాన్యం
 చౌక, పట్నంలో ప్రియం. అదే వస్తువును పల్లెల్లో పల్లె
 ధరకు కొని బస్తీలో బస్తీ ధరకు అమ్మి—మొదటి పెట్టు

బడినే వినియోగించి అదేవస్తువును బస్తీనుండి పల్లెకు చేర్చి వారిధరకే వారికి అమ్మితే—నస్తువును సమూలం దోచు కున్నట్టూ కానేరదు; వ్యాపారికి తగిన లాభం వుంటుంది. కూడా! ఈ పద్ధతి విచిత్రంగా తోస్తుందికదా? సంస్థానాల కాలంలో హైదరాబాదు, సికింద్రాబాదుల్లో జరిగిన వ్యాపారం అలాటిదే. కేవలం సొమ్ము మారకం చేస్తూ వుండేవారు. బ్యాంకిరేటుకు భిన్నంగా యెప్పుడూ నడవ లేదు. అయినా లాభం గడించారు. అయితే యిలాటి వ్యాపారం తరుగుప్రాంతాల్లో వ్యాపారినీ ప్రజల్ని కూడా నష్టపరుస్తుంది” “యింత చెప్పి ఊకదంచా ననుకుంటాను” ముక్తసరిగా చెప్పాలనుకున్న సారాంశం యింతకు పెరి గింది.

“సరే, వొప్పుకుందాం. పల్లెనుండి బస్తీకి తెచ్చిన సరుకునే తిరిగి పల్లెకితెస్తే లాభమేం వుంటుంది? అందు లోనూ ధరపెంచకుండా!”

“దానికి ఉదాహరణిస్తాను. పల్లెలో ఒక రూపాయకి మూడుశేర్ల బియ్యం కొన్నాం. బస్తీలో రెండు శేర్లుగా అమ్మేశాం. అంటే ఎనిమిదణాలు మిగిలింది. దాన్ని వేరుగా వుంచుదాం. మొదటి పెట్టుబడి రూపాయి కాబట్టి ఆ రూపాయతోనే బస్తీ సరుకు కొందాం. అంటే రెండు శేర్లు. పల్లెలో అమ్మాలంటే, దానికి పదణాల యెనిమిద పైసలు వస్తుంది. అంతకుముందు వున్న ఎనిమిదణాలు కలిపితే రూపాయి రెండణాల యెనిమిదిపైసలు అవుతుంది.

దాన్నిబట్టిచూస్తే ఆరోవంతు లాభం కనిపిస్తూనేవుంది. ధరల నిష్పత్తి 3 : 2 అయితే చక్రవ్యాపారపు లాభం మూడోవంతులో రెండోవంతు (1/3 + 1/2) గా ఆరోవంతు మిగులుంది. ఒకవేళ పదిశేర్లు సనిమిదిశేర్లుగా ధరలుంటే నిష్పత్తి 5 : 4 కాబట్టి లాభం యిరవయోవంతు, యిలాటి వ్యాపారాలవల్ల తరుగు ప్రాంతాలకి, ఉల్బణం సంభవిస్తుంది. ఇన్ ఫ్లేషనుకు కారణం. పల్లెలో సరుకు వుండొచ్చని బస్తీ, బస్తీలో వుండొచ్చునని పల్లె అనుకుంటూండగా ఖర్చైపోయిన సరుకు లోటుగా తిస్తుంది.”

అరుణ చెప్పిన ధోరణి భువనప్రసాదుకు నచ్చింది. పెకేమీ అనలేదు. అయినా, వోరకంగా సూచనచేశాడు. “కొన్నాళ్ళపాటు హెడ్ అక్కంటెంటుగా యిక్కడే పని చేసి, జనరల్ ఆఫీసులో ట్రైనింగ్ తేనేగాని నీ సంగతి అంతగా చెప్పలేను. ఒచ్చేవారంనుండీ, ఇక్కడి అక్కంటల్ల ఛార్జీ తీసుకో.” ఆర్డరు ట్రైపుచేయించి యిప్పించాడు వెంటనే.

అరుణకు ఆశ్చర్యమేసింది. “ఇందుకా, అందరూ వినయం వలకబోస్తూ పొకరిస్తున్నారు” మనసులో అనుకున్నాడు.

“నాకు టీ పార్టీ యిచ్చి, నన్ను రిలీవ్ చెయ్యాలబ్బయ్” అంటూ పాత అక్కంటెంటు రిజర్వు డిన్నగు టికెట్ తీసుకున్నాడు.

ఇంతమంది, యిన్ని రకాల పొగుడుతున్నా తనకు

తృప్తి కలగటం లేదు; ఈ వార్త విని సుశీల సంతోషిస్తేనే తనకి తృప్తి, సంతోషమూను. “రేపు ఆదివారంకదా, సరదాగా అప్పుడేర్పాటుచేసుకుందాం. వోషద్ధతిలోసాగిడిన్నరు రక్తిగా వుంటుంది..... కాదంటే, యిప్పుడు వందరూపాయ లిస్తాను, మధ్యాహ్నమొచ్చేప్పుడు యింకో రెండొందలు తెచ్చిస్తాను. ఏం చేసుకున్నా సరే. నా అభ్యంతరం లేదు. ఏమంటారు? తొందరలేదంటే రేపు తప్పక యేర్పాటు చేస్తాను.” ఆఫీసు స్టాఫ్ కి నచ్చచెప్పి మేనేజరు దగ్గర ఆ పూటకి శెలవు తీసుకుని యింటికొచ్చేశాడు. అతనిలో భరించలేనంత సంతోషం వుంది. నాలుగొందల జీతగాడు తాను. బియ్యంకీ, యెమ్మలకీ లేని నౌకరీ, గౌరవం, హాదా అన్నీనూ!

౨౪

అదే రోజున పోస్టులో సుశీలకో ఉత్తరం ముద్రాసు నుండి చేరింది; ఆమె స్నేహితురాలు సరోజ పరాసింది. ‘ఒక వారంరోజుల్లో తాను ముద్రాసు చేరగలిగితే వుమన వెల్ ఫేరులో వుమనగైదు గా యిప్పించగలనని’ దాని సారాంశం. దానితో పెద్దవ కోమటి గుమాస్తా నౌకరీని తల దిన్నన ఉద్యోగంలో చేరిపోతోన్నట్టూ, అరుణ గర్వాని

కిది సరైన విరుగుడు అన్నట్లు భావిస్తూ, “అతన్ని రానీ, చెప్పేస్తాను దాంతో తలతిక్క అణుగుతుంది” అనుకుని యెదుగు చూస్తోంది. “అయితే, సాయంకాలం వరకూ రాదుగా, అలాటిది ఒంటిగంట వేళప్పు చొచ్చేళాడే?” తెల్లబోతున్న సుశీలని అరుణే పలకరింపాడు.

“భలేవార్త తెచ్చాను, నీకోసం, సుశీలా!” అన్నాడు గుమ్మంలో కాలిడుతూనే.

“అది మీకంటే ముందే నాకు తెలుసు” ముఖంగా అనేసింది.

“అప్పుడే నీ కెల్లా తెలిసిందీ?” ఆశ్చర్యపోయాడు.

“నాక్కాబోతే మీకెల్లా తెలుస్తుందీ?... ” నాగదీసింది.

“ఏమనీ? ... నీకెందుకు తెలుస్తుందీ?” విస్తుపోయాడు.

“అదే, నాకూ నాకరీ దొరికింది ఓ వారం రోజుల్లో వెళ్ళి చేరాలి, మద్రాసులో.... అదేగా మీకూ తెలిసిందీ!” జ్యోతిషం చెప్పినట్లు మాట్లాడింది. అనుణకి మతిపోయినంత పైంది తల దిమ్మెక్కిపోయింది. ఏం చేస్తాడు? శింకరుడు కాలకూటం మింగావో లేదో తెలియదుగాని అంతకంటే మించిన సూతాన్ని భరించాడు. ‘తను తెచ్చిన వార్త విని సంతోషిస్తుందేమో’ ననుకొని సంతోషంగావస్తే, ఆమె ఈ విషయం మారంగానెట్టి, తనమీద పగసాధిస్తోన్న స్వరంతో, గర్వంతో యెదురుదెబ్బతీసే మాట చెప్పింది. తన భావాల గాజుసీసా భళ్ళున పగిలిపోయింది తన రేకెట్

వేగం పర్వతాన్ని తాకి నిలిచిపోత పడేసింది. సుడిగాలిలో చిక్కుకున్న విమానంలా తన సంతోషం తన కేదురు తిరిగి నట్టయింది. అరుణకి కళ్ళు తిరిగిపోతున్నాయి. కుర్చీలో దేహాన్ని చేర్చాడు.

“లక్ష్మీని యెలా పెంచుతారో; అది మహాపట్నం. అక్కడ పిల్లలు పెరగటం కష్టం. అందుకని యిక్కడే విడిచి పెడుతున్నాను సర్దిగ్గా వారంరోజుల్లో చేరాలట!” కళ్ళెగ రేస్తూ చెప్పింది.

ఐతే, తనేనా తక్కువ తిన్నది? తన యిష్టానిష్టా లతో ఆమెకి నిమిత్తం లేకపోతే, దేవుడైనా లక్ష్యపెట్టడు తను. జవాబుచెప్పటం తనకి తెలిసినట్లు మరెవ్వరికీ తెలియ దన్న నిజం సుశీలకి బాగా తెలుసు. ‘ఆమె కళ్ళకి మైకం కమ్ముకోంది కాబోలు’ అనుకున్నాడు. అందుకే జవా బిచ్చాడు, “నాకు రోజూ ఆఫీసుకి తిరగటం కష్టంగావుంది, దూరమైంది గనుక. అందుకే దగ్గర్లో దోదో యింట్లో మకాం చేస్తాను. ఇల్లు తాళంవేసినా సరే, అద్దెకిచ్చినా సరే. ఇంతదూరం తిరగలేకుండా వున్నాను.” వ్యతిరేకం లేనట్లే జవాబిచ్చాడు. కాని, మకాం మార్చినప్పుడుగాని, ఆమెకి నిజం తెలిసిదాదని ఆ సాయంత్రమే తన కళ్ళు, బెడ్డింగూ, పుస్తకాలూ ఒంటెద్దు బండీలో వేసుకొని లక్ష్మీని యెత్తుకొని వెళ్ళిపోయాడు అరుణ.

“అన్నంతవరే చేశాడు! ఇంకా యిల్లు వెతుక్కో వాలి గదా అనుకున్నా. ఇదంతా ముందే ఆలోచించావా, లేక యూరోజునే యిల్లు తీసుకున్నాడా? ... ‘పోనీ, నేను

నీతో చెప్పకుండా నాకిరీలో చేరాననుకో, అబద్ధమాడే ననుకో నామీద కోపంతో యెందుకు సాధిస్తావు, నాది తప్పే' అనివుంటే ఈ ప్రయత్నం మానుకుని, మళ్ళీ భర్తగా గౌరవించేదాన్నిగా.... అలాటిమాట అనడం యిష్టంలేక పోతే నేనేం చెయ్యకూ? నాకూ చదువుంది, పట్టుదలుంది. నేనూ అన్నం తింటున్నాను" అనుకుంటూ దాసీదాన్ని పిలిచింది. "సుబ్బీ, ఆ బండివాడు వెంకన్న గదలే? వాడో సారి అడుగు, పిల్లా వాళ్ళూ యెక్కడ దిగారోనూ" అని పంపింది.

ఆనాడు సాయంత్రం లక్ష్మీని బజార్లోకి తీసికెళ్ళాడు అరుణ. ఆమె కోరిన బొమ్మలూ అవీ కొన్నాడు. నిత్యం వాడకంకోసం పేట్లూ, చంచాలు వగైరా పాతసామాన్లు గొన్నూ, దుప్పట్లు, పాడర్లు, స్వీట్లు, బిస్కట్లు కొనుక్కొచ్చాడు. పైగా మర్నాడు డిన్నరుకూడాను! రాత్రి ఆచుట్ట ప్రక్కల పెద్దాళ్ళనికూడా ఆహ్వానించాడు. లక్ష్మీకిదంతా యేదో వింతగావుంది. ఆమెకేమీ తెలియకపోయినా సరదాగా వుంది గనుక యేడవటంలేదు. తల్లినిగురించి అడగటంలేదు కూడా.

౨౫

తెల్లారింది. ముందుగా అరుణ తన పక్కలోవున్న లక్ష్మిని లేపాడు. “అమ్మా! ఈ రోజు పండుగ. ఆస్థిసువా శృంతా వస్తారు వాళ్ళ కీ మిగాయిలూ, బిస్కట్లు ఆవీ యివ్వాలి. కాఫీలివ్వాలి. యిస్తావా? పంచిదానివనిపించు కుంటావా? ‘వాళ్ళ లక్ష్మి మంచిది; నాకు మిగాయి లిచ్చింది, కాఫీలిచ్చింది’ అంటా రండరూను.... యేం తెల్లీ యిస్తావా!” నిద్రమత్తోదలని పసిపిల్లను లేపుతూనే అడుగు తున్నాడు.

“ఎవరికి వ్వాలి? యెవరొస్తారు నాన్నా? యెవరు వాళ్ళు? మన వాళ్ళేనా? అయితే, నేనే యిస్తావాని అమ్మ యియ్యనిస్తుందా? చేతిలో మిగాయి లాక్కుని, ‘పిచ్చిదానా, అందరికీ పంచిపెడితే మనకో’ అంటుంది నాన్నా!” బుంగమూతిపెట్టి పాత అనుభవం అడ్డం వేసు కుని నిద్రచుత్తు వొడుల్చుకోడానికి కళ్ళు నులుముకుంటూ వాళ్ళు విరుచుకుంటూ లేచి కూర్చుంది లక్ష్మి.

“అందుకే అమ్మని పంపించేశాను. రెండు రోజులు దాకా రాదులే! యీ వాళ్ళ నీ యిష్టంవచ్చినట్లు పంచిపెట్టు.

కావాలంటే రేపుకూడా పంచిపెట్టు. ఏం కావాలో చెప్పు. అన్నీ తెప్పించి యిస్తాను పంచిపెడుదూగాని. రేపో ఎప్పుడో తాతగారుకూడా వస్తారు..... తాతకూడా తెచ్చిపెడతానులే! నీక్కావలసినవన్నీ తెప్పించుకో.” మాటకిమాట చేర్చేసి ఉత్సాహం ఉబిక్తేలా చెప్పి లేవదీశాడు.

“బలే, తాతగారుకూడా వస్తారా! అయితే, బజార్లో వున్నవన్నీ కొనిపించేస్తాను, నాన్నా; యేం? చాలామీదా వాచ్చేవాళ్ళందరికీ, నాన్నా?” యెగిరి గంతులేసి అడిగింది. “అన్ని పంచిపెడతాను” చేతులు విశాలంచేసి చూపింది. “చాలు బాబోయ్! అన్నంత మిఠాయిస్తాను. ఏంనాన్నా? తెస్తావా మరి; తాతగారొచ్చాక పంచిపెట్టనా?” మళ్ళీ కళ్ళింత చేసుకుని అడిగి, గంతులుమానేసి నిలబడిపోయింది.

“అబ్బే, యెందుకూ? నేనూ తెస్తాను; తాతా తెస్తారులే! నీయిష్టమెచ్చినంత పంచిపెట్టు.. మరి మొహం కడుక్కుని బజారుకెడదామా?” నచ్చజెప్పి అనుమానాలన్నీ తీర్చి బెంగకి చోటులేకుండా చేశాడు.

ఆనాడు డిన్న రివ్వటంలో చాలా హుమారుగా తిరి గేసింది లక్ష్మి. ఆ సమయంలోనే సుబ్బివచ్చి చూసింది. దానికేమీ తెలీలేదు ఈ వేడుకలేమిటో. కాస్తేపు లక్ష్మిని తీసుకుని, ఆ వేడుకలో తనూ కొందరికి ఫలహారాలు పంచి పెట్టింది. నెమ్మదిగా చేతులు దులుపుకుంది. అరుణే పలకరించాడు. “సుబ్బీ, అమ్మగారు కులాసాయేనా? ఏమయినా చెప్పమన్నారా? యెప్పుడెడతారట? చూశావుకదా, ఈ వేళ మా మేనేజరికి విందలు ఏర్పాటు చేశాను. నాకు

పెద్ద నౌకరీ వచ్చింది. కూచో. నువ్వుకూడా కాస్త ఫల
హారం చేసి, కాస్సేపు అమ్మాయిని చూడు; యీలోగా
వాళ్ళని సాగనంపి వస్తాను.” నెమ్మదిగా అటు వెళ్ళాడు
అరుణ. కొంచెంసేపుండి సుబ్బి వెళ్ళిపోయింది. ఇక్కడి
వార్త లేమని చెబుతుందో ఏమో!

గత రాత్రంతా సుశీల నిరీక్షణలోనే గడిపేసింది.
రాత్రులు లక్ష్మీకి తన దగ్గర పడుకునే అలవాటు. అరుణ
దగ్గర పడుకోడమంటే ముళ్ళమీద పడుకున్నట్టు బాధపడి
ఏడవక మానదు. ఆ తరువాత పేచీపెట్టకా మానదు.
దాంతో గత్యంతరంలేక “సుశీలా” అంటూ రాకతప్పదు
అని అభిప్రాయపడింది. “ఒస్తే తలుపుతీయ్యను సరిగదా పల
కనే పలక్కుడదు” అని ఊపిరిబిగపటి యెదురుచూసింది.
వాళ్ళ ధ్యాసలో నిద్రరావేదు. రెండో ఆట సినిమా జనం
సందడిలో అరుణ, లక్ష్మీ వొస్తున్నారేడగానని గుమ్మం
పక్కనే ఒదిగి నిల్చుంది. ‘ఇదిగో పిలుస్తా రదిగో పిలుస్తా’
రనుకుంటూ శిక్షనుభవిస్తోన్నదానిలా పురాణాల్లో అంతః
పుర ద్వారపాలికలా గాకపోతే, ప్రస్తుత దేవాలయాల
ద్వారపాలికా శిల్పాల మాదిరిగా, స్థిర నిశ్చలతా, తటస్థ
నిశ్చలతా అనుభవంలోకే తెచ్చుకుంటూ, వీధి గుమ్మం
పక్కనే నిలబడింది. మెంత నిలచినా ప్రయోజనం లేకపోగా
తెల్లారిపోయింది.

తెల్లారాక ‘ఎప్పుడు దాసీని పంపించి వార్తలు
తెలుసుకుందునా’ అని తొందర మనసులోవున్నా ‘దాసీ
దానికి లోకువైపోతానేమో’ననే భయం మనసులో పీకు

తోంటే ఉగ్గపెట్టి పూరుకుంది. ఐనా, దాసీదిడ్డారుకుంటేగా?
 “నేనెల్లి సూసాత్తానమ్మా! అమ్మాయిసీ, ఆర్నీ” అని బయ
 లేరింది. ఆఁ అనిగాని, ఊఁ అనిగాని అనకుండా “నీయిష్టం”
 అన్నట్టు చూస్తూ పూరుకుంది.

సుబ్బి వెళ్ళి తిరిగి మధ్యాహ్నం పనిసమయాని
 కొచ్చింది. దాన్ని చూస్తూనే అడిగేసింది “వెళ్ళావే” అని.
 “యెళ్ళానమ్మా! నిన్నమ్మగోరు నవ్వుతా ఈదులో మిటా
 యిలూ గట్టా పంచి పెడుతున్నారు. అయ్యగోరి ఆఫీసులో
 వోళ్ళంతా ఒచ్చేరు. ఆ కాపీలేటి, ఆ ఫలరా లేటి? ఏంసెప్ప
 నమ్మగారూ! నేనూ యెళ్ళాను. బుల్లెమ్మగారు తిరగ లేరని
 యెత్తుకున్నా. కొంతమందికి నేనూ యిచ్చామా! యింత
 తిన్నాను.... పాపం! అయ్యగోరడిగారమ్మా! యెట్టున్నా
 రమ్మగోరనీ.... ‘అపుడపుడొచ్చి సూసెల్లు సుబ్బి’ అన్నా
 రమ్మా! బుల్లెమ్మగోరు నే నీడికి రానన్నారమ్మా! బెతి
 మాల్తే యేంకానో, గాని బెతిమాల్లేదుండి మరి!” వివరం
 లేకుండా చెప్పేసి ఒక్కసారి ఊరుకుంది. ఆఖరున నోరు
 తెరిచి ఓ పెద్ద క్లూయిస్తూన్నట్టు వూరిలేసి మరీ పూరుకుంది.

సుశీలకేదీ అర్థంకాలేదు. పైగా అనేక సందేహాలు
 తలెత్తాయి” విందేమిటీ! యెందుకూ? యెవరికోసం? నా
 బెడద వొదిలిపోయిందనా! చిన్నపిల్లకూడా ‘నే రానం’దా!
 ఒక్కపూటలోనే మనసు మారిపోయింది? వీళ్ళిద్దరికీ ఒకే
 మాదిరిగా విషమైపోయానా? సరే. ఆ సరదా యెన్నాళ్ళో
 నేనూ చూస్తాను! ఆపీసంటుందేమిటీ? యే ఆపీసూ? అను

ణకీ ఆపీసుకీ సంబంధం యేమిటి? ఆయనగారి తెలివికి
 నో ఆపీసూ కచేరీనా? హుఁ అంతరాతేవుంటే, పదిమంది
 నోళ్ళల్లో యెందుకు పడతాడూ? నే నెలా వున్నానో అడి
 గితే తెలిసిపోతుందా? అంత యిదేవుంటే, యేమయావ్
 సుశీలా అని అడక్కుడదూ? మధ్యలో ఈ రాయభారా
 లెందుకూ? యివన్నీ నాటకాలూ బూటకాలూనూ!
 పెదాలమీద అమృతం, లోపలంతా విషం. నా యోగ
 క్షేమాలు కావలనుంటే, తెల్లారగానే వొచ్చి అడక్క
 పోయాడూ? నాన్న చెప్పినదానికంటే యెక్కువగానే
 మోసపోయానేమో! చదువుకున్నానని అహంభావం తప్ప,
 యిలాటి వంచకుల్ని గురించి ముందుచూపు లేకుండా చేసు
 కున్నా నేను! యిప్పుడేనా నాన్నోస్తే బాగుండును.”

తర్కించుకు తర్కించుకుని సుబ్బిని మళ్ళీ అడిగింది.
 “బుల్లెమ్మ యేవండే? వస్తానూ రానూ, అనేంచెప్పలేదూ?
 మారాం చెయ్యడంలేదుకదా?” అల్లరిచేసి అరుణని విసి
 గించేస్తుందని చెబితే తనకి సంతోషంగా వుండును. అలా
 గైతే రాత్రికే దేవుడా అంటూ వెతుక్కుంటూ యింటి
 కొస్తాడు. తన్ను కాదని వెళ్ళాడుగనక తనే వెతుక్కుంటూ
 రావాలి!

“లేదమ్మగారూ! ఆ సందట్లో తిరుగుతున్నారేమో
 గాని, నన్ను సూడగానే సంకెక్కారమ్మగారూ! ఆయనకి
 పిల్లని నాకటం యేంతెలుస్తుందండి? మాపిశులకో రేపిశు
 లకో ఒచ్చేత్తారంతేనండి” సొంతకవిత్వంలాగ, జ్యోతిషం
 చెప్పింటి దాసి. ఆ మాటతో సుశీలమనసు తేలికపడింది.

ఆ రాత్రికూడా సుశీల ఓర్పుతో ఎదురు చూసింది, వస్తారేమోని. కాని రాలేదు. రాకపోడంతో సుశీలకి కోపం యెక్కువై పులుపుతగిలిన కత్తి పదునులా మెరుపూ చురుకూ తెచ్చుకుంది. యేదో సడి వినగానే వాళ్ళేనేమో అనుకుని యెదురు చూసేది. తలుపుతట్టిన ధ్వని లేకపోతే యెంతకీ? వ్రుకుమోత్తనం ఆవేశించింది. ఉక్రోశంతో మనస్సులో చించుకుంది. 'పిల్లముండ, వేలెడంత లేదు. దానికూడా నన్ను చూడాలని లేమా! చెబుతా జన్మలో నా ముఖం చూడ్డానికొస్తారా వాళ్ళూ? తండ్రి కూతుళ్ళొక్కటే నన్ను వేరుచేసిపోయారుకదా? దానికీ సమయం వస్తుందిలే!"

౨౬

ఆరకంగా వారంరోజులూ గడిపేసింది సుశీల. ఇక అరుణని దరికి చేరనివ్వకూడదనే నిశ్చయంతోరయిలెక్కింది. రయిల్లో వున్నంతసేపూ రయిలు రోద, దాని తొందరతో బాటు, తన మనసులోవున్న గందరగోళం, పట్టు నెగ్గించుకోవాలన్న తొందర కలతబెట్టేశాయి. రయిలు పొగలా, నరాలన్నీ ఆవేశంతో సిగలుజిమ్ముతున్నాయి. మర్నాటికి ఆమె రుద్రదావతారం మృదాసు క్షేత్రంమీద కాలు మోపింది.

సరోజ చెయ్యాపుతూ కంపార్టుమెంటు దగ్గరికెళ్ళి సుశీలను దించింది. టాక్సీలో సరోజ రూముకి చేరుకున్నారు. రెండు రోజులు ప్రయాణపు బడలిక వొదిలేవరకూ, సిటీ అంతా తిరిగి వింతలూ విశేషాలూ చూసింది సుశీల. మూడోనాడు తన నౌకరీ ప్రస్తావన తెచ్చింది. దాని విషయంలో సరోజ చెబుతూంది:

“చూడూ, స్కూల్ ఫైనలయ్యాక ఉద్యోగమంటూ యిక్కడ కొచ్చేశానా! నా అదృష్టంకొద్దీ ఫుమస్ వెల్ ఫేర్లో నౌకరీ దొరికింది. మా సెక్రెటరీచాలా మంచిదేలే. ఆమె నన్ను తన క్లాస్ మేట్ కిచ్చి పెళ్ళిచేసింది కూడా. యిప్పుడాయన దగ్గరికి సిగ్గూ వెళ్ళిపోతున్నాను. నే వెడుతున్నానుగనక నా సీటు కాళీగా వుంటుంది. దాన్ని మళ్ళీ యెవరో యెందుకు ఆక్యుపై చెయ్యాలి? నువ్వు కానా లంటున్నావుకదాని నీకు రాశాను. యీ విషయం ఆమెతో చెప్పానులే! నిన్నరాత్రికూడా ఫోన్ చేశాను. సీటు నీకు రిజర్వయిపోయింది. నేనే సుశీలనని చెప్పి ఆక్రమించుకోవడం తరువాయి. అన్నట్టు మీ యాయనా, పిల్లా కులాసాగా వున్నారా? యేమిటి ముఖమంతా పీక్కుపోయి, దెయ్యంపట్టినదానిలా గైపోయావు? నా పెళ్ళికి రాద్దామనుకున్నానుగాని, వీల్లేకపోయింది. ఆయన పదిరోజుల శలవులో వొచ్చారు. ఇక రేపు వెళ్ళిపోతారనగా పెళ్ళి కుదిరింది. ఆ పదిరోజులూ పువంతా ఒకరికొకరు యెదురుగానే తిరుగుతున్నాం. ఏనా పెళ్ళిఒప్పందం చాలా చురుకుసమయంలో కుదిరింది. అంతే, విజప్రీషన్ చేయించుకున్నాం. ఆయన

వెళ్ళిపోయాను. నేనీ రాజే వెడలుకున్నాను వెడలుకు
వెడుకు నా రూమూ, నా నౌకరీ నీ కిచ్చిపోతున్నాను. నా
గౌరవంతో నా స్థానం జాగ్రత్త పెట్టుకుని అనుభవించు. అలా
చేస్తే ఎప్పుడూ నా ధన్యవాదా లందుతుంటాయి. శలవు”
అని అప్పగింతలూ పూర్తిచేసి వెళ్ళిపోయింది సరోజ.
సుశీల చెప్పబోయే సమాధానాన్ని విని, సానుభూతి చూపే
పరిస్థితిలో లేదు. పైగా, ఆ సెక్రెటరీకి పెర్సనల్ గానైనా
పరిచయం చేయలేదు. యేవిటో అంతా హడావుడిగా
ప్రయాణమై ముళ్ళమీద నిలుచున్నట్టు వెళ్ళిపోయింది.

ఉదయం తొందరగా బయల్దేరి సుశీల ఆఫీసుకు చేరు
కుంది. చేతిలో అప్లికేషన్ తో సహా ఆఫీసులో అడుగుపెట్టిన
సుశీల, అట్లాగే నిలబడిపోయింది టేబిలు మీద సెక్రెటరీ
అని వుంది. కాని, నీటులో వున్న మనిషే! ఆడ వేషం వేసిన
అరుణ! “యింతలో యెప్పుడొచ్చాడూ? ఈ ఆఫీసు నెలా
తెలుసుకున్నాడో? పైగా యీ ఆడ వేషం తెందుకూ?
నన్ను శనిపీడిస్తోందా? దైవం పరీక్షిస్తుందా? వింతగా వుంది!
అంతగా ఒకే పోలికలున్నావాళ్ళుంటారా? ఆలోచిస్తూ నిర్జీవ
ప్రతిమలావున్న సుశీలనైపు సెక్రెటరీ చూసింది. తలూపుతూ
'రమ్మని' సంజ్ఞ చేసింది. యింకేం చేస్తుంది? విధి తేదనట్లు
దగ్గరికెళ్ళింది. మర్యాదకోసం 'నమస్కార' మంది. ఏ
రూపాన్ని అసహ్యించుకుని ఇంతమూరం వొచ్చిందో తాను
ఆ రూపం యెదుటనే శిక్ష ననుభవిస్తున్నట్టు కూర్చోంది!
ఆ మూర్తి ఆజ్ఞానుసారం తను నడుచుకోవాలి!
యింతకీ తను చేసిన తప్పేమిటి? చూడూ, ఆ పెదాలు

నీళ్ళు వేసినట్టు బిగపట్టి పెదాలమీదుండవలసిన మంద
హాసం, ముక్కుపుటాల్లోంచి తొంగిచూస్తుంది. కళ్ళు
వెక్కిరించినట్టు చూస్తూంటే, కనుబొమ్మలు వేళాకోళంగా
నాట్యంచేస్తాయి. నీటిబిందెలు మోస్తున్న కావడిబద్ద బుజం
మీద బరువుగా ఊగులాడినట్టు కొనలూగుతాయి. భావనా
ప్రపంచంలో యీదులాడుతుండగా సెక్రెటరీ పలకరిం
చింది. “ఏమమ్మా నీ పేరేమిటి? వచ్చినపని మరచే, అలా
చూస్తూ కూచుంటే, యీ ఆఫీసు పనులు నడుస్తాయా?
అసలలా కూచుంటే, నిన్నెవరేనా పలకరిస్తారా?” వర్షం
కురిపించింది.

“ఇదిగోనండీ నా దరఖాస్తు. నాగురించి సరోజ
చెప్పిందనుకుంటాను. నా పేరు సుశీల అంటారండీ” నీళ్ళు
నలుముతూ చెప్పేసింది. కాని, మనసులో అనుమానాలు
అణచుకోలేక, చూస్తూ వూరుకుంది.

తన అరుణకీ యీమెకీ కొద్దిగా గొంతు ధ్వనిలో తేడా
వుందంతే. అతనిది వెండిమువ్వల ధ్వని, ఈమెది పడ్డ
మంజో వీణమీటిన ధ్వని. ఇంతకంటే తేడాయేమీలేదు,
ప్రస్తుతానికీ, మరి తరవాతేమైనా తేల్తాయేమోగాని!

“ఓహో! నువ్వేనా? చూడమ్మాయ్, చాలా రకా
లైన భావాలు నీ మెదడులో పచార్లు చేస్తుంటాయట;
భ్రమలో పడిపోయి పొరపాట్లు చేస్తూ కూచుంటే అడ్డుకో
డానికి సమయమేకాకుండా వీలుకూడా వుండదు. యి

కత్తిపదునుమీద నొకరీ. స్త్రీల అభ్యుదయానికి పాటు పడాలి. యెన్నో మహిళాసంఘాలున్నాయి. వాటన్నిటినీ వారానికి రెండుసార్లయినా విజిట్ చేసి, అక్కడ జరిగే సమావేశాల్లో హాజరై సభ్యుల అనుమానాలకి సరియైన జవాబులు చెబుతూవుండాలి. ఆ జవాబులు సాంఘిక ధర్మాల హద్దుమీరిపోకూడదు. ఒకవేళ సరియైన జవాబు తోచకపోతే, ఈ ఆఫీసులో యితర గెడ్డను సమావేశంజేసి, సమగ్రంగా చర్చించుకుని దాని సారాంశాన్ని తరవాత సమావేశంలో, అడిగినవారికి తెలిపాలి. ఇది నీ గాధ్యత. యిక ఆఫీసులో నీ ప్రోగ్రెస్ తెలుపుతూ, హాజరయిన సమావేశాలూ, తీర్చిన సందేహాలూ మొదలయినవాటిని రిపోర్టు చెయ్యాలి. దాన్నే ప్రోగ్రెస్ రిపోర్టు అంటారు. వారానికొక రిపోర్టు యివ్వాలి. ఇలాంటి పనుల్లో చాలా మెలకువగా సంచరించాలి. లేకుంటే, ప్రజలు వెక్కిరిస్తారు. ఈ సంస్థ వెలిసికూడా ప్రయోజనంలేకుండా పోతుంది. అందుకే, అసంబద్ధమైన ఉద్రేకాలు తెచ్చుకోడం ప్రమాద మంటున్నాను. యిదంతా నే విన్న విషయాన్ని బట్టి చెబుతున్నానంతే; నాకేం ఆపోహలేదు. కాని.... యిదిగో అప్లికేషనిదీ, దీనిమీద సంతకం చేసియ్యి. అపాయింట్ మెంటు ఆర్డరుకాపీ మీదకూడా సంతకం చెయ్యి. డ్యూటీ సబ్ మిట్ రిపోర్టు ఆ చివరిది. త్వరగా సంతకంచేసి ఇయ్యి.” యేఁవిటో, తను చెప్పడమేగాని,

ఎదటివాళ్ళని వినిపించుకునే అలవాటు లేదన్నట్టుచూట్లాడిం దామె!

సుశీల ఆ కాగితాలన్నందుకుని, చదువుకుంది. తని చ్చిన అప్లికేషన్ చించేసిందామె. 'యీ అప్లికేషన్ మంచి ఇంగ్లీషు శైలిలో వుంది' ఆర్డరు చూసుకుంది. 'ఎనభయి రూపాయిల జీతం ఏర్పాటుచేసింది. సంతకం....! అదే విటీ! ఎ. వి. అరుణ, ఎమ్మె....? యిది ఫోర్టరీకాదుకదా! ఎ.వి. అరుణ. నా క్లాసుమేటు.... తర్వాత అన్నీనూ! అతడు ప్రైవేటుగా చదివి యెమ్మె అయ్యాడా?బియ్యే ఒకసా రయినా కాలేజీలో చదవాలి; యెమ్మెకూడా అంశే! మరి ఈ పేరూ? ఈ రూపం....? రెండు ఆన్వయిస్తున్నాయనుకో! ఈ డిగ్రీ యెక్కడిదీ? యిదన్వయిస్తుందా? నమ్మలేకుండా వున్నాను! యింగ్లీషు యింతబాగా రాస్తాడూ చెప్తాడుగాని మా అరుణ....నోరువిప్పి మాట్లాడడు. ఈమె తెలియని మనిషికో తెలిసినట్లు పైగా ముందు సంభవించబోయే పొరపాటు యివాళే సంభవించినట్లుగా, వార్నింగిస్తూ పలక రిస్తూంది. ఒక్క అరుణని వొదుల్చుకుందామని మారంగా వొస్తే యింకో అరుణ సిద్ధం. రూపనామాల సహితంగా ప్రత్యక్షం. పరమేశ్వరుణ్ణి పటుకున్న శనిలా యీ ఆకారం నా వెంటపడిందేమోమరి!' ఆలోచనలు తెరలు తెరలుగా బాధపెడుతూండగా యంత్రంలా నడుచుకుంటోంది సుశీల; ఏదో సజీవశిల్పం మాదిరిగా.

౨౨

కూర్చున్న సుశీలకు అదే ఆకారం గుర్తుకొస్తోంది. తలొంచుకుని కాగితాలూ పైఘా తిరగేస్తున్న అరుణను చూసింది. పాపట నడినెత్తినవుంది. “అతనిది ఎక్కపాపిడి ! అతని జుత్తులో పెద్ద కెరటాలున్నాయ్. యీమె జుత్తుచిన్న వుంగరాలదీ ! అతనికి చేతి వేళ్ళమీదకూడా రోమాలున్నాయ్. ఈమె నిజంగా ఆడదే, చేతులూ, వేళ్ళూ తెలుస్తూనే వున్నాయ్గా ! మరి, ఒకే ఆకారంలో యిద్దరు మనుషులూ కొంచం తేడాతో ఒకే వయసనిపించే రెండు విగ్రహాలా ! అతనికి ఎడంచేతి మణికట్టుమీద పుట్టు మచ్చుంది. ఈమె కుందోజేనో, మరి ! “అరే, అనాసరంగా ఆలోచిస్తూ కూచుంటే, నా ఎనాతుందా ? — కోడ్ చగవాలి. ప్రీవియస్ ప్రోగ్రెస్ చూసుకోవాలి. సంఘాల కేటం పరిశీలించాలి. టూర్ ప్రోగ్రాములు అర్థం చేసుకోవాలి ! యివేం పనులశ్వా ? ‘ఆడది యిట్లా గతకాలి’ అని చెబితేకాని ఆమెకి తెలియదామో ? వాళ్ళ బతుకేలా వున్నా, నాలాటి వాళ్ళు బతుకుతారేలే !” విచిత్రంగా తన

సీటులో కూచుని ఆలోచిస్తోంది సుశీల. ఆమెకి యేం చెయ్యాలో తోచటంలేదు.

“ఉద్యోగం కోరుకుంటే, శిక్ష దొరికింది. వెనక చెరువుగట్టున తపస్సుచేసిన తోడల్లుళ్ళ మాదిరిగా వుంది! వాడికిచ్చిన దానికి రెట్టింపు కావాలన్నట్టు.... అది తెలిసినట్టుంది...నాకో కన్ను పోవాలని కోరుకున్నాడు. యింకేం? రెట్టింపు ఫలితం రెండోవాడికి తప్పలేదు. స్కూలుఫైనలు వాళ్ళు చేసే ఉద్యోగంలో ఎప్పేదాన్ని నేను ప్రవేశించాను. జీతం వందేనాలేదు! అరుణ మనసుపడి కోమటి గుమాస్తా పనిలో చేరితే, పట్నం మోజుతో ఎనభైరాళ్లకి నేనొచ్చి జేరాను. పైగా యీ ఆకారంవాదల్లేదు సరికదా; హిరణ్య కశిపుడు విష్ణువు మీద పగపట్టి యెంతమనస్తాపం అనుభవించాడో, అంతగా నేనూ అనుభవిస్తున్నాను. అతనికున్న శక్తి నాకులేదు; యింతే తేడా! ..” మనసులో ఖోభపడుతూ ఆఫీసు పని చూస్తోంది.

ఆలోచిస్తోన్న సుశీల హిరణ్యకశిపుణ్ణి పోల్చుకుంటోంది. అయితే పరిణామమేమైందో, ఫలితం ఏమిటో ఆమెకి తోచనేలేదు. ప్రవాహంలో యెదురుగా ఈదినా, వాలుగా ఈదినా, ప్రవాహంతోకలిసి పోవలిసిందే! ఎదురీదేవాడికి ప్రయాస మిగులుతుంది. అలాగే భగవంతుణ్ణి ప్రేమించినవాళ్ళు ద్వేషించినవాళ్ళు కూడా కైవల్యం పొందారు. తేడా యేమంటే; దేష్టించినవాళ్ళు ప్రజల కంటికి మృగాల మాదిరి కనిపించేవారు. అయితే, ద్వేషించిన వాళ్ళకూడా ముక్తిని పొందడం ఆశ్చర్యంగానే ఉండొ

చ్చును. ఈ ద్వేషించినవాళ్ళు యెప్పుడూ తమ ద్వేషానికి గురైన వస్తువునే, తమకి ప్రబల శత్రువైనవాడే, వాడి ఆకారాన్నే తలుచుకుంటూ ఉండేవారు. ఈవిధంగా రూప ధ్యానాలే వాళ్ళకి ముక్తినిచ్చింది... ఆ విషయం తెలియకనే సుశీల తన ద్వేషాన్ని ఆ రాక్షసుడి ద్వేషంతో పోల్చుకుంటూంది.. 'ఫలితం ఇలాటిదచి శేలిస్తే యేం జేసేదో! దాన్ని బట్టి ద్వేషించడం అంటే ప్రేమించడంలే అని శేలిస్తే ఇంకా పాటెందుకూ ?

౨౮

రాజమండ్రిలో అరుణ లక్ష్మిలో ఎంతో అవస్థపడ వలసినవాడు, యాదృచ్ఛికమైన కొన్ని కారణ సందర్భాల ప్రభావంచేత ఓ విధంగా తేలికగానేజీవితంగడిపేస్తున్నాడు. సుశీల యింటినుండి వచ్చి ఆల్కాటులోట ప్రాంతంలో ఉంటూండగా, రెండురోజుల తరవాత, లక్ష్మికి కంటిలో నలకపడ్డం మూలంగా కన్నెర్రపడి, రెప్పలువాచిపోయాయి. దాపులోవున్న లేడీ డాక్టరు దగ్గరకి పంపించాడు అరుణ. "అక్కడ గేదెవకూడదు, తల్లీ. మందువేస్తే చల్లగావుంటుంది. తగ్గిపోతుంది. మంచిపిల్ల వంటారుకూడా" అని చెప్పి పంపించాడు. అందుకే లక్ష్మి యేడవలేదు. అయినా, ఆ పది నిమిషాల్లోనూ వాతావరణం మూసి, ఆ డాక్టరు వృత్తి

మీద అసహ్యించాపింది. “నాన్నా, అమ్మదగ్గరి కెడిజేకో! కళ్ళు నయం అయ్యాక మళ్ళీ వచ్చేదాం, యేం?”

“అమ్మ మొన్న లండ నెళ్ళిందిగా! సుబ్బి చెప్పింది విన్నేమా?”

“లండనా? యెందుకూ?... ఆ డాక్టరమ్మలా చదువు తుందా?... నాన్నోయ్! యేడుస్తున్నా వినకుండా చెయ్యి గట్టిగా పట్టుకుని, సూది గుచ్చేసింది, నాన్నా!.. యింకా, అక్కడే చాకులూ కత్తులూ యెన్నో వున్నాయ్! కోస్తా రటగా?... అయితే, అమ్మకూడా యిదే చగవటాని కెళ్ళిందా?... వొచ్చాక అందర్నీ సూదులు పొడుస్తుందా? అలాగైతే వొద్దు నాన్నా! అమ్మ మన కొద్దు...” ముఖం నిండా భయం ఆవరించుకుంది. యెర్రగా కందిపోయింది. చెమటపట్టినంత పన్నెంది. తండ్రి వొడిలోకి నెమ్మదిగా చేరింది.

“ఈ విషయాలన్నిటినీ గమనించకపోటంచేత అరుణ అన్నాడు లాంఛనంగా, “మరి, వొస్తానంటోంది. యేం చేద్దాం?”

“వొద్దు నాన్నా! రావొద్దని రాసెయ్. మనకి అమ్మా వొడ్డూ యెవరూ వొద్దు. తాతగారొచ్చాక, తాత గారికి వెళ్ళిపోతానంతే!” ఏడుస్తూ చెప్పింది. అప్పుడు చూశాడు ఆ మె యెంతగా భయపడుతోందో? “అట్లాగే, రావొద్దని రాస్తున్నామలే; నువ్వెక్కడికీ వెళ్ళొద్దు. మరి,

నాలో ఆఫీసుకు రావా ?... అక్కడ నీకు బాగానే వుంటుందిగా ?”

లక్ష్మిని ఒప్పించి, ఏడుపు మాన్పించటానికి, ఉత్తరం రాస్తోన్నట్లు వో చిత్తు కాగితం మీద కలం మోపి నటిం చాలిస్తోంది. లక్ష్మి కోసం ఒక దాసీని కుదిర్చాడు. స్నానం చేయించడం, బట్టలు తొడగటం, పిల్లని తీసుకుని ఆఫీసు లోనూ, క్రేడింగు హాలు పక్కనున్న క్రీచేమీదుగా ప్రదక్షిణాలు చెయ్యడం; యింటి పనుల చేసిపెట్టడం, హోటలునుండి కాఫీ ఫలహారాలూ, కారీయర్లు, మొయ్యటం, యివి ఆమె బాధ్యతలు. తనకింకా కావాలంటే ఆఫీసు నౌకర్లుండనే వున్నారు.

అరుణకి యిన్ని సుపేటలోవున్న సుశీల యింటిని గురించి దృష్టేలేదు. అప్పుడప్పుడు సుబ్బివోచ్చి చూసి పోతోంది. ఆఫీసులో ఉండగా గంటకో సార్లైనా లక్ష్మిని చూస్తాడు అరుణ. కంటిలో పాపకంటే మక్కువగా పెంచు తున్నాడు. ‘విశేషా లేమిట’ని అడుగుతాడు. చూసినవింత అడిగి తెలుసుకుంటాడు. లక్ష్మి ఆశ్చర్యంగా చెప్పిన సంగతు లన్నిటినీ అంతకంటే వింతగా నింటాడు. ఇంత హోదాలో వున్నా, అరుణకి తండ్రీమొదటి ప్రతినెలా డబ్బు వొస్తూనే వుంది. మూడు నెల్ల కోసారొచ్చి లక్ష్మిని చూసి వెళ్ళేవాడు ముసలాయన. యిప్పుడు ప్రతినెలా తనేవొచ్చి డబ్బిచ్చి పోతున్నాడు. డబ్బివ్వడం పేరుతో లక్ష్మిని చూసి పోతూంటాడు. రెండేసి రోజులున్నందువల్ల ఆయన మమకారం పెరుగుతోంది కాని, మోజు తీరటంలేదు. ఇంతా చూస్తూ

వుండికూడా వెంకటప్పయ్యగారు సుశీల వివరాలడిగేవారు కాదు. అసలామె ప్రసక్తి ఎప్పుడు తెచ్చేవాడుకాదు. ఆది నుండి ఆ సంబంధమంటే ఆయన కెందుకో అనుమానం; దాని మూలంగా కొడుకు స్థితి పాడైపోతుందనే భయం! అందుకే తొలిగి సంచరిస్తూవుండేవాడు. యింకో ఆగునెల్లు హెడెక్కొంటుంటుగా అరుణ జీవితంగడిచిపోయింది. మళ్ళీ కొత్త ఆర్డర్లొచ్చాయి; 'ఒక సంవత్సరం వరకూ కలకత్తా హెడాఫీసులో పని జెయ్యవలసింద'ని. 'అన్యష్టం' అన్నా రంతా.

ఆరొందల జీతంతో హెడాఫీసులో ట్రైనింగు తీసు కుంటున్నాడు అరుణ. అతనికి కంపెనీ తాలూకు అన్ని గ్రాంచీల బాషతు రికార్డు యిచ్చారు. మొదటగా గ్రాం చీలలోవున్న లేబర్ అందుకుసంబంధించిన వివరాలూ పరిశీ లించి, దానిమీద తన అభిప్రాయం వెల్లడించాడు. తర వాత బ్రాంచీల ఆఫీసులూ, వాటి పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ లావాదేవీలూ పరిశీలించాడు. సరుకు కొనుబడి, అమ్మకం, మార్కెట్టు పరిశీలన, అవసరపరికరాలయోర్పాట్లూ మార్పిడి స్టోరు విధానాలు, పెట్టుబడులూ, బ్యాంకి సంబంధాలూ, సంస్థ హక్కులో వుంటున్న ఆస్తిపాస్తుల వివరాలు, కౌళ్ళూ కంట్రాక్టులూ, అగ్రిమెంటులూ సమగ్రంగా పరిశీలించి; వాటిపైని తన కేర్పడ్డ అభిప్రాయాలన్నిటినీ క్రమంగా థీసిస్ రాసి పడేశాడు. నిజంగా సంస్థ బాగుపడటానికి అతడెన్నో సూచనలుచేసి, వాటికి కారణాలు నచ్చజెప్పాడు. అతని రీసెర్చ్ మోనోగ్రాఫ్ను సంస్థ ఆదరించింది. అందుకే అతణ్ణి

ఆంధ్రాజోనేకు జనరల్ మానేజర్ గానూ, జోనల్ రిప్రజం
టెటివ్ గానూ నియమించారు. బెంగాలులో అతడు గడిపిన
సంవత్సర జీవితం అతనిలో పెద్ద మార్పును తెచ్చింది.
నాతావరణంతో లక్ష్మీకూడా మారిపోయింది.

వెంకటప్పయ్యగారు యాయేడాదంతా ఏడేనిమిది
సార్లు వెళ్ళి వచ్చారు. కేవలం లక్ష్మీని చూడ్డానికి వెడుతూ,
పట్నం తాలుకు పొలిమేరలన్నీ తిరిగి తిరిగి యింటికి చేరు
కునేవారు. అరుణలో వస్తున్న మార్పునుచూసి ఆనందిం
చారు; అతని హోదాకి తాను గర్వపడేవాడు. అతని తెలివి
తేటల పరిధిని అంచనా నెయ్యలేక, మొదట తాను పొందిన
అభిప్రాయానికి నొచ్చుకుంటూండేవాడు. ఏనా, ప్రతి నెలా
రెండొందల రూపాయలు అరుణకి ముట్టజెబుతూనేవున్నారు.

ప్యాంటూ షర్టు విడిచిపెట్టి అరుణ నెమ్మదిగా
పంచకట్టు లాల్చి పైమీదకండువా అలవాటుచేసుకున్నాడు.
లక్ష్మీకి పట్నం గాలిసోకి పేషన్లు అలవడ్డాయి. గుడ్డలు
నగటాన్నికూడా ఒప్పుకోనేదికాదు. మూడు సంవత్సరాల
పిల్ల ముచ్చటగా బెంగాలీ మాటలుకూడా జారవిడుస్తోంది.
కిండర్ గార్డన్ విధానంలో ఆమెకి చదువుకూడా సాగు
తూంది. యిక శుచికి శుభ్రానికి విరామంలేకుండాపోయింది.
“నాన్నా నీ జేబులోవున్న దస్తీ ఉదయం తీసుకున్నది; ఈ
పాటికి మాసిపోయి వుంటుంది, దాన్ని తీసేసి యింకోటి
వేసుకో”మని సలహా యిస్తుంది. అరుణ నవ్వుకుంటాడు.

అరుణని మార్కెట్ ఇన్వెస్టిగేటర్ గా అమెరికా
పంపించారు సంస్థవారు. విదేశపు భర్త్యం నెలకివందడాలర్లు,

జీతం రెండువందల డాలర్లు, ఆఫీసు మెంటెనెన్సు ఛార్జీలు యిస్తున్నారుకూడా. అక్కడో సంవత్సరం గడిచింది. అమెరికా ప్రభావంవల్ల చక్కని సూటువేసుకోటం, యిచ్చిన ప్రొగ్రాము ప్రకారం, అనుకున్నటైములో పనులకు హాజరు కావడం ఇంకా అలవాటైంది. లక్ష్మీకి అమెరికన్ యింగ్లీషు కూడా పట్టుబడింది. శరీరంలో భాషకూడా ఐక్యమై తెల్ల వాళ్ళ పిల్ల అనిపిస్తోంది, చూసేవాళ్ళకి. వాళ్ళు అమెరికాలో వున్నంతకాలం వెంకటప్పయ్యగారు వెళ్ళలేక పోయారు. ఐతే, అందుకు బదులు ప్రతివెలా లక్ష్మీఫోటోలు రెండో మూడో అరుణ పంపిస్తూ వుండేవాడు. మోటార్లూ జీపులూ డ్రైవ్ చెయ్యడం, ఫోటోలు తీయడం అభ్యాసం ఐపోయింది.

అమెరికాలో వుంటూ, అరుణ ఒక్కొక్క ప్లూడు పంతంపట్టి మార్కెట్టును స్తంభించిపోయేస్థితికి తేచ్చేవాడు. ఆ విధంగా అతడంటే, అమెరికా మార్కెట్లోకూ, సూపర్వైజర్లకూ, భయం గౌరవంకూడానూ! అరుణని తమవైపు తిప్పుకోవాలని యెన్నో కంపెనీల వాళ్ళు ప్రయత్నించారు కూడా. అతడు దేనికీ లొంగలేదు. “మా కంపెనీ, మాకు సరైన జీతాలివ్వక పోతేకదా, తప్పుదార్లు పట్టదీ” అని జవాబిస్తూ వుండేవాడు. తన సంస్థవారికూడా భయమే ‘యింకో కంపెనీలో చేరిపోతాడేమో’ అని! ఆ పరిస్థితిలో ఆ గౌరవాన్ని అదే రకంగా నిలుపుకుంటూ వచ్చాడరుణ.

అక్కడించీ అరుణని యిండియాకి పిలిపించి, ఒంగోలు హైక్వార్టరుగాచేసి, ఆంధ్రా జోన్ కి రిప్రె

జెంటిల్ గానూ, ఆంధ్ర బ్రాంచీల జనరల్ మానేజరు
గానూ చేశారు. అతడూ సుశీలా విడిపోయిన రెండున్నర
సంవత్సరాల్లో మొంత మారిపోయాడో అతనికి ఆశ్చర్యం!
సుశీల అసలు నమ్మదుకూడా !

యజ్ఞం కోసమనిన లాక్సొస్తున్న మేకపిల్లని చూసి
అందరూ న్నొక్కుక్కు అన్నట్టు తీరుణి చిన్నప్పట్నుండి
తెలివితక్కువవాడు అనే గుర్తింపుతో వెలేసిసారేస్తే, చేసేది
లేక ఆ తండ్రి, మనసులో వ్యధని పైకిగానియ్యక, అతడి
కేది కావాలంటేదాన్ని యిస్తూ, యేది యిష్టమంటేదాన్ని
సమకూరుస్తూ, దైవాధీనం బస్సు సర్వీసు సాగించాడు. యిప్ప
టికీ, తన వంతుగా నెలకి రెండుందలూ పంపడం మానలే
దంటే !

అలాటి అరుణ యిప్పుడు తిరిగి తెలుగు గడ్డ మీది
కొచ్చాడు. ఒంగోలులో అతని బంగళా. కార్మికుల, కర్మ
చారుల నివాసాలులూ, ఆఫీసులూ, ఫ్యాక్టరీహాలు స్టోర్సు,
వేర్ హౌసు, లేబర్ సెంటర్, కాంటీన్, క్లబ్బూ, స్టే
గ్రౌండ్లూ, ప్రోవిషన్ స్టోర్సు అన్నీ ఆ హౌండరీ లోపలే
వున్నాయి. ఒంగోలునుండి బిటగుంట వెళ్ళేతోవలో యీ
కంపెనీ (ఐ. యల్. టి. డి) భవనాలూ ఆఫీసులూ వున్నాయి.
“ఇక దానికి కావలసిన పరివారంలో వుమక్ వెళ్ళేరూ,
లేబరు ఆర్గనైజరూనూ. యీ రెండు పదవులకీ కలిసి ఒక్క
రినే నియమిస్తే బాగుంటుంది. అందుచేత క్వాలిఫైడు కాండి
డేట్ (అభ్యర్థి) దొరికితే బాగుండును. ఆరువందల జీతం

మీద నియమించవచ్చును.” అంటూ హెడ్ క్వార్టర్స్ పరిశీలనమీద తన సిఫారసును హెడ్డాఫీసుకు పంపాడు అరుణ. అతని సిఫారసు వెంటనే మంజూరైంది.

౨౯

మద్రాసులో వున్న సుశీల తన సెక్రెటరీ అరుణను చూస్తూ, తను ద్వేషించిన రూపానికి అణిగి, ఆ మూర్తి యిచ్చే ఆజ్ఞల్ని శిరసావహిస్తూజీవించటం చాలా దుర్భరం అనుకుంది. ఆమెని గురించి తెలుసుకోవాలనుకుంది. వోనాడు తీరిక చూసి అడిగేసింది కూడా. “మీ యింట్లో యెవ్వరూ వున్నట్టు తోచదు! తలదండ్రులో లేక తమ్ములూ, చెల్లెళ్ళూ యెవ్వరైనానూ... యిక్కడగాక యెక్కడేనా వుంటున్నారా యిన్నాళ్ళయింది నే నొచ్చి, యిప్పటివరకూ యెవరూ వొచ్చినట్టు లేదు” !....యేమో అడగాలనుకుంటూ నసు గుడు మొదలెట్టింది.

“అమ్మాయ్ ! నీకు తాత్కాలికంగా ఉద్రేకాలు కలుగుతుంటాయని, సరోజ చెప్పింది. అనవసరపుటాలోచనల్ని చేస్తుంటావని అర్థమౌతుంది కూడా. ప్రపంచంలో ప్రాజ్ఞత కలిగిన తర్వాత లెల్లీ, తండ్రీ, అన్నా, తమ్ముడూ, యిలాటి వాళ్ళు లలాటీవాళ్ళూ... యదంతా వొట్టి భ్రమ! యెవరూ

వుండరు! వుండరంటే, నిజంగా వుండరని కాదు. వున్నా
 వాళ్ళకి మన భావ సంస్కారాలుండవు. అందుకే వాళ్ళు
 మనకూ, మనం వాళ్ళకూ ఉండటం అసంభవం! ఇలాటి
 పిచ్చి ఆలోచన యెన్నాళ్ళనుండి చేస్తున్నావ్? యెందుక్క
 లిగిందీ? చూచూ, మన వ్యవస్థయొక్క వుద్దేశాల్ని మన
 సుహృదెట్లుకుని చెబుతున్నాను. నీకు పెళ్ళయిందని వినాను.
 ఆస్తి వున్నట్లుకూడా తెలిసింది. వాటికి సంబంధించి లక్షణాలు
 నీలో కనిపించిటంలేదు. ఆలోచించు, అంత ఆస్తి వుండి, నీ కీ
 వుద్యోగం ఎందుకూ! పైగా స్కూల్ ఫైనల్ వాళ్ళు చేసే
 వుద్యోగంలో చేరావు. బ్రతుకు తెరువు లేక, చదువుకుని
 గూడా ప్రయోజనం లేక తిరిగేవాళ్ళ మార్గానికి అడ్డేకదా!
 యింకా చెప్పాలంటే: పెళ్ళయినదానవు. నీవాళ్ళొచ్చారనో,
 భర్త వొచ్చాడనో, వొక్కసారి శలవు గాని పర్మిషను గాని
 అడగలేదు; రాలేదు గనక! యేవని నిన్ను నీవే అడిగి,
 జవాబు రాబట్టుకో; అది నీ తరం కాదు 'పిచ్చి ఆలోచ
 నల్లో కాలం వ్యర్థం చేస్తావు. యిప్పటికి ప్రోగ్రెస్ రిపోర్టు
 రాయటం అలవాటవలేదు! యే సభలోనూ మహిళల ప్రశ్న
 లకి సరైన జవాబులు చెప్పలేదు యేదో సరోజ చెప్పింది
 కదా అని నిన్నింకా ఉంచాను లేకుంటే మొదటి నెలాఖరు
 లోనే పంపించేసి వుండేదాన్ని అందుకే చెబుతున్నాను.
 యిది మాహా పట్నం. అనేక దుర్వ్యాపకాలకి పుట్టి నిల్లు.
 అహంభావంతో వున్న ఆడది యీ ప్రాంతాల్లో తిరగటం
 నిజంగా ప్రమాదం! కాబట్టి, తోచినట్టు అనుమానించటం
 మానేసి, యిచ్చుకీ నీ విధి వాద్యతా అలాటి వాటిని పట్టించు

నుకో యీ చొప్పదంటు ప్రశ్నలు అడగనూ వొద్దు; ఊక దంపు జవాబులు వినిపించుకోనూ వొద్దు. వెళ్ళి నీ పని చూసుకో!" చల్లగా చీవాట్లు పెట్టి పంపించేసింది, అరుణ. కాలంతోపాటు అరుణలో మార్పు లొస్తున్నాయ్ కాని, సుశీలలో యేమీ మార్పు లేదు, అరుణ ప్రేమేటుగా యల్ యల్ బి ప్యాపైంది. సుశీల ఆఫీసు పనుల్లో మెలకువే తెలిసి కోలేదు.

రెండు సంవత్సరాల్లోయిద్దరూ సన్నిహితులయ్యారు యే విగ్రహంమీద ద్వేషంతో వచ్చేసిందో అలాటి విగ్రహం చెప్పచేతల్లో నలగవలసాచ్చి, యిక దారిలేక, ఆరూపముతో స్నేహం చేసింది సుశీల. ఆమెలోవున్న వ్యధని అర్థంచేసుకోలేక పోయింది. "యీమె కూడా దగాపడిన మనిషే" అనే భావంతో సన్నిహితంగా జరిగింది అందుకే, ఒకరి విషయమై యింకొకరు పట్టించుకుంటున్నారు. ఇంతకీ అరుణకు సుశీలపైని జాలి మాత్రమే!

హఠాత్తుగా ప్రతికలో పడిన ప్రకటన తనకి వీలుగానూ, సరైనదిగానూ తోచడంతో అరుణ వెంటనే అప్లికేషన్ పంపింది. అంతటితో సుశీలకి కంగారు పుట్టింది. "లెబర్ ఆర్గనైజర్ గా అరుణ సెలెక్టైతుంది, అప్పుడీ సీనియర్ యింకెవరో వస్తారు. వచ్చినవారు నన్ను ఉద్వాసన చెప్పి పంపించేస్తారు. నా పట్టుదల నెగ్గదు. ఓడిపోయి ఇల్లుచేరాలి ముండమోసిన దాసలా నా కథ మొదటి కొస్తుంది సరికదా నవ్వులపాలైపోతాను. ముఖ్యంగా అరుణ నన్ను అసలు ఖాతరుచెయ్యడు. ఏం చెయ్యాలి?... అన్నట్టు ఆ ప్రకట

నలో దానికి సంబంధించిన ఆఫీసుకు స్టాఫ్ కావలసుందిగా. దానికైనా నేను పనికొస్తానేమో! కనుక్కుంటాను.” సుశీల మనసంతా వికలమైపోగా, అంతులేని ఆలోచనల అగాధంలో యీదలేక, కొట్టుకుపోడానికి యిచ్చలేక అల్లాడిపోతోంది.

ఆమె ఆలోచనలు ఆ విధంగా ఊగులాడిపోతోండగా అరుణకు ఆర్డర్ ఇచ్చింది వెంటనే ఆమె వెళ్ళి ఒంగోలు ఆఫీసులో కావలసిన ఏర్పాట్లు చూసుకోవాలని ప్రయత్న సన్నాహాలు చేస్తోంది. సరిగ్గా అప్పుడే సుశీలవచ్చి తన విన్నపం తెలుపుకుంది. “మీరు వెడుతున్నారు, సంతోషమే గాని నామాట మరిచిపోతారేమో?.... మీరున్నారనే ధీమాతో యిన్నాళ్ళూ యిక్కడుండగలిగాను. మీరు లేకుంటే నేనేమియ్యేదానో ఊహించుకోలేను... అందుకే చెబుతున్నాను. నన్ను కడుపులో పెట్టుకోగలిగినవాళ్ళేవరూ లేరు, మీరుతప్ప! ఇప్పుడుకూడా నన్ను దృష్టిలో పెట్టుకుంటారని ఆశపడి అడుగుతున్నాను... కాకుంటే...” సుశీల కంఠం బొంగుతుపోయింది. మాట పెకిలి రావడంతోదు. ఏమీ చెప్పలేకపోయింది. అరుణ వారింది ఊరుకోబెట్టింది. లేకపోతే సుశీల చిన్నప్పటి నుండిగా ఏడుస్తుందని! “అలానే ముందుగా వెళ్ళి అక్కడ పరిస్థితులు తెలుసుకోవాలిగా; నా శక్తి వంచన లేకుండా నీ పక్షాన ప్రయత్నం చేస్తాను, సరేనా?... పిచ్చిపిల్లా, అలా బెంబేలుపడి ఏం చెయ్యగలవ్? ధైర్యంగా ముందుకు సాగాలిగానీ! నాకు చెప్పావుగా, సరే తప్పక ప్రయత్నిస్తాను.” ధైర్యంచెప్పి, ఆమెలోపున్న బెంగ తాత్కాలికంగా అణిచివేసింది.

“ఉద్యోగం లేకపోయినాసరే, నా ఖర్చులు భరించుకుంటూనైనా వొచ్చి మీతో గడిపేస్తాను. ఇదే నా నిర్ణయం!” తన మనసులో కర్తవ్యాని కింతకంటే పరమార్థం లేదన్నట్టు చెప్పేసింది, సుశీల.

30

బంగ్లోలు ఐ. యల్.టి. డి. హెడ్డాఫీసులో “ఆనాడే సెక్రటరీ వచ్చి చేరుకుందనీ, ఆఫీసు స్టాఫ్ అంతా యెవరి స్థానాల్లో వాళ్ళుంటూ జాగ్రత్తగా పనులుచూసుకోవలసిందనీ” అరుణ తెలియజేశాడు.

సెక్రటరీ సరాసరి జనరల్ మానేజరు ఆఫీసులోకి వెళ్ళింది. చూస్తూనే ఆశ్చర్యంగా “తమ్ముడూ ” అంది. “అక్కా ” అన్నాడు అంతకంటే ఆశ్చర్యపడుతూ. “ఎవరు? నాన్నా ఈ యక్క” అనడిగింది లక్ష్మి. ‘మనక్కే’ అన్నాడు క్లుప్తంగా.

అప్పటినుండి లక్ష్మి ఆమెని ‘అక్కా’ అనే పిలుస్తూంది. జనరల్ మేనేజర్ మిస్టర్ అసోసియేట్ గానూ, లేబర్ ఆర్గనైజర్ మిస్ అరుణగానూ చలామణీ అవుతున్నారు. ఆఫీసు వుయోగులకుగాని, పనివాళ్ళకిగాని ‘వీరి సాబాధ మేమిటో’ ‘ఎవరేమీ తాలో’ తెలియకే తెలియకు, అనికే

దమ్ములేవు. వాళ్ళందరికీ భయంకంలే భక్తే యెక్కువ!
దానికో కారణం వుంది. యెవరైనా తప్పుచేస్తే వాళ్ళని
మందలిస్తారు. పనిచేసే పద్ధతిని పరిశీలించి, సవరణజేసి నేర్చు
తారు. అంతేగాని, నొకరీనుంచి యెవ్వరినీ తీసే ప్రయత్నం
చెయ్యరు. అందుకే అంత వినయంగా పనిచేస్తారంతా!

‘ఎ’ బ్లాకు బిల్డింగులో జనరల్ మేనేజరు, ఛీఫ్
కాపియర్, సాడ్జక్టుంటు, ఫ్యాక్టరీ సూపర్వైజర్,
వారి వారి బృందం పనిచేస్తూంటారు. ‘బి’ బ్లాకులో వర్క్స్
మేనేజర్, లేబర్ సూపర్వైజరు, ఆర్గనైజరు, ట్రాబాకో
బ్రెయరు, వెల్ ఫేర్ ఆఫీసరు, వారి బృందం పనిచేస్తూం
టారు. అదే విధంగా వాళ్ళ నివాసాలు కూడా వున్నాయి.
‘ఎ’ బ్లాకు బిల్డింగ్స్లో డిపార్టుమెంటల్ హెడ్సు, ‘బి’
బ్లాకులో ఆఫీసు పరివారం, ‘సి’ బ్లాకులో లేబరు సెక్షనుకు
సంబంధించిన పనివాళ్ళూ వుంటారు.

అక్కా తమ్ముళ్ళు ఓకేచోట పనిచేస్తున్నా, ఒకే
యింట్లో యెందుకు వుండడంలేదో అనే అనుమానమైనా
లేదు వెంకటప్పయ్యగారికి. ఆయన కా పట్టింపులేదు. చిన్న
పిల్ల కులాసాగా వుండటం మాత్రమే ఆయనక్కా వలసింది.
ఇప్పటికీ అదేరకంగా డబ్బు సంపిస్తూ వుంటాడు; రెండు
నెల్లకో మూడు నెల్లకో వోసారొచ్చి చూసిపోతాడు, యింతే!

అరుణ ఒంగోలుచేరిన నెలరోజుల కోడతరం సుశీల
దగ్గరనుండి చేరింది. “మీరు వెళ్ళినప్పటినుండి, నేను సరిగా
ఆఫీసుకు హాజరుకాలేక పోతున్నాను. నాగురించి ప్రయ

త్నిస్తా నన్నారు. కాని, యింతవరకూ ఏ జాబూ చేరక పోటంచేత ఆఖరిసారిగా నా ఉద్దేశం తెలుపుతున్నాను. వారం రోజుల్లో నేను బయల్దేరి వస్తూన్నాను. అక్కడ మీ ఆఫీసులో కాకుంటే ఒంగోల్లో లంకెక్కడైనా యితర స్థలాల్లో పనిచేస్తాను. పనిలేకపోయినా సరే; నా ఖర్చులు భరించుకుంటూ వుండదలిచాను. ఇట్లు, మీ సుశీల" ఇది లేఖా విజ్ఞాపనం. దీన్ని మిస్ అరుణ చదువుకుని, తమ్ముడి కిచ్చింది, "చూడమ"న్నట్టు. ఆ జాబును చదివిన అరుణ, చివర సంతకం చూసి నిరాంతపోయాడు. 'దస్తూరీ ఆమెదే! అయితే, యీ మెతో మొంత కాలంనుంచీ పరిచయం' అని తనలో తర్కించుకున్నాడు.

"ఎవరీమె?... యిలా రాస్తుంది; అంత పెద్ద పరిచయమా?" ఆమె తన సుశీలే అనే విషయం నిర్ణయించుకోవాలన్నట్టు, అడిగాడు.

"ఈమెది రాజమండ్రి రెండున్నర సంవత్సరాల క్రితం వచ్చి నాగర్గూడ వుమన్ వెల్ ఫేర్ లో పనిచేస్తూ వుంది. పాపం! అనాసరపు టాలాచనలూ, అతి భావాలూ మధ్యపడి నలుగురూ వుంటుంది... పని తెలియకపోయినా, మొందుకో జాలేసి ఆమె పొరపాట్లు దిద్దుతూ యింతవరకూ ఆ నాకిరీకి భంగంలేకుండా చూశాను... చూశావుగా వుత్తరం!... అక్కడ తనొంటరిగా వుండలేనంటోంది. అసలు నన్నొదిలి వుండలేని స్థితిలోకి వచ్చింది తన ఖర్చులుతనే భరిస్తూ యిక్కడుంటానంటోంది.... వీలుచేసుకుని యీమె

కేదేనా తగినపని కల్పించాలనుచు యిక నీ ఆలోచనకూడా తీసికొని అగ్ధోక్తిలో మింగేసింది అటుణ.

మిస్టర్ అటుణ ఆ రోచన నోపక్కకి నెట్టేసి, అక్క గారిని చూస్తూ, ఆమె వృద్ధేశ్యం అర్థంజేసుకున్న వారిలా అన్నాడు. “సరే, యేమాలోచించావు మరి? యీమె నేనన్నో ఎంతటస్తు చేద్దామనీ?” కుతూహలంగా అడిగాడు, ఆమె యిట్టమేనన్నట్టు.

“నే నేమాలోచించనూ? వీవేమైనా వుంరొ లేవో నువ్వే చూసి చెప్పు”

“సరే, మీ ఆఫీసులో వుమన్ గైడు, క్రీచే ఆర్గనైజరుగా వుంచుకో. యేవేనా ఎక్కువది కుళ్ళుంటే. చాటిని మధించుకోవలసిన దానవు నుక్కే అవుతావు. అప్పటికి నీ కోరికా, ఆమెకోరికాకూడా సిద్ధిస్తాయి. మాటిమాటికీ, పొర పాట్లు దిద్దుకూ కూచోవలసిన బతువు నానెత్తిమీద వుండదు. నీ చేతికింక వుంటే, శేలిగ్గా దిద్దుకోగలవు, చెప్పగలవు. యేమంటావ్” సాపేక్షగా అడిగాడు.

“నాదగ్గిరి యేసీటు కాలీగావుంరనీ; ఆమెకీవ్వాటికీ! అదికూడా నువ్వే చెప్పు” తిరిగి అడిగింది.

“అక్కా మనకి లేబరు ఐదువే కు మిందింది. ఆండు కోసం, వుమన్ గైడు క్రీచే ఆర్గనైజరుగా వొకరుండవచ్చును. లేబరు మేన్యూచల్ తీసిచూడు, ప్రోవిషనుగా నాని ప్రకారం నీ పనులు జరగటానికి అవసరమంటూ నోట్ పుట్ట చెప్పి నేను రికమెండ్ చేస్తారు అ పూనై నస్తుంది దానికి తిగుండదు యీలోగా యీమె వొచ్చినా పరనా లేదు. ఆ

నీళ్లొకూలేసి, తుంపరరీ అర్థర్స్ యిస్తేసరి. యింకోటి నీ
స్టాని నువ్వేయేయకో వాలిగనక, ఆ సాకర్యం కలగజేస్తుందిలే.
కంపెనీ హెడ్ ఆఫీసు అడ్డుచెప్పదు.” సచ్చజెప్పి, సుశీల తన
చేతికింద పనిచెయ్యడానికి వస్తోందిగదా అని సంతోషించాడు.

30

అనగా అనగా ఆరోజూ వచ్చింది. అప్పటినుంచి
అటునకి తలనొప్పి ప్రారంభమైందనే చెప్పాలి. అంటే
శ్రీమతి సుశీల ఒంసోలు గోలుమిదికి చేరిందన్నమాట.
సుశీల అలవాటు ప్రకారం రెండురోజులు రెస్టు తీసుకుంది.
యీమేకి ప్రస్తుతం విడిది మిస్ అటున బాగాళాయే.
అయితే, మిస్ అటునదగ్గర పెరుగుతున్న లక్ష్యాలి యీగాలి
వాసించి తప్పించి మిస్టర్ అటునదగ్గరే వుండును.
లేకుంటే సుశీలకి ఆలోచననని యెక్కువైపోతుంది; మిస్
అటునకి వివరించే శాధ్యత కలుగుతుంది; ఆ పిల్లెవరూ
యిక్కడెందుకుంటుంది, తలిదండ్రుల్లేరూ, అనే సమస్య
తెలుసుకోతాయి. అందుకే, బాగ్గ త్రపడ్డారు.

అనాడు మిస్ అఱుణ సుశీలకు ఆఫీసు విషయం బోధించింది. “చూడు, సుశీలా. యంతవరకూ లేని నౌకక్రమి నీకోసం కొత్తగా సృష్టించారు జనరల్ మేనేజరు. అయిన చాలా మంచివాడు. నీ అతి భావాలతో ఆయన్ని విసిగించ కుండా జాగ్రత్తగా, యికదైనా పనినేర్చుకోడం అవసరం. వెళ్ళి ఆయనకి కనిపించి అప్లికేషనియ్యి. తనవార ‘బి’ క్లాస్ ఆఫీసుగొచ్చేయ్. యీలోగా, నే నోసారి గ్రేడింగు హాల్లోకి పోయి వర్క్ ఎలాల్పొందును చూసుకుని వస్తాను త్వరగా వెళ్లు. మళ్ళీ ఆలస్యమైతే లేబరుకాలనీకీ, స్టార్పుకీ తిరిగొచ్చే వరకూ ఆయన కోసం యెదురుచూస్తూ కూచోవాలి” యింకేం లేదన్నట్లు, వెళ్ళిపోయింది, మిస్ అఱుణ. సుశీల టెప్ టాప్ గా తయారై జనరల్ మేనేజరు ఆఫీసుకెళ్ళింది. తొందరగా రత పూర్తిచేసిన అప్లికేషన్ . నోచ్చోనూ, పర్సన్ యింకో చోనూ, వీధి భాగవతంలో చెంచలక్ష్మి నడకల్లో, నున్న రెండడుగుల నెడల్పుబాటనీ తానే ఆక్రమించుకుంటూ, వాయారంగా సాగించింది.

ఆఫీసులో అడుగుపెడుతూండగానే జనరల్ మేనేజరు స్టీల్స్ వున్న వ్యక్తి యంతమంచివాడో అన్నట్లు చూసింది. అఱుణే పలకరించాడు. అతడుకూడా సుశీలకోసం యెదురు చూస్తూనే వున్నాడూగా! చూసి యెంచేస్తాడు? ‘చి-క్’ అంటాడా? అనకు. అయినప్పుడెందుకా యెదురుచూపు? యేమో! బహుశా, యిదేనేమో అనుబంధం! వైవాహికంగా అబ్బిన మనోవైకరీత్యం, నలుగురి సమక్షంలో తాళి గట్టిన విశేషమిదే కాబోలు! యేమైతేనేం అతడు యెదురు

చూస్తున్నాడు అలా చూస్తున్నట్టు దొరికిపోగూడదు. దానికోవుపాయం. కన్సెప్టులో చేరబడి కాగితాలో, పుస్తకమో చూస్తూన్నట్టు నటించాలి. పుస్తకం తీసుకుని నటించడం చేతకాదు. అది తన కలవాటుకాబట్టి తేలిగ్గా దొరికిపోవచ్చును. అందుకని న్యూస్ పేపరు తెరిచి చదువుకుంటున్నాడు. అది కూడా నిదేశీ పత్రిక 'టిట్ బిట్స్' 'మాంచెస్టర్ గార్డియన్' కళ్ళజోడుపోని నెహ్రూని, కళ్ళజోడున్న బోసుని యెంత సులభంగా గుర్తుపట్టొచ్చునో, పుస్తకం పట్టుకొన్న అటుణనికూడా అంత సులభంగా గుర్తుపట్టొచ్చును. పేపరు తీసుకుంటోన్న సమయానికి సుశీలాచ్చింది. పేపరు తెరిచే లోగా అతని ముఖం యెంత పరిశీలించిందోగాని, అలా చూస్తునిల్చోడానికే పూనుకుంది.

'ఆమె వొచ్చేసింది. పేపరు సిద్ధంగా పట్టుకొనాలి' అనుకుంటూ తొందరగా రైరవటంలో, కంగారుపడకుండా జాగ్రత్త పడుతూనే వెనక పేజీలో, దేనికి సంబంధించినదో కంటిన్యూయేషన్ మేటర్ చదివేశాడు. ఓపేరా చదివి 'నన్ను చూస్తూందాలేదా' అనుకుంటూ అటు చూశాడు. 'అలా! ఆమె చూస్తూనే వుంది' అనుకుని, ఆశ్చర్యంగా కనబోమ లెత్తాడు. "మనిషికొంచెం బండబారింది" అనుకున్నాడు. యింకా చూస్తూకూర్చుంటే, ఏమనుకుంటుందో" అని పలకరించాడు. పలకరించడంకూడా నోటిమాటగాకాదు, సంజ్ఞ చేస్తూను.

సుశీల గతుక్తుమంది తనలో! దగ్గరకొచ్చి : అప్లి కేవ నిచ్చింది. అప్లి కేషను తీసుకుని "సుశీల; అంటే షిన్ అటుణ

చెప్పింది. “నీగురించేనా” అని. పలకరించాడు “బానండి” అంది నమస్కరిస్తూ. మనసులో మళ్ళిమద్రాసు చూస్తోంది. ఆకేళ అక్కడ జరిగింత రీతు యిప్పుడిక్కడా జరుగు తూంది. పైగా యీకూర్చున్నది మొగాడే! పోలికల్లో యేమీ తేడాలేదు. తన అరుణకీ సైక్లెటర్ అరుణకీ యే తేడాలున్నాయని అంచనావేసిందో ఆతేడాలన్నీ యితనిలో ప్రత్యక్షంగా సద్దుకున్నాయి. వాటినే నెమరేస్తోంది.

“యేమిటి? ఇక్కడేదైనా నాకరి కాళిగాచందోచ్చు గాబట్టి దరకాస్తు చేస్తున్నావా? వుంటేమాత్రం నీకోటి వ్యాలని అనుకుతున్నావా? ఇంతకీ యేనాకాకీ దరకాస్తు చేస్తున్నావో అందుకు నీకుండే అర్హతలేవో సూచనైనా చెయ్యకపోతే యేస్తాకీ ఇవ్వాలి! ఇది నీదస్తూరి అని నాలుగుకొంతు దిస్సాచేక్లర్లుగా వేసుకోవచ్చును. అదీ కాళిగాళేను! యేలధారంతో నీకు నాకరి ఇన్వాలి కొంచెం సలహా చెప్పగలవా?” యెటుకారంగా మాట్లాడించాడు.

“ఛీ! నెదవనాకరి” అనిపించింది సుశీలకి ఆలో చిస్తూంది. “కొద్దితేడాలోపున్న అరుణతో యిన్నాళ్ళుగడి పాను. తేడాలేదనుకున్న అరుణవోవైపు, తేడావుందనిపించిన అరుణ ఇంకోవైపు వుండగా అవే ఆకారాలమధ్య వికారం లేకుండా అద్దాల మేడలో నడిచినట్లు నమచుకోవాలి సాచ్చింది. యిది నాకు కఠినశిక్ష లేకపోతే. అసలుశిక్ష యీనాడు మొదలైందా? యింకా ఆలోచిస్తూనేవుంది. అసలు జవాబే చెప్పలేదు’ నీళ్ళు నమిలేసిందంతే. “సరే అలాకూర్చో” అంటూ అరుణ సుశీలను మళ్ళిపలకరించాడు.

ఆమె యింకా, భావనా ప్రపంచంలో యీదులాడు తూనేవుంది. యింతలో ఆరుణ టైపిస్టుని పిలిపించాడు. కొన్ని వివరాలిని రాసిచ్చి, దానితో సుశీల అప్రీకేషను కూడా కలిపి యిచ్చాడు. పదినిముషాల్లో టైపిస్టు మూడు నాలుగు కాగితాలు తీసుకుని ప్రత్యక్షమైంది. వాటిలోంచి వోకాగి తయిచ్చి “దానిమీద సంతకం చేసియ్యి” అన్నాడు. సుశీల చూచింది. అది తమయిచ్చుకోవలసిన దరఖాస్తు. మంచి పద్ధతిలోవుంది. తానురాసినదానికి దీనికి మెంతో తేడావుంది. వెంటనే సంతకం చేసి యిచ్చింది.

“యిదుగో, నీ ఆపాయింటు మెంటు ఆర్డరు. ‘బి’ గ్లాసు ఆఫీసులో నీ సీటు. నీకు నూట పాతికరూపాయల కంటే ఎక్కువ మంజూరు కాదు. ప్రస్తుతానికి యిదితీసుకొని సంతకంచెయ్యి” అంటూ మొదట ఆర్డరు, తరువాత డ్యూటీ సబ్మిషన్ రిపోర్ట్ యిచ్చాడు. సబ్మిషను సంతకం చేసియిచ్చేసింది. లేచి నమస్కారంచేసి వెళ్ళిపోయింది. అక్షణకి అప్పుడు ఆమె పరిస్థితికి జాలేసింది నిజంగా!

తన స్టీల్ గోకూర్చున్న సుశీలకి ఆలోచన వైఖ్య, ఊహగానాలే రిపోర్టులూ అయిపోయాయి పాశాచనగా ఆర్డరు చదువుకుంది. ఆదుర్దాగా చివరి సంతకం చూసుకుంది. ‘ఏవి ఆరుణ; యల్ సిసి; యఫ్ సిఐ, యుఎస్ ఎస్ ఏ, ఏఐసిడబ్ల్యూఎ జనరల్ మేనేజర్ రిజిస్ట్రార్ ఆంధ్రాజోన్, ఏ యల్ టిడి’ అనివుంది. “యిదికూడా అదేపేరు! పూర్తిగా అదే పేరు. ఇక యీడ్మిగ్రేటూ!, యేమో, అంతా మాయగా భవ పెడుతున్నాయి. - - అన్నప్పుడు యితర ధీమాగా మాట్లాడు

డం అతనికి చేతకాదు. యీసూటూ కోటూ అలవాటేలేదు. పైగా యిన్ని పరీక్ష లెప్పుడు చదివాడబ్బా! - ఈయన చేతిలో, విదేశీ ప్రతికలున్నాయి. అతనికి ప్రతికలుచదవటమే అలవాటులేదు. అయినా ఈ యాకారం?" ఒక అరుణ నొదిలేస్తే యిద్దరరుణలు నాకు దాపు రిచ్చారు. నామీద భగవంతుడికిగూడ శతృత్వం వుండేమో! లేకుంటే, యిదేం జీవితం? యిప్పటికి పరిచయం వున్న ముగ్గురు అరుణల్లో యింతింతవ్యత్యాసమా? పైగా, అసహ్యించు కుంటున్నందుకు నాముఖం ముందరే యిన్ని ఆకారాలా? - - -

ఆలోచిస్తూ కూర్చున్న సుశీలని మిస్ అటుణ పలకరించింది "మళ్ళీ జామెట్రీ కై డిల్స్ తీసుకున్నావా? లేక ఆల్ జీనా సాల్వేజ్మెంట్ న్నావా? యిదీ అదీగాకపోతే, మూడో పంచవర్ష ప్రణాళిక కోసం అంకెల్ని పూర్తి చేస్తున్నావా? ఏమాలోచిస్తున్నావ్? మళ్ళీ మొదలెలావ్?" చిరాకు పడి నట్టు మాట్లాడింది.

"ఎబ్బే! ఏమాలోచించడంలేదే! ఆఫీసు సిట్యువేషను గురించి; అదే యింత పెద్దకంపెనీ చేరువలోవుండగా, మన వాళ్ళంతా మద్రాసు, కలకత్తానో బొంబాయో వెళ్లి నౌక రీలు చూసుకుంటారెందుకనీ అని"

సుశీలకి ఆలోచనలు ప్రవాహంగా మారిపోయాయి. ఒక్క అటుణతోటే నేగలేక పట్నం చేరినప్పుడు ఆ అటుణతో సహవాసంవల్ల కొన్ని ఆలోచనలురేగి అవే బాధ పెట్టేవి. ఇప్పటికే ఇద్దరు అటుణలమధ్య తిరుగుతూ తన - - - అసలటుణను గుర్తుచేసుకుంటూ ఆలోచనా ప్రవాహంలో

తట్టుకో లేకపోతోంది. దానికేతోడు మనో సంఘటనకూడా సంభవించింది. ఆ మిచేరిన వారంతోజులకి లక్ష్మీకి పుట్టిన రోజు వేడుక. అదే వింతగా మార్చింది.

అనాడు పట్నలో వుంటున్న ఉద్యోగులూ, ఉద్యోగులస్త్రీలూ చాలామంది వచ్చి విందారగించారు. దీవిం చారు. వెళ్లారు. ఆ ప్రత్యేకపు టేర్పాట్లన్నీ మిస్ అయ్యాయి. చేసినవే. అందుకే సుశీలకి యెక్కువగాపని కలిగింది. డిన్నరుకి కావలసిన యేర్పాట్లు చేసింది. టేబులు అమర్చడం, యెవరికివారికే పార్సెలుగా అల్పాహారాలు సిద్ధంచేయడం అతిథుల్ని రిసిప్ట్ చేసుకోడం వారి వారిస్థానాలకు తెచ్చి కూర్చోబెట్టడం ఇంకా యిలాంటివే అనేకపనులు బాధ్యత వహిస్తూ, కన్నతల్లి చేసినట్లు చేసింది పాపం! తప్పనిసరి, పైపుద్యోగగులంతా యేం జేస్తుందిమరి?

39

లక్ష్మీని చూసినప్పటి నుండి సుశీలకి మనసు మన మనసులోలేదు. మనసు రాజమండ్రిలో వూడచ్చు; లేనా మనసే రాజమండ్రిలో వుండొచ్చునా, యేమేలేనేం? మనిషి మాత్రమే ఇక్కడ మిగిలింది. “నా బిడ్డకూడా యీపాటికి యింతోతుంది! యిదే నాబిడ్డ యెందుక్కాగూడదూ?

అడిగిచూస్తే ? అసలడగటం ఎందుకు? పసిపిల్లలు తల్లిని వెదుక్కుంటూనే వుంటారు 'అమ్మా' అని దగ్గరి కొస్తే, నా పిల్లే ! పోనీ అడిగితే ఏం? "మధనపడి. పటపటా యిస్తోంది. గొనులోవుండే పుట్టుమచ్చలెలా చూడ్తా? లేకుంటే, నా లక్ష్మి నెలా గుర్తుపట్టడం?" ఆలోచిస్తూ కూర్చోంది. యీలోగా సందడి అణిగింది. యిక విందు బాపతు ఆనవాళ్లు తీసెయ్యడమే తరవాయి. 'ఇదే సమయ' మనుకుంటూ లక్ష్మి దగ్గరి కెళ్ళింది.

"నీ పేరేమిటమ్మా?"

"లక్ష్మి! అమెరికాలోవాళ్ళు, అంత బాగా మాట్లాడ జేరు. ఏమండీ మీరు రోజూ వో గంటసేపు నాతో మాట్లాడగూడదూ?... మా అరుణక్కకి అసలు తీరడం తేదండీ !... మీ రొస్తారనీ, మీరు చాలామంచి వాళ్ళనీ అక్కయ్య చెప్పిందలెండి". సుశీల ఎదురుచూడని ప్రశ్నల్ని తట్టుకోలేకపోయింది. అందుకే నెంటనే ఔనూ కామూ అన్నేకపోయింది.

"మీ అమ్మగారు ఎక్క-డున్నారూ?" తడబడుతూ పూర్తిచేసింది.

"మా అమ్మగారేనా ? మీ కింకా తెలీదేమో. మరి; లండనెళ్ళారు, డాక్టర్ చదవటానికి. అమ్మ వొచ్చిందంటే అందరికీ సూది గుచ్చుతుంది. కత్తులెట్టికొస్తుంది ! అందుకే నాదగ్గరికొద్దు పొమ్మన్నాను... ఏమండీ! మీరు

రోజూ వచ్చి మాట్లాడరూ? లేకపోతే నేనే మీ ఆఫీసు కొస్తానంతే!”

“మీ నాన్నగా రేవరూ? అహః, పేరేమిటి?”

“మిసర్ అరుణా, జనరల్ మేనేజర్ ! అది కూడా తెలీదూ? పోనీ, యీ బంగళా ఎవరిదో తెలుసు నాండీ?”

“తెలుసుగాని, నువ్వేమంటావో అని అడిగానంతే!”

“అయితే, యింకా చెబుతాను వినండి. మా అరుణక్క లేదూ? అక్కడ, ఆ బంగళాలో; ఆమెకి నేనంటే యెంతో యిష్టం! అమెరికాలో నేను తీయించుకున్న బొమ్మలన్నీ అక్కడే వున్నాయ్. వారానికో ఫోటో తీసియిస్తుంది నాకు నాన్నగారు కాఫీ తాగి రోజూ పాఠం చెబుతారు. పాఠమంటే అదే వాకధ చెప్పి మళ్ళీ రేపు అడుగుతారు. అక్కయ్య ఇంగ్లీషు గ్రామర్ నేర్పుతుంది.”

“నీకు గ్రామరేమిటి; పెద్దాళ్ళకి గానీ! ముందుగా కొన్ని కథలూ, పాఠాలూ నేర్చుకోవాలిగాని! కొన్ని పదాలతో బాగా అభ్యాసమయ్యాక వ్యాకరణం నేర్చుకోవాలిగాని; యింత చిన్నపిల్లకి గ్రామరేమిటి?”

“ఏం ! ఇంగ్లీషు లోగడ చదవ గలనుగా?”

ఈ జవాబువిని సుశీల ఆశ్చర్య పడింది. “ఓ అట్లా చెప్పు.”

సుశీల సమాధానం విని లక్ష్మి తెల్లబోయింది. ఆమెకి అది జవాబుగా తోచలేదు.

‘అలాటప్పుడు వ్యాకరణం నేర్చుకోవలసిందే’ అనే భావంతో మాట్లాడాలి. అందుకే తెల్లబోయింది. తెల్ల

బోయి వూరుకోవేకపోయింది. అడిగేసిందికూడా. “అదేమి
టండీ, మీరు యింగ్లీషు మాటాడడం. అలవాటు చేసుకో
లేమా?”

“నేనా?... గ్రాడ్యుయేటును కాదు కాని, యింటర్ లో
మంచి మార్కులే వొచ్చాయి.”

“మార్కులు కాదండీ, నే నడిగిందీ ! యింగ్లీషులో
మాటాడడం” రెటించింది.

“వెంటనే అప్పటికా విషయాన్ని చర్చించటం
యిష్టం లేదన్నట్టు నెట్టేసింది సుశీల.

‘వేలెడు పిల్లకి యిన్ని మాటలెలా వొచ్చాయో’
అని ఆశ్చర్యపడింది.

యింత చదివికూడా చిన్నపిల్లముందు, తన చదువు
పనికిరాకపోయిందని బాధకూడా కలిగి, ఈర్ష్యగా మారింది.
అతడు పాఠం చెబుతూండగా వినాలనే ఉత్కంఠతో అప్ప
టికా చర్చవిడిచి లేచింది. మనసు ఏదో బరువుగానేవుంది.

‘లక్ష్మీలాగే ఉంది. పేరుకూడా లక్ష్మీ! అయినా,
నా లక్ష్మీకాదు; నాలక్ష్మీ అనడానికి ఆధారం వొకటే.
ఎడమవేపు తొడమీద పక్కవాటుగా పుట్టుమచ్చుంది అది
యీమె కుందోలేదో తెలుసుకోడ మెలా! ఆ పిల్ల నా
దారికి తేవాలంటే వో బ్రహ్మ ప్రళయం. నాకు చదువు
చెప్పేసుటం ! ఇక ఆమె నాబిడ్డ అనడానికి వీలెక్కడుందీ?
యీ అరుణే నా అరుణైతే, నా దగ్గర నేర్చుకున్నవాడేగా!
యింతటి పాఠాలెలా చెప్పగలూ! వట్టిభ్రమ! వీళ్ళెవరూ
నా వాళ్ళుకాదు.’

సుశీల ఆలోచించలేక పోయింది. ఆ పిల్లని వదిలి రావా లనిపించటంలేదు తనకి. తనతో ఆపిల్ల వుంటుందనే నమ్మకంకూడా కలగటంలేదు. ఏం చేస్తుందీ? తెల్లవారూ ఆలోచించి, 'అరుణకి సన్నిహితగా జరిగితే' అనుకుంది. అలా జరిగితే ! తనకి వారిగే దేమిటి? ఏమో. అయినా, అతనితో స్నేహంచేసి, ఆ చిన్నపిల్ల నేర్చుకున్నంతైనా నేర్చుకోవాలి. తను అందుకే తెల్లారి న ఉదయమే వంట ప్ల ముగించుకుని, అఫీసుకు ఇంకా గంట వ్యవధి వుండగా మిస్టర్ అరుణ బంగళా కెళ్ళింది.

అరుణ లక్ష్మికి అప్పటికే చెబుతున్నాడు అదే వింటూ నిల్చుంది, సింహద్వారం ఆనుకుని అలా నిల్చున్న సుశీలని అరుణకాని, లక్ష్మిగాని గమనించనే లేదు. వాళ్ళ పాఠంలో వాళ్ళు మునిగిపోయారు.

“ఈ రోజున వో కథ చెబుతాను; అది చేపల జీవితంలో వుండే ముఖ్యమైన లక్షణం. ఈ చేపలు ప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతూ, అక్కడక్కడ సొన ముద్దలు జార విడుస్తాయి. అవే గుడ్లు. ప్రవాహ లక్షణంచేత అవి ఒక వైపు, తల్లిచేప యింకో వైపు వెళ్ళిపోతాయి. రెండు నెల్ల తర్వాత ఈ తల్లి చేపకి తను ఒకప్పుడు గుడ్లు పెట్టిన సంగతి గుర్తుకొస్తుంది. వెంటనే ఈ గుడ్లు పిల్లలాతాయి. యిదొక విచిత్రమైన జననం ! అలా పుట్టుకొచ్చిన పిల్లలు, ప్రవాహపుటలల్ని, నీటి ఒడ్డుని చూసుకుంటూ, సమన్వయించుకుంటూ పిల్లలే తల్లిని వెతుక్కుంటూ వస్తాయి. తల్లి మాత్రం తన పిల్లల్ని గుర్తించదు. జలరాసిలో పెరిగే

జీవుల గుణం ప్రకారం గుంపులేక పోవటంచేత, అల్ప జీవులు కాటంచేత, ఆ పిల్లల్నే తీనేస్తాయి. యిదే మత్స్య న్యాయంలో మొదటిది. చావుకోసమే ప్రీతి పుడుతుందట, యిదే కాబోలు నిదర్శనం !” అరుణ తన కథని దాదాపు పూర్తిచేశాడు. ఐనా, సుశీల తన ఊహగానం లత మాదిరిగా అలుకుంటోంది.

“వీళ్ళు నన్ను వెతుకుతూ నన్ను చేరుకున్నట్లా? అయితే, ఆబిడ్డ నా లక్ష్యేనా? మరి, నన్ను పలకరించదేం? ఆ పిల్ల చెప్పిన వివరాలన్నీ వింటే వాళ్ళెవరూ నా వాళ్ళు కాదని తెలుస్తూనేవుంది. అరుణకూడా నా అరుణ కానే కాదు. వట్టినే మానవత్వం కోసం నన్ను రక్షిస్తున్నారంజే! నాకున్న వాళ్ళని విడిచి వొచ్చినప్పుడు నా వాళ్ళెలా వుంటారు? అసలు, వాళ్ళెలా వున్నారోకదా! ఈ కథలో చెప్పినట్టు వాళ్ళు నాకోసం వెదుకులాడుతున్నారో ఏమో! లేక, వాళ్ళని నేనే బాధపెట్టి, మనసుని ఊభ పెడుతున్నానా? ఏదెలావున్నా, వాళ్ళని చూడాలి.” తన భావాల సుడి గాలిలో ఈదులాడుతూ, మనోఽరిభ్రమణం కారణంగా అచేతనంగా నిలుచుంది సుశీల.

అరుణ యింకా చెబుతున్నాడు. “యీ రకం పరిస్థితులు మానవ జీవితంలో సంభవిస్తూంటాయి. దానికి ఫలితంగా, కొన్ని కుటుంబాలు సర్వనాశనం అయిపోతున్నాయ్ కూడా. మానవ జీవితానికి అన్వయిస్తాయి కనక నే వీటిని సామ్య న్యాయాలు అంటారు.” అప్పటికి అరుణ కథ పూర్తిచేశాడు.

కథ పూర్తి చేసి లేవబోతున్న అరుణకి వాకిలి దగ్గర 'ధబ్'మన్న శబ్దం వినిపించింది. ఆతురతగా అటు చూశాడు. లక్ష్మీ కంగారుపడి ఆమె దగ్గరికి ఒక్కగంతులో వెళ్ళిచేరింది "నాన్నోయ్! ఆమె లేమా? ఆమె పడిపోయింది. నాన్నా పాపం!" కంగారు పడుతూ, కళ్ళు పెద్దవిగా చేసుకుని, అనేసింది. "ఫరవాలేదు తల్లీ! నేను లేవదీస్తానులే, వుండు కంగారు పడకు. నువ్వెళ్ళి ఫాను స్విచ్ వెయ్యి, ప్లాస్కు తీసుకురా." ధైర్యంచెప్పి, అరుణ సుశీలను లేవనెత్తి, తీసుకొచ్చి సోఫాలోకి చేరేశాడు. పంకాగాలి సోకి, ఏదాడు నిముషాల్లో తెలివి తెచ్చుకుంది సుశీల. నెమ్మదిగా కళ్ళు తెరిచింది. అరుణ! తనని సోఫాలో పడుకోబెట్టాడు. కాఫీ కప్పు అందిస్తున్నాడు. లక్ష్మీ తన ముఖంమీద చెమటల్ని తుండు తీసుకుని తుడుస్తోంది. వాళ్ళారీతిగా తనకి సేవ చెయ్యడం చూస్తే, వాళ్ళు నిజంగా తనవారే ననిపించింది. తలెత్తి అరుణవైపు చూడలేక, పక్కకొదిగి కూచుంది. "యేమండీ, యిప్పుడేలా వుందీ" అని లక్ష్మీ ఆదుర్దాగా అడిగింది.

"తగ్గిపోయిందమ్మా. ఈ మధ్య కొంచెం నీరసంగా వుంటోంది. యివాళ కళ్ళు తిరిగిన యంతే." తన దోషం కాదన్నట్టు చెప్పింది.

"ఈ కాఫీ తీసుకో సుశీలా. తరవాత మాట్లాడొచ్చు."

సుశీల కాఫీతాగి, సరిగా కూర్చుని "ఈసారి నీరసం

కూడా పోయింది" అంది నవ్వుతూ. "నూశారా! మా నాన్నగారు కాఫీ యిచ్చేరు. మీకు నీరసం తగ్గిపోయింది మరి. నేను విసిరినందుకు తెలివొచ్చిందిగా." చిలిపిగా అడిగింది లక్ష్మి.

"ఔనమ్మా. ఆమెకి ప్రాణం వొచ్చింది కూడా నీ మూలానే" అన్నాడు అరుణ. లక్ష్మి మొహం చాటంతగా వికసించింది. తలొంచుకుంది "అయితే, ఇక మీరు ఆఫీసు కెళ్ళొచ్చునేమో."

"అయినా, రెస్టు కావలిసుంటే." అర్హోకింగ్ ఆగాడు అరుణ.

"కృతజ్ఞత! రెస్టు కోరడం వృధా కాలహరణం" సుశీల అంటూ లేచింది.

"అయితే మాకు చింతే వుండదు" అన్నా రిద్దరూను.

ఒక్కసా రిద్దరూ ఒకే వాక్యం మాట్లాడగలిగినందుకు సుశీల ఆశ్చర్యపడింది. లేచి ఆఫీసుకు వెళ్ళే అరుణని అనుసరించింది. "గుడ్ బై ఎవరి బడి" అంటూ సాగనంపింది లక్ష్మి. లక్ష్మి మాటలు ముద్దొస్తున్నా వెక్కిరిస్తున్నాయి. సుశీలకి ఈర్ష్యకలిగినంతే, వుల్లాసం కూడా కలుగుతోంది. సుశీలకి ఆఫీసుపని అలవాటు కాకపోగా, నానాటికి, తప్పలెక్కువౌతున్నాయ్. ఆ సంగతి ఆమెకి తెలియడం లేదు. ఈ పరిస్థితి మిస్టర్ అరుణకి ప్రాణాంతకమైపోయింది. తన అలవాటు ప్రకారం వార్నింగ్ వచ్చాలి. మెకా ఫుటపే చేసి, స్టేట్మెంటు తీసుకోవాలి. లేకుంటే, ఆఫీసులో అరా

చకంబిఛానా పరుచుకుంటుంది. యెలా? కొద్ది రోజుల్లో
యింకొందరు కర్కులు పనిచెయ్యడంతో అశ్రద్ధ చూపి
స్తారు. వాళ్ళ ముఖ లక్షణాలట్లా తోస్తున్నాయి.

33

ఆనాడు మిస్టర్ అరుణ లేబరు ఆర్గనైజరుకు ఒక
మెమో పంపించాడు. “మిస్ సుశీల, పంపించవలసిన
ప్రోగ్రెస్ రిపోర్టులుకాని, రిటర్నులు కాని సరైనవి కావని
తెలియడంతో, పనిలో ఆమె చూపుతున్న అశ్రద్ధ మేనేజి
మెంటుకు అర్థమౌతోంది. తన పనిని చక్కబెట్టుకోలేనప్పుడు
పని చాలించుకోవలసి వస్తుందని హెచ్చరిస్తున్నాము. జన
రల్ మేనేజర్.” ఆ లేఖను మిస్ అరుణ సంతకంచేసి సుశీల
కిచ్చింది.

లేఖను చూడగానే సుశీలకి భయం ఆవరించింది.
కాళ్ళకింద నేలకుంగి పోతోందనిపించింది. తన పంతం
నెగ్గించుకోవాలనుకుని నౌకరీ కొచ్చింది కాని, నౌకరీమీద
ధ్యాసేలేదుగా! పని అలవాటు కాలేదు.. యీనాటివరకూ
స్తీట్లో కూర్చుండి ఆలోచించడమే అభ్యాసం చేసింది కనుక
పనిమీద దృష్టి వుండటంలేదు. ఏం చేస్తుందీ? యిప్పుడే
అన్నిటికీ అడ్డం తగల్గింది. అనస్థ! యింటి కెళ్ళిపోతేనో?
అలా వెళ్ళిపోతే తనని యింట్లోకి రానివ్వరు. నాన్న ఎవరో

కుర్రాడి తెచ్చి పెంచుకుంటున్నాడు. ఇక తనతో ఏమీ సంబంధంలేదని మొన్ననే తనకి జాబు రాశాడు. యిప్పుడిక్కడి జాబూ.... పని సరిగా చెయ్యకపోతే మానుకోమని. ఏం చెయ్యాలి? ఇప్పుడు తండ్రి అసరా లేదు, నౌకరీనమ్మకం లేదు, యెటుమొగ్గాలి? తండ్రిమాట వినకపోవడంచేత, ఆయనకి యెలాగూ రానియ్యదు. ఏం చెయ్యాలి మరి? నౌకరీయే గత్యంతరం. నౌకరీ కావలసిందేకాని, పని చెయ్యడమనే నిర్బంధం తన కిష్టమైందికాదు. యిన్ని కారణాలమధ్య నలుగురూ యేమీ చెయ్యలేక రోజులు నెట్టాలనే భావంతో జనరల్ మేనేజరు ఆఫీసుకు వెళ్ళింది, తన రికార్డులోవున్న తప్పు ఏమిటో తెలుసుకోవాలని!

అప్పుడు అరుణ లేకపోవడంచేత స్వతంత్రంగా లేబరు ఆక్యువిటీస్ ఫైలు తీసింది. లేబరులోవున్న ఉత్పాదక శక్తి, పనికి హాజరయేనిష్ట, యిచ్చిన కాలంలో చేయగల పని, చేసినపని, అదనపు ఉత్పాదన, అదనపు పారితోషికం యిలాంటి విషయాల్లో చాలావరకు అంకెలు తప్పులున్నాయి. ఎర్రసిరా దిద్దుబాటు చెయ్యాలూ కొల్లలుగా కనిపిస్తున్నాయి. యేం చేస్తుందీ? వెధవ అంకెలూకూడా చెప్పిన మాటవినడంలేదు. తప్పులు పడుతున్నాయి. యెలా సర్దుకోవాలో తెలియటంలేదు. అయినా ధైర్యంగా రోజులు నెట్టేయాలిగా! అందుకే కాబోలు, కులాసాగా పాట పాడుకుంటోంది తనలో తానే. ఇంతలో ఏదో అలీకాబీ తోచి, మానేసి అటు తిరిగింది.

సుశీల యెదుట అరుణ ప్రత్యక్షం. చప్పున తలొంచు కుంది. అరుణే ఆమెని పలుకరించాడు. “బాగుంది సుశీలా! యింత ఏక్కివ్గా వుంటావ్, అన్నితప్పులెందుకొస్తున్నట్లు? వైగా నిన్న మొన్నటివరకూ ఏదో దిగులుగా కూర్చుండే దానివి! యింతలో ఏంమార్పొచ్చిందీ, యింత చలాకీగా వుండటానికి?”

“యేమీలేదులేండి” తలెత్తలేదు.

“కారణం నిర్బంధంగా చెప్పనక్కర్లేదు. గోజూ యింత చలాకీగా వుండగలిగితే, నీకూ ఆరోగ్యంగా వుంటుంది; మాకూ సంతోషంలే. కలకల్లాడే ముఖాలు ఆఫీసులో నాలుగుంటే, మనిషికెంత విచారంవున్నా దిగ మింగెయ్యొచ్చు.”

“యా మాత్రం సంతోషం చాలాండీ?” నవ్వును పళ్ళకింద నొక్కిపెట్టింది.

“సంతోషానికి హద్దేమిటి? ఏనా, మాక్కావలసి సంత అనుకోడమేమిటి!”

“మరెవరిక్కావాలి? మీ ఆఫీసులో పనిచెయ్యటం లేదూ మరి?”

“అదిసరేలే; నీకు పెళ్ళయిందా?” ఉన్నట్టుండి హఠాత్తుగా ఈ ప్రశ్న అడిగేసరికి, సుశీల తలక్రిందులైపోయింది. ముఖంలో నివ్వెరపాటు తోచింది. తనలో పుట్టిన కంగారు ఆణగలేదు. అయినా, నిలదొక్కుకుంటూ నవ్వింది. అదే కాబోలు దానికి జవాబు; తలొంచుకుంది.

“కాలే....?ఆమాట జెప్పటానికి సిగ్గుందుకూ?

మరి! నీకు భర్త పేచీ లేదు; తలిదండ్రులు పేచీకూడా లేదు. అయినా యెందుకీ మనోవ్యధ? ఆహా! మాటవరసకన్నా నంతే. నేనేం ఆర్చేవాడా! తీర్చేవాడా! మా మాట నీకు సహిస్తుందా?”

“మూలాంటివాళ్ళు చెబితే వినకపోతానా?” సాపేక్షంగా అతన్ని చూసింది.

“మా అరుణ నీ కెంతకాలంగా పరిచయంవుందీ? ఆమె చెప్పినమూట లొక్కటేనా విన్నావా? అర్థంచేసుకోవాలని ప్రయత్నించావా? యిప్పుడు నీ నౌకరీ విషయం ఆమె పీకమీదికి తెచ్చావు. యింతకంటే చెయ్యవలసింది లేదన్నట్లు, చూడు, యిప్పుడామె యెంతగా మధనపడుతోందో...”

“జానండీ, ఆమె చూపిన వాత్సల్యాన్నైనా ఆలోచించక అలక్ష్యంచేస్తూ నొచ్చాను. ఇప్పుడు పని విషయం తలకెక్కడంలేదు. బతుకంతా నేదో కాళీగాతోచి, అనుక్షణమూ బాధకలుగుతోంది. దయించి నా నౌకరీ మీద సవాలుచెయ్యద్దని మనవిచేస్తున్నాను. యికమీదట మీరు చెప్పినట్లే జాగ్రత్తగా పనిచూసుకుంటాను. తప్పులు రానీయకుండేలా చూసుకుంటాను. విసిగించనూ. అరుణలాటి కరుణానుయికి బాధ కలిగించాను. ఆమె ఎంతో మంచిది.”

“ఆమె మంచితనాన్ని మెచ్చుకోవాలంటే, నీలాంటి వాళ్ళకి చేతకాని పని. ఆమె మంచితనం నిలుపుకోవాలంటే, నీ విషయంలో పొరపాటు రాకుండా చూసుకోవలసిందే. అప్పుడే ఆమె సంతోషిస్తుంది.”

“మంచితనం నిలబెట్టుకుంటాను. కాని, నాకు తగిన ఆసరా లేదనిపిస్తోంది. అయినా, ప్రయత్నం చేస్తాను. ఆ కథ వుదయం చెప్పింది; ఇంకో మత్స్యన్యాయం వుందన్నాను. అదెప్పుడు చెబుతారూ?”

“రేపుదయం చెబుతాను. ఆ సరేగావి, ‘యికనించి చలాకీగా వుంటాన’ ని మాటిచ్చావ్! జ్ఞాపకం వుంటుంది కదూ మరుస్తావా?”

“నేనేం మాటిచ్చానూ? అలాగే అనుకోండి? మీ రంటున్నారుగా” నవ్వుతూనే అక్కడినుండి తన సీటులోకి వచ్చిపడింది. ఆమెలో కలిగివ సంచలనానికి అరుణ నవ్వు కున్నాడు. అయినా తాత్కాలికంగానే అంతలోనే విషాదం. అతనికి ఆమెలో కలిగిన ఉద్దేశాల పరిణామాలకి కష్టం తోచింది. “ఈనాడు యీ సీటులో నే నున్నాను, రేపింకెవరైనా వుండొచ్చును. అప్పు డీవిధంగానే మాట్లాడుతుందా! యీ అధికారాలకీ, హోదాలకీ లొంగిపోతుందా? అయితే పట్టుదల యింతలో మారిపోతుందా? హూ” విదిలించు కున్నాడు చిరాకుగా.

తెల్లారింది. సుశీల కథకోసం వచ్చి కూచుంది. అప్పటికి లక్ష్మి ముస్తాబౌతుంది. అరుణకూడా యించుమించు ఆఫీసు వేషం వేశాడు. యిద్దరూ సుశీలని మందహాసంతో పలక గచారు. లక్ష్మి వచ్చి సుశీల పక్కనే కూర్చుంది. ఎదుటి సోఫాలో అరుణ కూర్చున్నాడు. యిక ప్రారంభించ మన్నట్టు చూసింది సుశీల.

అరుణ కథ ప్రారంభించాడు. “నిన్న చేపల జీవిత

విధానంలో ఒక మార్గం చెప్పాను. యిప్పుడు యింకో మార్గం వివరిస్తున్నాను. యిది ముఖ్యంగా మానవ జీవితానికి కూడా అన్వయిస్తుంది. పిల్లలుగా వుంటూ చచ్చినవి చావగా మిగిలినవి పెరిగి వయసులో కొస్తున్నప్పుడు జంటలుగా తిరుగుతాయి వాటిలో మోతుబరి చేప నాయకత్వానికి పూనుకుంటుంది. దాని నాయకత్వాన్ని మగచేపలు యెదిరించలేక యేవగించుకుంటా యంతే. ఆడచేపలగతి అధ్వాన్నమైపోతుంది. మోతుబరిచేప యిష్టంవొచ్చిన ఆడచేపని బలవంతంగా బెదిరిస్తూవుంటుంది. చేపల్లో సహజంగా మోతుబరితో స్నేహంచేసే చేప యేదీ వుండదు. అందుకే దాని బతుకంతా బలవంతం చెయ్యడంతో గడిచిపోతుంది. అలా యిష్టంలేని చేపని చెరిచింది. ఆతరవాత? అది సంఘానికి నాయకత్వం వహించి, దానికి భద్రత కలిగించింది. గాని సంఘానికి చీడపురుగు మాదిరిగా పరిణమించడం, ఆ చేపలన్నిటికీ అసన్యాం కలిగించడమే! ఆ తరవాత.... బలవంతంగా చెడిపోయిన స్త్రీ చేప, విలవిల్లాడిపోతుంది. మైల పడిపోయిన తన శరీరాన్ని అంతం చెయ్యడం ఇష్టంకాదు. అలా అంతమైపోతే, తనని కోరిన మగచేపకూడా మరణిస్తుంది. మగచేపకోసం బతికితే, తన దేహంమీద షిగాతు బరి చేపకి యెక్కడలేని హక్కువుట్టుకొస్తుంది. ఈ విషయం తలుచుకొని ఆ చేప చావ్వలసిందే! తన మగచేపని తలచుకొని బతకాలిసిందే! ఏటిలో ఏం చెయ్యాలి? ఏం చెయ్యకూడదూ? ఏంచేసినా వొకటే, చెయ్యకపోయినా వొకటే! బతికుంటే తన మగచేపని రోజూ మోసం చెయ్యాలి. చస్తే

అతని జీవితాన్నే మోసం చెయ్యాలి. ఇలాంటి జీవితాన్ని వెళ్ళదీస్తున్న స్త్రీ లెందరో యీనాటికీ మన సమాజాల్లో వున్నారు” కథ ముగించినట్టు సూచనగా చిన్న దగ్గు పొడిగా విడిచాడు అరుణ.

“అయితే, యిది మానవజీవితానికి యెలా అన్వయిస్తుందీ?” సుశీల అడిగింది. దానికి లక్ష్మీకూడా ఉత్సాహం కనబరిచింది. అరుణ చెప్పాడు.

“ఒక యింట్లో ఓ ముసలాయన కొడుకూ కోడలూ వున్నారు. అదే యింట్లో యెవరో పరాయివాడుకూడా కాపరం వున్నాడు. యింకెవ్వరూ లేరు. ఆ పరాయివాడు ‘కోడలివేపు వికృతంగా చూస్తున్నాడనే నెపంమీద వంశానికి కళంకం రాకుండా రక్షించేవాడిమాదిరి, ఆ పరాయివాణ్ణి యీ ముసలాడు వెళ్ళగొడతాడు. కొద్దిరోజుల తరవాత యేదో అవసరంమీద కొడుకుని పొరుగుూరు పంపించి, ఆ రాత్రి దీప మార్చి కోడలిని తానే చెరుచుతాడు. తెల్లరిన తర్వాత, ఆ కోడలి స్థితి యెలా వుంటుందో ఆలోచించు! తన భర్త కోసం తాను బతకాలి. బతికితే ముసలాడికి హాచటగా మారిపోతుంది తన శరీరం. అందుకని చావాలి. తనుచస్తే భర్త జీవించలేడు. నిత్యం ద్రోహంతో నిత్యం తనూ బతికి, భర్త ద్రోహం చెయ్యడమా? లేక తను చచ్చి, కుటుంబాన్ని సర్వనాశనం చెయ్యడమా? ఏం చేయాలి? యీ రకమైన పరిస్థితినే మనవాళ్ళు ‘మత్స్యన్యాయం’ అన్నారు.”

అరుణ చెప్పిన కథతో సుశీలకి చైతన్య మణిగి

పోయింది. “అయితే, ఆ స్త్రీకి మనసు మొద్దుపడిపోతుంది. నామాదిరిగా మొండి జీవితాన్ని గడుపుతూ వుండాలి! నా మాదిరంటే! ఆమె జీవితంమాదిరిగా .నా జీవితానికి అఘాతం తగిలించా? లేదు. అలాంటప్పుడు ఆ స్త్రీకి నాకూ పోలికేమిటి? అయినా, మనసు రాయచేసుకోడంలో పోలిక వుండొచ్చునుగా! మనసు రాయచేసుకోడంలో ఆమెలో ఆస్కారంలేదు. మనసూ ఆత్మకూడా సెలవు తీసుకుంటాయి ఆమె నిజేవంగా బతుకుతుంది. నా పరిస్థితి అదికాదు. ఒక విరుద్ధభావంతో వ్యగ్రంగా ఉండిపోయింది నా మనసు.” పరిస్థితిని సమన్వయించుకోడానికి సుశీల ప్రయత్నంచేస్తూ ఊహావిహారంలో చైతన్యం పోగొట్టుకుంది. ఆమెను లక్ష్మి పలకరించి కంగారుపడింది. మళ్ళీ నిన్నటి మాదిరిగా చాకరీచేసి మనలోకి తెచ్చాడు అరుణ.

“సుశీలా! నీలో ఏవో విచారాలు గూడుశట్టు కున్నాయి. వాటిని రానియ్యకూడదు. నీ మానసిక బాధ పెరిగితే హిస్టీరియా అనిపించుకుంటుంది. దానికి ఇంగ్లీషులో వైద్యమే చికిత్స! ఆయుర్వేదంలో దానికి మానసిక చికిత్స చేయాలంటారు. దాన్ని భౌతికరోగం అనరు. మనోభ్రమణ స్థిరత్వంవల్ల కలిగే అపస్మారం. మనసు పరిభ్రమిస్తుంది. శరీరాన్ని ఆజ్ఞాపించే శక్తి వుండదు. అప్పుడు శరీరం ముద్దు చుట్టుకుపోతుంది. అదే అపస్మారం! మనసు శరీరాన్ని స్పర్శించిందన్నమాట. యిలాంటివాటిని రానియ్యకూడదు. అందుకే నీకు ఉత్సాహం కలిగించే పద్ధతుల్ని అనుసరించు; లేకుంటే నీ ఆరోగ్యంతో నాకరీకూడా నిలిచేదికాదు. నాలో

మంచితనంవుంటే, కూర్చోబెట్టి పోషిస్తాను. కాని ఆపీసు వ్యవహారాల్లో చెడ్డపేరు తెచ్చుకోడానికి ఆస్కారం ఇవ్వను. అలా నిన్ను ఉచితంగా పోషిస్తే కూడా, లోకం సహించదు. దానికి జవాబు చెప్పడం తేలిక విషయంకాదు. నేను మంచితనానికిపోతే, లోకం నానార్థాలకిపోతుంది. అందుకే కొంచెం జాగ్రత్తవహించమంటున్నాను. నీక్కావలసిన రీతిలో ఉత్సాహంగా ఉండు. యెవరొద్దంటాడు?" అరుణ సుశీలకు పరిస్థితిని వివరించి చెప్పాడు.

“లోకం మిమ్మల్నికూడా అంటుందా? మీకు లోకమంటే భయమేనా?”

“లోకానికి నేను ముద్దుబిడ్డని కాదు. హెచ్చుతగ్గులూ అంతసులూ మన పరిధివరకే. లోకంపరిధిలో అంతా వొక్కటే! నేను భయపడతానని కాదు.”

“అయితే నౌకరీ బెంగ నాకు లేదు. మీదగ్గరే అనేక విషయాల్ని తెలుసుకుంటూ వుండొచ్చు. మీకే మైనా కష్టమా!”

“నాకేమిటి కష్టం! యింతకీ నీ మనసులో వున్న బాధ తీసెయ్యకలిగితే అదేచాలు. నీకు నాలో వుండటమే కావలసుంటే, దానిక్కావలసిన యేర్పాట్లు చేస్తాను. మా అరుణతో చెప్పి సన్నాహాలు చేస్తాను. ఏమంటావ్? అలా చెయ్యనా, వద్దా?”

“మిస్ అరుణా! ఏమని చెబుతారూ? సుశీలని ... నా యింట్లో” ఏదో అనబోయి నాన్నేసింది.

“కాదు, అలా చెప్పవలసాల్సివచ్చినప్పుడు, పెళ్ళిచేసు

కుంటున్నాననే చెప్పేస్తాను. నా కెప్పుడూ అడ్డు చెప్పదు, సరేనా?”

“సరే, మీయిష్టం. నాకామాత్రం ఆసరాయిస్తే చాలు. . అన్నట్టు యిలాగే మానవజీవితంమీద పనిచేసేవి యింకేవైనా కథలు చెప్పగలగా?”

“రేపు మమూరన్యాయంమీద వోకథ చెబుతాను... తే, ఆఫీసుకు పోదాం, టైమవుతూంది.” అరుణ లేచి దారి తీస్తుంటే సుశీలకూడా లేచింది.

లక్ష్మి వాళ్ళను సాగసంపుతూ “మీరు మ్మా అమ్మ చోట్లో కొస్తారా?” అంది.

“ఏం? ఆమె మంచిదేగా” అన్నాడు.

“ఆమెనే రమ్మంటున్నా” అంది లక్ష్మి. అందరూ సంతృప్తిగా నవ్వుకుంటూ యెవరిదారిన వారెళ్ళారు.

౩౪

మళ్ళీ సుశీల ఆలోచనలో ప్రవేశించింది. ఈ అరుణ నన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటానంటున్నాడు. సరే బాగానే వుంది. లోకం?... ఒకప్పుడు నాన్న అడ్డుచెప్పిన ‘లోకం’ నన్నేం చేసింది?... మధ్యలో అరుణ నెదిరించినప్పుడేం చేసింద? ఇప్పుడుమాత్రమేం చేస్తుంది?... లోకంపేరు చెప్పి శోక మెందుకనుభవించాలి? చాలీచాలని ఊహల యిరుకులో యెన్నాళ్ళు మగ్గిపోవాలి? అరుణ నెల్లాగైనా నానైపు తిప్పు

కుంటాను. ముందు లక్ష్మీని వశంచేసుకున్నా!” ధీమాగా తన సీటులో కూర్చుంది. మిన్ అరణ పలకరించగానే, యెందుకో నవ్వుకుంటూ తలొంచుకుంది. ఆమె అలా సిగ్గు పడటాన్ని గురించి వివరం అడిగింది మిస్సరుణ.

“ఏమమ్మా, సిగ్గుపడుతున్నావ్? పెళ్ళిలాటిదేమైనా సంఘటనొచ్చి పడిందా? యేదో మాతోకూడా కాస్త చెప్పకూడదూ?”

“మేనేజరుగారు చెబుతారుగా, నే చెప్పకుంటే! ఏనా నేనే చెప్పాలంటారా?... ఐతే మిరిచ్చిన కొటేషను రైటే అంటాను.”

“నిష్ యూ గుడ్ లక్! యెన్నాళ్ళనుంచి ప్రయత్నం చేశావ్?”

“తలవని తలంపుగా ఈనాడే తటస్థమైంది”

“అల్లాగా, ఐతే సాయంకాలానికి పూర్తిగా తెలుస్తుందిలే” అంటూ ఆఫీసుపని పురమాయించి తాను లేబర్ ని చూడ్డాని కెళ్ళిపోయింది, అగుణ.

‘లక్ష్మీకి యింగ్లీషు సాంప్రదాయమంటే యిష్టం’ అని తోచగానే సుశీల మద్రాసులో తీసుకున్న గౌను వస్త్రై రాలని ధరించి హైహిల్స్ బూట్స్ టకటకతో ఆ సాయం కాలం ఊరిబయట గుట్టమీదికి పికారుకెళ్ళింది. ఆమె వేషం చూసిన మిస్ట రరుణ తెల్లబోయాడు. ఆమె ననుసరించివెళ్ళి ఆమెలో కలిగిన మాన్యుల్ని తెలుసుకోవాలనుకున్నాడు. వెంటనే బెంగాలీ పంచకట్టా, లాల్చీ, చిన్న మల్లుకండు

వాతో సహ వేషంవేసుకుని గ్రిక్ నోగిల్స్ తగిలించుకొని బయల్దేరాడు.

సుశీలకి ముందుచూసేగాని వెనక జరిగే విషయాల వైపు దృష్టిపోటం లేదు. తిన్నగా హాస్పిటల్ పక్కగా వెళ్ళి ముక్తి నూతలపాడువైపు వున్న చిన్న గుట్ట నెక్కుతోంది. ఆ పరిస్థితిలో ఆమెను చూసిన అరుణ; తన దారిని ఆగుట్టకి ఆవైపుగా పోయే గుంటూరు రోడ్డుమీద నడిపించాడు. ఇటు నుండి సుశీల పైకెక్కి కూచుంది. పది నిమిషాల్లో ఆవైపు నుండి యెవరో గుట్ట దిగుతోన్నట్లు చప్పుడైతే చూసింది. ఇంకేంవుందీ? 'అరుణ!' ఆమెగుండె గతుక్కుమంది. అతడు సుశీలనుచూసి నవ్వుకున్నాడు.

“ఏం నవ్వుతున్నాను?” గోషంతో అడిగింది సుశీల.

“నేనా? నీలాటివాళ్ళ తెలివితక్కువకి! ...నీ పెర్రీ వేషానికి.”

“నా వేషం మీకేం తెలుసు? ... నాది పెర్రీ వేషమని రిమార్కు చేస్తారేం?”

“నాకు తెలియందేముందీ?... కావాలనుకున్నదల్లా నాకు తెలుస్తుంది. నేను పట్టించుకొనకపోతే నాకు తెలియదు.... ఇక్కడ ఆవేపున అయ్యప్పదీ వుంది. దానిలో తెల్లొళ్ళ కుటుంబం వుండేది. వాళ్ళు వెళ్ళిపోయాక, యీ వేషంలో తిరిగే మానవాకారం యీనాడే కనిపిస్తోంది... యెవరా అనుకున్నాను... తీరా ఆలోచిస్తే మనసు నిలకడ లేక, కాళ్ళకింద భూమి కుంగిపోతోంటే చూరుపట్టుకుని వేలాడే స్త్రీ అని తెలిసింది. అందుకే నవ్వుకున్నాను..,”

“అంతలాగా అరంచేసుకున్నారా?... యింకా అరంచేసుకోగలిగితే అదికూడా చెప్పండి” నీలదొక్కుకుంటూ అడిగింది.

“నీకు చిత్తచాంచల్యం యెక్కువగా వుంది. ఇప్పుడు నచ్చినది కొద్దిసేపట్లో నచ్చదు. అంతగా చంచలమైపోయింది నీ మనసు. ఒక వ్యక్తి గాలిలో ఊగులాడిపోతూ తెగ్గి తెగని దారంపట్టుకుని వేలాడే సాలెపురుగునూదిరిగా విలవిల్లాడిపోతున్నాడు. అతడికి కుటుంబ గౌరవం వంశ పారంపర్యంగా వచ్చే అలవాట్లు, అతని సంస్కారం యిలాటివే అనేక అంశాలు చుట్టూకనిపించి ఆనేకరీతులుగా కించపరుస్తున్నాయి. అతనితో ఆశాశ్శ్యోతి వుంది. దాని ఆధారంతో నాతోస మెదురుచూస్తున్నాడు ‘ఆశ పెట్టి మోసం చేశా’వని నాలాటివాడు నిన్నునిందించినా అతడు సహించలేడు... అలాటివాణ్ణి యేడిపిందింది చాలదన్నట్టు యిప్పుడీ వేమాలూ, వీటి మరుగునే భావాల మార్పు యింతగా యెందుకు మారిపోయాం?... ఆఖరికి నీకైనా శాంతి దొరికిందా అంటే అదీ లేదు. మరెందుకీ వేమాలూ?...నిన్ను చూడగానే జాలేసింది. అందుకే చెప్పాను...వొస్తాను” వెళ్ళబోయాడు.

“అయితే నా కర్తవ్యం?” అని నిలిపింది.

“జీవితమంటే మాసిపోయిన జాకెట్ కాదు, విప్పి పారెయ్యడానికి లంగాడి స్త్రీ అయితే, ఆ జాకెట్టునీ పారెయ్యదు! అతుకులూ, ఉతుకులూ కానిస్తుందికాని, విడిచిపెట్టదు. నీకు తగిన పద్ధతి ఒక్కటే! నువ్వు నీవాళ్ళ దగ్గర

కేశవడను. తరువాత నీయిష్టం. శలవు..." వెనక్కి చూడకుండా వెళ్ళిపోయాడు.

ముక్తి నూతలపాపం వైపుగా వచ్చిన ఆ జ్యోతిషుడు ఒంకలు ఊర్లో కేశవకు చుట్టి వెనుతిరిగిపోయాడు. 'ఎందుకొచ్చివట్టియా?' చాలాసేపు ఆలోచించిగా ఆమెకి అతనిరాక కారణం అర్థం అయింది. "నన్ను చూసి విరక్తిగా వెళ్ళిపోయాడు" అనిపించింది.

"ఏమిటిదీ, మాయ? ఒకే పోలికలో యిప్పటికీ నలుగురు వ్యక్తుల్ని చూశాను. ఈ నాలుగో వ్యక్తి పేరు తెలుసుకోలేదంటే! అడిగితే చెప్పేవాడే... అయినా ఏం చేయాలాడు?... అరుణ అంటాడంటే! అది నాకు శాపం. నేను భ్రమలోపడి గిలగిల్లాడుకోన్నంత కాలం నన్నిలా యేడిపిస్తూనే వుంటుంది. మనసుకోశాంతివుండదు. బతుక్కి మార్గం వుండదు. జీవితంలో సుఖందొరకదు..." కళ్ళు కప్పుకొని ఆ గుట్టమీద వెక్కి వెక్కి యేడ్చింది. ఆఖరున చేతిలో వున్న వేనిటీ బ్యాగ్ ఉపయోగపడి ముఖంమీదున్న విచారచిహ్నాలను మరుగుచేసింది. తను వేసిన వేషం తన్ను యేడిపించింది. ఈ తేజా యేమిటో మరి. అవలంబించిన వాటిలో కొన్ని ఒకవైపుగాను, మరికొన్ని యింకోవైపుగాను ప్రతిఫలన్నిస్తాయ్! సూక్ష్మంగా తోచవలసిన విషయాలు చదువుకున్న వాళ్ళకు సైతం తెలియకపోతే! ఇక వాళ్ళు ఏం చదువుకున్నట్టు? 'చదువుకున్నాం' అనుకుంటూ వాళ్ళ! వాళ్లే ఆ విధంగా మోసపోతారెందుకో! ... శాపం, సుఖం అదేవిధంగా భంగపడి బెంగలోపడింది

తెల్లారింది లగాయతు పనిపూర్తి చేసుకోడం, వెళ్ళి కథవినడం అన్న ధ్యాసేగాని ఖోఖోధ్యాస లేదు సుశీలకి. నిన్నసాయంత్రం గుట్టమీద జరిగిన సంఘటన అసలు గుర్తు లేనట్లు తోస్తుంది. ఏనా ఆ విషయం వో రాత్రంతా ఆలోచించి యింకొంచెం యేడ్చి 'పోనీ వోసారెళ్ళి చూసొద్దాం' అనే నిర్ణయానికొచ్చిందిగా! అదే చాలు.

అరుణ కథ ప్రారంభించాడు. లక్ష్మీ సుశీలలు యెగురుగా వున్న సోఫాలో కూర్చుండి వింటున్నారు.

“మయూరన్యాయం; అంటే నెమలియొక్క జీవిత విధానం. నెమళ్ళు, పిల్లలుగా వున్నప్పుడు మందలుగా తిరుగుతూ వుంటాయి. వయసొస్తూండగా జంటలుగా తిరుగుతాయి. ఆ దశలో వుండగా అడివి మొత్తంమీద పక్షుల వలస లెక్కడున్నాయో, యే జాతి పక్షులున్నాయో, తమ జాతి వెన్ని యెక్కడెక్కడున్నాయో మొదలైన విషయాలు గుర్తింపులో వుంచుతాయి. అలాటి జంటలో యే పక్షి నైనా వేటగాడు సంగ్రహించుకుపోతే అప్పుడే వాటియొక్క భావనా, వాటి అవస్థ అన్నీను...”

“అలా పట్టుబడిన నెమలి, తనకోడి పక్షికోసం యెదుగుచూస్తుంది. యేడుస్తుంది. ఆ పక్షివచ్చి తనని విడిపిస్తుంది కదా అనుకున్న పక్షి నిరాశతో ఆహారం విడిచిపెడుతుంది. రెండురోజుల్లో మానసికంగా మారిపోతుంది. దానిలో అనేక భావాలు పుట్టి తన జత పక్షిమీద ఏవగింపు కలిగిస్తాయి. “ఛీ, నన్ను విడిపించడానికి బదులు, యీ హానికి యింకో పక్షి కో జతగూడి గడిపేస్తోంది కదా” అనుకుంటుంది.

టుంది. 'నమ్మితే దక్కేది దుమ్మే; యెవ్వరీనీ నమ్మకూడ' దనుకుంటుంది. అసలు బతుకుమీదేవిరక్తి కలిగి పదిరోజులో ప్రాణత్యాగం చేసుకుంటుంది."

"అదేవిధంగా రెండో పక్షి కూడానూ! యెదురు చూస్తుంది; యేడుస్తుంది; రెండు రోజుల తర్వాత ఆహారం మానేస్తుంది. తిట్టుకుంటుంది. ఇంకో వారంరోజుల్లో తనువు చాలించుకుంటుంది. మొత్తంమీద ఈ నెనుళ్ళు జంటలైన తర్వాత విడిపోడమే తటస్థపడితే జంటలో యే ఒక్కటి బతకదు. ఇదే మానవ నైజం కూడాను. ఒక్కొక్కడు విభా యించుకుంటాడు. కారణం బలవంతంచేస్తే బతుకుతూ, నిర్బంధంగా మృతజీవుడౌతాడొకడు!...కర్తవ్యం లేనిచోట తనువు చాలించడం సామాన్యంగా జరుగుతూ వుంటుంది."

కథముగించి లక్ష్మీవైపు చూశాడు అరుణ. లక్ష్మీ ముఖం విషాదంగా వుండి. సుశీల నిశ్చేతనంగా వుంది. మళ్ళీ మామూలు చాకిరీచేసి కాఫీతో ఆమెని మనిషిగా మార్చారు వాళ్ళిద్దరూ.

సుశీల కిదే దురవస్థ. కథ వింటున్నంతసేపూ రాజ మండ్రీలోతను విడిచిపెట్టిన అరుణ, లక్ష్మీ జ్ఞాపకానికొచ్చి అపస్మారానికి గురౌతుంది. మిస్టర్ అరుణనిచూసి అధికార లోభానికి దాని చిలవలూ పలవులుగా వున్న వ్యామోహం లో గురై వున్న మతికాస్తా చెడగొట్టుకుంటుంది. ఇదో పరి పాటి అయిపోయింది, సుశీలకి. ఆనాటికి మాత్రం సుశీల కళేబరం ఆఫీసుకెళ్ళింది. ఆమె మనసు గాలిలో యెక్కడో ప్రసారమైపోతోంది. "అయితే అరుణ నాకోసం విలపిస్తు

న్నాడా? మరి ఒక్క జాగ్రూ రాయలేదేం? కేవలం లక్ష్మి
కోసం బతుకుతున్నాడా? లక్ష్మిని తాతగారి కిచ్చేస్తే? ఇక
అతనికి జీవించే అవసరం వుండదన్నమాట. లోకజ్ఞానం
పేరుతో అతన్ని చేరదీసి, అతనితో ఊహాసాధం కట్టియిచ్చి
యిప్పుడు పునాదులకింద టైం బాంబు పేలుస్తున్నానా?
ఆ వంశంకోసం ఆ ముసలాయనసడిన బాధ చూడలేక
జాలితో యింతషని చేసి కడకింత షని చేస్తున్నానా?
ఛీ! నాదీ మానవజన్మేనా? అయితే యీ అరుణ నన్ను
పెళ్ళిచేసుకోవాలనుకుంటున్నాడుగా! ఇతని విషయంలో
మమూరన్యాయం పనిచెయ్యడంలేదా? అడుగుదాం!”

సాయంకాలంవరకూ ఆలోచించి అదేఅనుమానాన్ని
గురించి సుశీల అరుణ నడిగింది, “ఏమండీ, మమూర
న్యాయం మీపట్ల పనిచెయ్యదూ?”

“అలా అనిపించిందేం నీకూ?”

“నన్ను పెళ్ళిచేసుకోడానికి సిద్ధపడుతున్నారూ?”

అది ; నా ప్రేరణకాదు. మా లక్ష్మి నిన్నిదివరకే
రమ్మని ఆహ్వానించిందిగా? ఆమెకోసమే ఈనాడు నిన్ను
పెళ్ళిచేసుకుంటున్నాను. నాకొకసారి పెళ్లి జరిగిపోయింది.
నీకూ జరిగిపోయింది. అయినా మనిద్దరం పెళ్ళికోసం కాచు
కున్న వాళ్ళం కాదుగా. అందుకే పెళ్ళిచేసుకుంటున్నాను.
నీకు లక్ష్మిని అప్పగించి నా యిన్నూరెన్ను ఎండార్పుచేసి
శ్యాంకి యెక్కొంటుకూడా మార్చేసి నేనూ జీవితానితో
మార్గం వేసుకోవాలిగా. దానికోసమే యిన్ని మార్పు

లూనూ ! యిక్కడ బతికిందే బతుకా ? యీలంపటం
వొదిలించుకోవాలిగా ! నీకున్న బాధకంటే అధికమైన బాధ
అనుభవంలో వుంటుంది నాకు. ఇంతకంటే నేనేం చెప్ప
నక్కర్లేదేమో చూడు, నా జవాబుతో నువ్వు మనసు
మార్చుకోవని ఆశ పడుతున్నానంజే !”

అరుణ చెప్పిన జవాబు విని సుశీల తెల్లబోయింది.
మనసంతా వికలంగావుంది. రాత్రి మళ్ళీ ఆలోచనలతో
ఆడుకుంది. “ఈలంపటం నుంచి తను బైటపడటానికి, నన్ను
యిరికిస్తున్నాడన్నమాట ! ఒకచోట ‘వొద్దు’ అనుకున్న
లంపటం యిక్కడ నాకు సంభవిస్తోందన్నమాట ! తేడా
ఏం వుందీ ? అదే లక్ష్మీ, అదే అరుణ. కాకుంటే యిది
వరలో నేను అరుణతో అప్పగింతలుపెట్టాను; యిప్పుడరుణ
నాకు అప్పగించుకున్నాడు. అప్పుడు నేను ఈస్వీతో, పెంకి
పట్టు బట్టాను. ఇప్పుడు ఆప్యాయంగా, నా అనుమతితో
అప్పగిస్తున్నాడు. యింతే విశేషం ! యిక నేను పెళ్ళి చేసు
కుని బావుకొనేదేం వుందీ ? అక్కడ అరుణ మాత్రం,
నన్ను వేధించాడా ? అలాటప్పుడు అక్కడికే వెళ్ళి, నా
బిడ్డనే ముద్దుగా పెంచుకుంటూ వుండటం మంచిదిగా? ఇక,
నాటికీ పొరపొచ్చలు మాసిపోయి మేమిదివర్లోడన్నట్టు
కులాసాగా గడపవచ్చునుగా? ఈ అరుణను చేసుకుంటే,
రెండో పెళ్ళి చేసుకుందన్న అపవాదొకటి చుట్టుకుంటుం
దిగా? అన్నీ మాయ పరిస్థితులే! భ్రమపెట్టే సంఘటనే !
బతుకంతా, విచారాలపుంతై పోయింది; ఎండమావుల్లాంటి

సుఖాలకోసం యింత గంగవైరులెత్తి యిక్కడి కొచ్చాను. ఇంతకీ, ఆ చేపల మాదిరిగానో, నెమళ్ళ మాదిరిగానో అయిపోయి, యే అఘాయిత్యాలు చేసుకున్నారో, వాళ్ళు అలా జరక్కుండా వుంటే!” యికపైన సుశీల ఆలోచించ లేక పోయింది; అలా అని నిద్రపోవేమిటా.

మెలకు వొచ్చినా సుశీల లేవలేక బడలికతో అలాగే వుండిపోయింది. పదింటివరకూ కాఫీకూడా తాగలేదు. ఆఫీసు చేళకి లేచి కాఫీతాగి “ముందు చేయ్యవలసిందేమిటి” అనుకుంటూ, ఆలోచనలోకి దిగింది. తనకి ఆఫీసు గుర్తుకు రాలేదు. ఆఫీసు లీజరు వేళకి ఒక నిర్యయం చేసుకుంది, “అరుణని పర్మిషనడిగి, రాజమండ్రి వెళ్లి, వాళ్ళని చూసా ద్దాం” అని. అదే విషయం మిస్టరరుణకి తెలపాలనుకుని, లెటర్ రాసింది. ఆ లెటర్ హాల్లో టేబులు మీద ఉంచి కాఫీ చేసుకోడానికి లోపలి వరండాలో కెల్లింది సుశీల. ఇంతలో ‘ఆమె విషయం, తెల్లారి తెలియలేదు. ఆమె రాలేదు’ అంటూ మిస్టర్ అరుణ వొచ్చాడు. అతని రాకలో యేమీ ధ్వనిలేదు. నెమ్మదిగా వచ్చి ‘టేబులు దగ్గర నిల్చుండి ఆలోచిస్తూండగా, ఆ లెటర్ కనిపించింది. జాగ్రత్తగా చూసి, “యిది నాకే” అనుకుంటూ తీసి చూశాడు. చివర సుశీల సంతకం వుంది. “నాకు పంపాలను కొని, ఎవ్వరూ దొరక్కపోడంచేత, ఊరుకుంది కాబోలు.” అని మడిచిజేబులో పెట్టుకొని బెటికొచ్చేశాడు. ఆలైనులో ట్రాళ్ళకి జెనరల్ మానేజరు వెళ్ళడమంటే, అదోవింతవిషయం! తన హోదాకి భంగం. అందుకే, వెంటనే బెటికొచ్చేశాడు.

“సాయంత్రం లక్ష్మీని పంపి, సంగతులు తెలుసుకోవచ్చునులే” అనుకుని, ఆఫీసుకెళ్ళి చీటీ వ్రాసి చదువుకున్నాడు. “జనరల్ మేనేజరుగార్కి—నాకు రాజమండ్రి వెళ్లవలసిన అవసరం వుంది కనకనూ, ఆరోగ్యం సిమితంగా తేకపోటం చేతనూ, ఆఫీసుకు రాలేనని తెలుపుతూ, వారం రోజులు సెలవు కోరుతున్నాను సుశీల” వెంటనే, అరుణ సుశీలకి పదిరోజులు సెలవులిస్తూ, ఆర్డరు మిస్సగుణకు పంపించాడు. మిస్సగుణకి విషయం అర్థం కాలేదు. వెంటనే లేచి, మేనేజరు దగ్గరి కొచ్చింది విసురుగా.

మేనేజరు ఆఫీసులో ముసలినొకరు వెంకన్న ఉన్నాడు. “ఫరవాలేదు” అనుకుని మేనేజర్ని అడిగింది. “బాబూ! సుశీల అప్లికేషను పంపిందా? సెలవు మంజూరు చేశావు!”

“అది నాకూ నీకూ కూడా ఒకే విధి అక్కా! అన్ని విషయాలూ సావకాశంగా చెప్పాలనుకుంటున్నాను. కాని, సమయం దొరకటంలేదు. ఇదిగో ఈ లెటరు చూడు.” చీటీ చేతి కిచ్చాడు.

ఉత్తరం చదువుకుని, “నీకు పంపిందా” అనడిగింది.

“లేదు. ఆమె, అసలే అచాసరపుటాలో చనల్తో మనసు పాడు చేసుకుంటోంది. పైగా ఈరోజు ఆఫీసుకే రాలేదు; బంగళాకే రాలేదు. నేనే యిందాకా లీజరులో వెళ్ళాను. ఆమె కనిపించలేదు. కాని, ఈ చీటీ కనిపించింది. దాన్ని తీసుకొచ్చేవానంటే.”

“అయితే ఆమెని రోజూ ఘాడవలసినంత మారం వొచ్చావన్నమాట!”

“దూరం లేదక్కా! బాధ్యత నాదేగా, అదే చెప్పాలనుకుంటున్నాను. కుడియెడమలుగా మమ్మల్ని నువ్వు అర్థం చేసుకోవలసిందే నక్కా!”

“అసలు విషయం దాస్తున్నావ్, బాబూ! ఆమె కిది వరకే పెళ్లైందని వినాన్ను. పైగా చంచలమైన మనసు. నిస్సహాయగా పడుందని జాలిపడ్డవేగాని, అన్ని విషయాల్లోనూ ముడిపడి నెగ్గలేం. ఆలోచించు.”

“కాదక్కా! నాతో బంగాళాకిరా; అన్ని సంగతులూ మాట్లాడదాం.” అంటూ తను ముందు నడిచాడు. ఆ విధంగా విడుతున్న అరుణల నిద్రల్ని చూసి, వెంకన్న తానెల్లబోయాడు. ఆశ్చర్యంతో నోరావులించాడు. “అద్దగదీ, ఈరిదరూ అక్కా తమ్ముడూను.... మంతకాం మెవ్వరికీ తెలనే లేలూ! ఈ సుశీలమ్మగారి సంగతేందో మరి.” మనసులో ఆశ్చర్యాన్ని అణచుకోలేక తికమక పడ్డాడు.

బంగాళాచేరగానే లక్ష్మిని పిలిచాడు అరుణ. “అమ్మా! చూడమ్మా, మీ అమ్మా నేను కలిసి తీయించుకున్న ఫోటో, యిటు తీసుకురా తల్లీ!”

లక్ష్మి ఫోటో తెచ్చి యిచ్చింది. మిస్సరుణ ఒక్కక్షణం చూసి, ఏదో జ్ఞాపకం చేసుకోబోయింది. “అఁ! ఈమె సుశీలేకదూ? మద్రాసు వచ్చిన మొదట్లో ఇదే ఆకారం. ఇప్పుడు మారిపోయింది. కాని అయితే, ఆమె ఈమేనా?” ఆత్రంగా అడిగింది.

“జానక్కా! ఆమె ఈమె. లక్ష్మీకూడా పోల్చుకోలేదు. అంతలా మారిపోయింది; మద్రాసులో రెండేళ్లున్న మూలంగా.”

“సుశీల నిన్నెందుకు పోల్చుకోలేమా?” అనుమానంగా అడిగింది.

“ఆమె దృష్టిలో నేను యప్పమాత్రమే చదివిన్నట్టు. నా ప్రేమేటు పరీక్షల గురించి చెప్పాను కాని, ఆమె నాకు తగినంత ప్రోత్సాహం ఇవ్వలేదు. పెగా నా చదువునీ, తెలివి తేటలనీ శంకించింది. యిప్పటికీ ఆమె ఉద్దేశంలో, నే నెక్కడో కోమటి గుమాస్తాగా పనిచేస్తున్నాననే, కాని, యింతటి వాడొకానని అనుకోడంలేదు. అదే వాతావరణంలో పెరిగే లక్ష్మీకి యింగ్లీషు అలవాటెతుంనని కూడా అనుకోడంలేదు. నేను కలకత్తాలో త్రైసింగుకెళ్లి, పొందిన అలవాట్లు, అమెరికా వాసంవల్ల, నాలోవొచ్చిన మార్పులూ ఆమెకి తెలీనే తెలియవు. అందుకే నన్నుచూసి భ్రమపడుతోంది. నా మార్పునిచూసి నమ్మలేకపోతోంది. లక్ష్మీనా గుర్తుపడుతుందేమో అనుకుంటే, మద్రాసులో ఉండటం చేత సుశీలే ముందుగారిపోయింది. ఇక ఒకరొకరు పోల్చుకునే ఆధారాలేవీ? యిదీ కథ.”

“ఇన్నాళ్ళూలేని తొందర ఈనాడేందు కొచ్చింది?”

“ఆమెకి హిస్టరీయా ఆవహిస్తోంది. యింకొంచం పెరిగితే, యిక మనచెయ్యి దాటిపోతుంది. అందుకే తొందర పడుతున్నాను.”

“బాబూ! నేను పరాయిదానైనాపోయానా ? ఇంత రభసపడ్డావు! యింత హాలాహాలం మనసులో పెట్టుకుని, నీకు నువ్వే కాలిపోతున్నావు! నేనేమీ చెయ్యలేననుకున్నావా? నాయనా! యిప్పుడైనా మించిపోయిందేమీ లేదు. నేను జాగ్రత పడతానులే. ఇక మనసులో భాధపడకు.” మిస్సరుణ తమ్ముడికి ధైర్యం చెప్పింది.

సుశీల తన బంగారాలో కాఫీ కోసం లోపలికెళ్ళి తిరిగి బైటికొచ్చింది. అప్పుడు చూస్తే తేబలు మీదపెట్టిన చీటీలేదు. మాయమైంది. ఏ మైందో తెలీలేదు. చాలా కంగారుపట్టిం దామెకు. “ఎవరేకేనా చిక్కితే, చిక్కేనే!” అనుకుంది. హాలంతా వెదికింది. చీటి యేమైనట్టా? మనసులో మొదటి అనుమానం యెక్కువైంది. “యెవరి చేతిలో చిక్కిందో యేమో! లీవు శాంతను చేయించుకున్నా, ప్రయాణమైవెళ్ళడం ప్రమాదమేమో! యీ చీటీ ఏ దుర్మార్గుడి చేతిలోనైనా పడితే, నాకేం సంభవిస్తోందో!” ఆలోచిస్తూ వుండగా, ఆఫీసు నొకరు చీటి తెచ్చియిచ్చాడు. ఆత్రంగా చూసుకుంది సుశీల. అది ఆఫీసు ఆర్డరు! “నీ ఆరోగ్యం సరిగాలేదని తెలియడంవల్ల నీకు వారంరోజులు సెలవు మంజూరు చేయడమైనది.” అని.

“సెలవు మంజూరైనంతవరకూ సరిగానేవుంది. కాని, నాకీ సెలవుని ఉపయోగించుకోడానికి వీలేదే ! యేం చెయ్యాలో? యేమైనాసరే, రాజమండ్రి వెళ్ళి వాళ్ళని చూడాలి యింకా వాళ్ళకి తిక్కకుదరకపోతే, అప్పుడే

చూడാം. ఇప్పుడే అరుణ యెదటికెడితే, మనసు మారిపోతుంది, వెళ్లకుండా వుంటేనే మనసుస్థిమితంగా వుంటుంది.” అలా ఆలోచించుకుని సుశీల అరుణ లిద్దర్నీ కూడా చూడ్డానికెళ్ళలేదు. అలా అని తెగించి ప్రయాణమూ చెయ్యలేదు. ‘ఆ చీటిని చూసినవాడు, ప్రయాణంలో, కాని చోట దొర న్యానికి తలపడితే’ అని భయపడి ప్రయాణం మానేసి, వారం రోజులూ యింట్లోనే వుండిపోయింది. పోనీ అని మనసుకేనా విశ్రాంతిలేదు.

సెలవు అయిపోయిన వెంటనే డ్యూటీకి వెళ్ళింది సుశీల. ఆమెనిముందుగా మిస్టరరుణ పలకరించాడు. “సుశీలా, నీ ఆరోగ్యం యిప్పుడు బాగుపడినట్టేనా? కావలసుంటుందేమోనని, నేనే శలవు గ్రాంటుచేశాను.”

“మీరు చూసినదయకి కృతజ్ఞు గాలినే. కాని, ఆ సెలవు నాకెందుకూ ఉపయోగించలేదు” అంది.

“యే వస్తువూ విషయమూ మనిషికి ఉపయోగపడదు. మనిషే ప్రతిదాన్ని ఉపయోగించుకుంటాడు. అందులోనూ యితరులకి కష్టనష్టాలు కలక్కుండా ఉపయోగించుకోడం మానవత్వం.”

“పోనీయండి, అది నాకు చేతగాకనే యీ స్థితి కొచ్చానేమో! ఒక బుద్ధిహీనుణ్ణి, బుద్ధి లేనివాడనటంకంలే వాణ్ణి బుద్ధిమంతుణ్ణి చెయ్యడంకూడా మానవత్వమేమో” తగలాలని విసిరింది రాయని.

“అదే, ప్రయత్నంలో వున్నాం. తుదీ మొదలూ దొరకడం లేదు. తొందరలో అదీపూర్తి చేస్తాం. దానికేం

బాధలేదు. నువ్వెళ్ళి పనిచూసుకో” సుశీలని సంపించేసి దీర్ఘంగా కళ్ళుమూసుకుని ఆలోచించాడు. “వెంకన్నా ! పెద్దమ్మాయిని పిలుచుకొచ్చి, కాఫీ తీసుకురా” అర్ధరు వేశాడు.

వెంకన్న పిలుపుతో మిస్సరుణ వచ్చింది.

“అక్కా ! సుశీల రాజమండ్రి వెళ్ళలేదు. ఎందుకో భయపడినట్టుంది. ఆమె భయానికి కారణంకూడా పెద్దది కాదు. మొన్న నాన్నగా రొచ్చినప్పుడు చెప్పారుగా, మా మామగారు యింటికితిరిగొచ్చి, ఎవరో కుర్రాడిని పంపు కుంటున్నారనీ! అదేవిషయంలో భయపడుతోంది కాబోలు. యిక, మనం వో పని చెయ్యాలి. రాజమండ్రి బ్రాంచిలో లేబరు ఆర్గనైజేషను సరిదిద్దటం పేరుతో మీకు ఆర్డరు రాసిస్తాను. యిద్దరూ వెళ్ళండి. అక్కడ మా మామగార్ని కలుసుకొని నువ్వుమాట్లాడు. ఆయన పెద్దకోర్టు వ్యవహారం. ఆయన ఉద్దేశంలో కూడా నేను తెలివిలేనివాణ్ణి. అర్థం చేసుకున్నా మానినా, అభిమానించే వాళ్ళిద్దరు మాత్రమే. ఒకడు ఆర్ట్స్ కాలేజీ ప్రిన్సిపాల్, ఇంకొకడు అక్కడ మన కంపెనీలోనే పనిచేస్తున్న జయరామ్. అతడు నా క్లాస్మేట్ కూడా. అక్కడ నా తెలివిని మెచ్చుకునేవాడు, బ్రాంచి మేనేజరు నర్సింగారావు....వీళ్లందర్నీ! కూడబలుక్కునిగాని, లేకపోతే నాకు టెలిగ్రామిచ్చిగాని, సుశీల ఏ అఘాత్యమూ చెయ్యకుండా నాకు అప్పగిస్తే చాలు. లేకపోతే ఫోన్లోపిలుస్తే ఆఫీసు కారు తీసుకొని వచ్చేస్తాను, యేం? అర్థం చేసు

కున్నావా అక్కా. ఈ వ్రపకారం చేసి నా సొత్తు నాకు చేర్చు" ప్రాధేయపడుతున్నట్లు చెబుతూంటే నోరు పెగలేదు. సిమితపడి కాపీలు తాగి లేచారు.

మిస్సరుణ ఆఫీసులో సుశీలను కలుసుకుని ఆఫీసార్లను గురించి చెప్పింది. "మనిద్దరికీ రాజమండ్రి క్యాంపు వెళ్లే పనిపడింది. సాయంత్రానికి అన్నీ సిద్ధంచేసుకో; మూడుగోజులుండాలి. శ్రాంతాఫీసు లేబరు సెక్కున్నచూసి, రిపోర్టు యివ్వాలట. రాత్రి మెయిలుకు పోదాం."

"ఈ రాత్రే! రాజమండ్రి వెళ్ళాలా? నేనూ రావాలా?" కంగారుపడుతూ అడిగింది సుశీల.

"ఔను. యేం, అలా గాభరాపడతావ్! మీయిల్లూ అవీ వున్నాయన్నావుగా! వెడుతున్నందుకు అన్నీ చూసాదాం" చిలిపిగా అడిగింది.

"మా యింటికేళ్ళే యోగ్యత పోయింది నాకు. మా నాన్న యింకో వో కుర్రాణ్ణి తీసికొచ్చి పెంచుకున్నాడు."

"అయితే నేం? ఆడపడుచుగా వెళ్ళచ్చు. పీడేపోయింది. పిచ్చిపిల్లా, వెగ్గి విర్రె ఆలోచనలూ, అసంబద్ధపు భ్రమలూను. త్వరగా సిద్ధపడు. మనం హోటల్లో బసచేదాం. వెరిచ్చానులే ఆఫీసులో ఎ రేంజి చెయ్యనక్కర్లేదని. ఉన్యోగ రీత్యా వెడతాం, తిరుగుతాం. పసవగానే తిరిగొచ్చేస్తాం. దీనిలో ఒకళ్ళకి భయపడేదేమిటి? అంతగా వొస్తే నేలేనూ

జవాబు చెప్పడానికి? ఎలాటివిషయంలో? పికువీలుగా గౌరవం చెడకుండా జవాబు చెప్పి నగ్గించుకొస్తానులే!”

“సరే, మీ రంతగా హామీయిస్తుంటే నే నెందు క్కాదంటానూ? నేనూ సిద్ధమే” ఉత్సాహంగా ప్రయాణ సన్నాహం చేసింది సుశీల.

౩౯

ఆరాత్రీ బయల్దేరిన సుశీలా, మిస్సరుణలు తెల్లారి పడకొండు గంటలకి రాజమండ్రిలో దిగారు. వారిని రిసీవ్ చేసుకోడానికి జయరామ్ వచ్చాడు. అతణ్ణి చూడగానే సుశీల తెల్లబోయింది. నోట మాటరా లేదు. అతడే పలక రించాడు, “నమస్కారమండీ. కులాసాగా వున్నారా?” అంటూ దగ్గరికొచ్చాడు.

“ఆ, యేదో గడిపేస్తున్నా నంతే. మీరేం చేస్తున్నారు?”

“నేనా, లేబరు ఆఫీసరుగా అయ్యల్సిందీలోనే పనిచేస్తున్నాను. ఈరోజు ఆఫీసుకి యిన్నెక్స్ చెయ్యడానికి ఒంగోలు నుంచి మిస్ అరుణగారూనూ, అసిస్టెంట్ గా యింకొకరూ వస్తున్నారని తెలిగ్రాంవచ్చింది. అందుకే స్టేషనుకొచ్చాను. వారేగా మిస్ అరుణగారంటే!” అడిగాడు.

“బాను, వారే. వారూ, నేనూ వచ్చామిప్పుడు”

“అలాగా, లేబరస్టెంటుగా మీరు పనిచేస్తున్నారా? చాలా గొప్ప పదవిలో కెళ్ళారండీ. మాధవ సేవ, నిజంగా” పొగిడాడు.

జయరామ్ యింకా పొగుడుతూ కూచుంటాడేమో నని అతణ్ణి వారించేందుకు మిస్సరుణ కలగజేసుకుని పంక రించింది.

“కారేమైనా తెచ్చావా బాబూ? చూడు. యే హోటల్లో మకాంవెయ్యమంటావ్?”

“వరదరావు హోటలు పరవాలేదండీ. రిజర్వుచేయించాను. కారు సిద్ధంగా వుంది. మీరుదిగి సామాను చూపిస్తే కారులో పెట్టిస్తాను.”

అంతా కారులో హోటలు చేరుకున్నారు. ఆపీసు విషయం అంతగా క్లిప్తమైనది కాదనీ, అంతగా వోసానీ చూసి ఆశ్చర్యమైన తిరగేసి తోకలచివర సంతకాలు చేస్తే సరిపోతుందనీ చెప్పాడు, జయరామ్.

బాంచి మేనేజరు నర్సింగరావుగారు అతిథులకి వింటేర్పాటు చేశారు. మిస్సరుణను చూసినవాళ్ళంతా అంతకు ముందు పనిచేసి వెళ్ళిన అరుణని నెమరువేసుకుంటున్నారు. ఇదే సుశీలకి విచిత్రంగాతోచింది. తను మద్రాసులో తొలిసారిగా మిస్సరుణని చూసినప్పుడు యెంతగా వింతపడిందో అదేమాదిరిగా వీళ్ళకూడా ఆశ్చర్యపడుతున్నారు. కారణం యీమె కేగాని వాళ్ళకి ఆ రూపంతో సంబంధంలేదని ఆమె

పూహ! ఎంత ఆనందాన్ని చించినా ఆమెకు వీళ్లు ఆశ్చర్యపడడంలో భావం మార్చడంలేదు. “అచ్చంగా అలాగే వుంది” అనే మాట మొదట అనడం తనకి వినిపించింది. తననేవాళ్ళు వెక్కిరిస్తున్నారేమోననిపించింది కూడా. అభూతకల్పనగా అనుమానమేగాని ఆరోజు మొత్తంమీద అలజడి లేకుండానే గడిచిపోయింది సుశీలకి.

ఆరాత్రి మిస్సగుణ జయరామ్ ద్వారా మిస్టరగుణకి తెలిగ్రాం పంపింది. “రేపు వాళ్లయింటికి వెడతాను. నీవు రాత్రి మెయిలులో బయల్దేరి రావాలి.” ఈ విషయం సుశీలకి తెలియనే తెలియదు.

మర్నాడు ఉదయం కాపీ ఫలహారాలు ముగించుకొని అరుణా సుశీలలు వెంకటాద్రిగా రింటికి బయల్దేరి వెళ్ళారు. అసలు సుశీల రానంది. “నీకేం భయంలేదు. నేను సదిచెబుతానుగా” అంటూ తీసుకొచ్చింది. ఇంకేంమాటాడలేక సుశీల కదిలి వచ్చింది.

సుశీల యింటికి చేరుకునేసరికి యెవరో కొత్త వ్యక్తి పద్దెనిమిదేళ్ల వాను కనిపించాడు. సుశీలనుచూసి ఒక్కక్షణం నిర్ఘాంతపడి తరువాత ఏదో జాపకమొచ్చినట్టు “ఆఁ, అక్కయ్యా!” అన్నాడు. అతడి ధోరణి చూసి, “ఇతడే కాబోలు, దత్తుడు” అనుకున్నా రిద్దరూ.

“లోపలికిరండి, నాన్నగా రున్నారు” ఆహ్వానించాడు మందహాసంతో.

ఇంతలో వెంకటాద్రిగారు కూడా వచ్చారు. సుశీలనిచూసి తెల్లబోయారు. “నేరాసిన ఉత్తరం అందలేమా” కొంచెం ఒణికాడు.

“అందింది. ఈ వూరు ఆపీసుపనిమీనొచ్చానుకదాని చూడ్డానికొచ్చాను.” తను తీసికట్టు కాకూడదన్నట్లు జవాబిచ్చింది.

“ఏం చూస్తాన్? లోకులు పొడిచివిడిచిపెటిన శరీరం మీద యెన్ని శూన్యపడ్డాయో చూడాలనా?” కలితం బొంగుకోయింది.

“నే చేసిన దానిలో తప్పేమీ లేదు. అసార్థం చేసుకుంటే! పెద్దాళ్ళకీ చిన్నాళ్ళకీ ఎందరికనీజవాబుచెప్పక?”

“కల్లబొల్లి జవాబు లేంచెబుతావు? నీజవాబెప్పుడో చెప్పేతావు. తోచినట్లు చేసేదాన్నేకాని యెవరిమాటా వినను అని. కొత్తగా యింకేం చెబుతావు?” మిస్సరుణవైపు తిరిగి ఆమెతో ఫిర్యాదు చెయ్యడం మొదలెట్టాడు. “చూడమ్మా, నీపేరేమిటోగాని నిన్ను చూడగానే మా అరుణే వచ్చాడనుకున్నాను. అచ్చం నీలాగే ఉంటాడమ్మామ్. అతను తెలివివూరినవాడుగా కనిపించేవాడు. కాని చాలా మంచివాడు. అలాటివాణ్ణి కాలదన్నుకోసినానారకాలుగా ఏడిపింది వెళ్ళిపోయింది. పాపం! ఇప్పుడతడెక్కడున్నాడో కాని . ”

“అలాగాండి, పాపం! మరి మీరేం చేస్తున్నారూ?”

“అమ్మాయ్! చేసింది తప్పో ఒప్పో తరనాతమాటా
గాని, మొదట్లో నేనా పెళ్ళికొండా వాళ్ళతోలేదు. నా యిష్ట
మంది. సరే కానియ్ అన్నాను. కాని, తెలివితక్కువ సంసా
రంలో వాళ్ళే లోటుపాట్లు చూడవలసాస్తుందేమోనని
నేను యాత్రల కెళ్ళిపోయాను తిరిగి వాళ్ళే సరికి యీమె
గారు మద్రాసులో వుద్యోగం : వెలగబెడుతోందట. నాకు
అప్పుడొచ్చింది, కోపమను, విరక్తను యేదైనా కాని అంతే,
యీ కుర్రాడిని పెంపు తీసుకున్నాను. అరుణమీద
నాకోపం లేదు. అందుకే సగం ఆస్తి అతనిపేర రిజిష్టర్
చేయించాను. అతడెప్పుడైనా రానీ, ఆ విల్లు అతనికి చెల్ల
వలిసిందే. కావాలని పెళ్ళిచేసుకుందిగనుక నాకిష్టంలేకపోతే
పోయిందని నేనే తప్పుకున్నాను. స్వతంత్రించి పెత్తనం
తీసుకున్న పేనులాగ కట్టుకున్న మొగుడే ఏడిపించింది....
యిది మన ధర్మాలకే విరుద్ధంగా నడుచుకుంది. అందుకే
అతనిపేర సగం ఆస్తి రాసేశాను. చిన్నపిల్లతోసమసి కాదు.
అతనేం చేసుకున్నా సరేనని!” ఆయాసంతో రోప్పుతూ
కొంచెం సేపాగపోయాడు.

“అనౌసరంగా అయాసపడకండి. పెద్దవాళ్ళయి
పోయారు. ఇంకా మీకీదశలో దురవస్థలు తప్పడంలేదంటే
అది చాల కష్టమైన మాటే మరి. నాకోమాట వినండి. సుశీ
లని ఈ చిక్కు లన్నిటినీ దాటించి ఆమె కాపరం నిలబెట్టే
బాధ్యత నాది. అందుకోసం మెలాగైనా మీ అరుణని వెతికి
పట్టుకోవాలిగా; ఇక ఆ ప్రయత్నం చేస్తాను. మీరేమీ

దిగులుపడకండి.” ఊరడింపుగా అనేసింది. వెంటనే సుశీల
వైపు తిరిగి అడిగింది “ఏమమ్మా! యీవూళ్ళోనే ఎక్కడో
వున్నాడన్నావుగా? ఎక్కడున్నాడు మీ ఆయన? పన,
వెళ్ళి మాట్లాడదాం. అతడి వృద్ధేశ భుమిటో తెలుసు
కుందాం.”

“మా దాసీదానికి తెలుసు, ఆయన మకామెక్కడో.
ఎక్కడ పనిచేస్తున్నదీ నాకు తెలీదు.” చేదుమాత్ర మింగి
నట్టు మాట్లాడింది.

“అయితే దాన్నే తీసికెళ్ళి అతని మకాంమీద
పడదాం.”

, పనిమనిషిని పిలిపించి అక్కడికెళ్ళా రిద్దరూను.
“మీరుండండి, నేనున్నానుగా. అతనుకనిపిస్తే తీసుకొస్తాను”
అని చెప్పిందరుణ.

కొన్ని పెద్దరోడ్లూ, కొన్ని చిన్నరోడ్లూదాటి అరుణ
యిదివరకు కాపురంవున్న యింటికెళ్ళారు. ఆ యింటావిడ
నడిగితే తెలిసినవివరాలు కొంచెం సుశీలని కలవర పెట్టాయి.
“ఆయన, చిన్నబిడ్డ యిక్కడ నాలుగునెల్లున్నారమ్మా.
అంతలో ఆయన చదువులుజూసి యెక్కడికో తరిఫిదుకి
పంపించితే వెళ్ళిపోయారు.”

“ఆయనెక్కడ పనిచేస్తుండేవారు?” అరుణ అడి
గింది.

“ఐ. యల్. టి. డి. పుగాక్కంపినీలో” బాకాలా చెప్పిందామె.

“ఐ. యల్. టి. డి. లోనా? అయితే ఆఫీసులో అడగాల్సిందే” అంటూ అరుణ బ్రాంచాఫీసుకి దారితీసింది సుశీల నిర్జీవంగా ఆమెతో తిరుగుతోంది. తప్పదుగా మరి! ఆఫీసులో మేనేజర్ని కలుసుకున్నారు. ఈ విషయంలో ఆయన చెప్పిన జవాబు చాలా పరిణామం తీసుకొచ్చింది సుశీలలో.

“అమ్మా! అదో పెద్ద చరిత్ర. అరుణ అనే ఆయన మొదట అకౌంటెంటుగా చేరాడు. ఆయన అప్పటికి ఎల్. సి. సి., ఎ. సి. ఐ. అనే రెండు కమ్పర్షియల్ షరీక్షలు పేసెనాడు. అతని క్వాలిఫికేషన్లు హెడ్డాఫీసువాళ్ళ నచ్చాయి. అంతలో ఆఫీసునుంచి అటర్ని వచ్చాడు. అతడు అరుణని యంటర్వ్యూకిపిలిచి, కిందుమీదుగా ప్రశ్న లేసి, అరుణ చెప్పిన జవాబులువిని కళ్ళుతేలేశాడు. ఏం చేస్తాడు? వెంటనే హెడ్ అకౌంటెంటుగా ఆరునెల్లు పని చెయ్యమంటూ ఆర్డరిచ్చివెళ్ళిపోయాడు. ఆనాడు మాకంద రిజిస్ట్రార్ విందుకూడా చేశాడు. చిన్నబిడ్డ ముద్దుముద్దుగా మా కిందరిజిస్ట్రార్ బిస్కట్లూ, స్వీట్లూ యిచ్చింది ...” ఇంతవరకూ కథ విని సుశీల చలించిపోయింది. “ఆ శుభవార్త చెప్పడాని కొస్తే, నా ఉద్యోగం విషయం చెప్పి ఏడిపించానన్న మాట” అనుకుంటూ కళ్ళొత్తుకుంది.

189

REHBOZE214

190

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	REHBOB-214
పుస్తకం పేరు	చిద్రవు-సంస్కృతం
తారీఖు	16/12/23
మొదట లభ్య	✓
వెనుక లభ్య	✓
మొత్తం పేజీలు	193
నిర్దేశిత పేజీలు	NO
భాగం పేజీలు	CE 189
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Rajeshwari
పేజీలు విడదీసినది	Rajeshwari
స్కాన్ చేసినది	Prathima
పరిశీలించినది	lakshmi
పేజీలు పరిశీలించినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చేయబడింది	
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	good